

oudheidkundige vereniging

MEDENBLICK

OPGERICHT 1962

Inhoud

Pagina

Inhoud	
Voorwoord door Peter Swart	1
Engelandvaarder Bram de Jong door Wout Smit	2 - 7
Medemblikker geschiedenis in Denemarken door Peter Swart	7
Jonckvrouwen, Maegden ende Weduwen binnen onsen stede door Mark Raat	8 - 15
Wonen aan de Medemolaca door Josje van Leeuwen	16 - 22
Toen en Nu: Bagijnhof door Jan Beek en Arnold de Greeuw	23 - 32
De klok van het Provinciaal Ziekenhuis is terug! door Ad Gieling	33 - 34
De Hauwertstraat in Medemblik door Peter Swart	35 - 40
Nicolaes Stellingwerff (1592-1667) door Ad Dudink	41 - 50
Jaarverslag 2012-2013 door mw. T. Rombout-Wolfslag	51 - 52
Colofon	

Afbeelding voorzijde:
Gezicht op het Bagijnhof vanaf de Ridderstraat. De foto is omstreeks 1925 genomen.

Voorwoord

Voor u ligt de tweeëntwintigste jaaruitgave van de Oudheidkundige Vereniging “Medemblick”. In deze uitgave komen weer tal van boeiende onderwerpen en personen aan bod. Nicolaes Stellingwerff is er één van. De meeste Medemblikkers kennen zijn naam, dankzij een straat in Plan West die naar hem is vernoemd. Wie hij was en wat hij voor Medemblick heeft betekend leest u in een artikel van Ad Dudink.

De Hauwertstraat, een andere straatnaam in Plan West, verwijst niet naar één persoon maar naar een heel geslacht. Wie zich in de zeventiende-eeuwse stadsgeschiedenis verdiept, komt niet om deze familienaam heen. Bij de totstandkoming van de straatnaam in 1954 speelde Folmer Jacob Houwert, een geboren en getogen Medemblikker, een belangrijke rol. Meer hierover in het artikel ‘De Hauwertstraat in Medemblick’ van Peter Swart.

Uitgebreid aandacht is er ook voor een straat in de binnenstad: het Bagijnhof. Oorspronkelijk was dit niet een straat maar een heel gebied. Zo maken oude bronnen gewag van de Breedstraat ‘opt bagijnehoff’. Ook de Kruisstraat ligt in het begijnhof. Tot in de zestiende eeuw waren in het gebied twee leefgemeenschappen van vrome vrouwen te vinden. Mark Raat heeft alle bekende en minder bekende feiten over deze leefgemeenschappen op een rij gezet. Zijn werk levert enkele verrassende conclusies op.

In de rubriek ‘Toen en Nu’ kijken Arnold de Greeuw en Jan Beek ook naar het Bagijnhof. Aan de hand van oude en nieuwe foto’s laten zij zien hoe de straat in de twintigste eeuw veranderde.

Josje van Leeuwen van Archeologie West-Friesland gaat in haar bijdrage het verst terug in de tijd. Zij maakt een reconstructie van Medemolaca, Medemblick in de vroege middeleeuwen. In 2014 studeerde de archeologe af op de ontstaans- en ontwikkelingsgeschiedenis van Medemblick.

Wout Smit schreef een verhaal naar aanleiding van een bijzondere vangst in de Noordzee: een zilveren kettinkje. Het kettinkje leidt naar Bram de Jong, domineeszoon uit Medemblick en Engelandvaarder. Een spannend verhaal.

De aanleiding van de bijdrage van Ad Gieling is eveneens een voorwerp. Hij beschrijft hoe de vereniging op het spoor kwam van de oude luidklok van het Provinciaal Ziekenhuis. De klok staat tegenwoordig te pronken in het Stadsmuseum.

De jaaruitgave besluit met een verslag van het bestuur.

We wensen u veel leesplezier.

Namens de redactie,
Peter Swart

Engelandvaarder Bram de Jong

De hachelijke oversteek van een domineesoon uit Medemblik

De verhalen over Engelandvaarders zijn legio. Tot voor kort waren deze 'overstekers' niet aan Medemblik gelinkt. Een door een sportvisser in de Noordzee opgevist armbandje heeft na ruim een halve eeuw een bijzondere geschiedenis aan het licht gebracht. Hieronder volgt het verhaal van een bijzondere vangst en een risicovolle ontsnapping naar Engeland.

Inleiding

Dominee Broer de Jong, van 1932 tot 1947 predikant in de Bonifaciuskerk te Medemblik, eindigde de dienst vaak met gezang 467. Daarin komt herhaaldelijk de smeekbede voor: 'O wil verhoren onze beë voor hen die zijn in nood op zee.'

Oud-koster Jan Beek (87) herinnert zich dit nog goed uit zijn jeugd. De diepere betekenis daarvan is eerst onlangs tot hem door gedrongen. Dat komt doordat hij na meer dan 70 jaar eindelijk het verhaal over de zoon van de predikant heeft gehoord. Abraham (Bram) de Jong was toen de enige adelborst in Medemblik. Tijdens de kerkdiensten zat hij met zijn familie in de 'regeringsbank'. Beek: 'Ik had nog nooit zo'n mooi uniform gezien, met rode kraag en ponjaard. Bram was een serieuze jongen. Ik heb nooit geweten wat er sinds zijn vertrek in 1941 met hem is gebeurd. Door de vondst van een zilveren armbandje is me dat duidelijk geworden. Daardoor heb ik heel veel respect voor hem gekregen.'

Aan dat zilveren armbandje kleefte een bijzondere geschiedenis. Alleen de vondst al is een toevalstreffer. Eind jaren 80 mocht Willem van Ingen uit Haarlem met oom Heinz uit Duitsland een dagje mee uit vissen op de Noordzee. Om zes uur 's morgens vertrok de boot uit IJmuiden met zo'n 30 hengelsportliefhebbers aan boord. Het werd een troosteloze dag. De vissen hadden weinig trek. Terwijl de anderen uit verveling begonnen te drinken, bleef Willem zijn hengel uitgooien. Op een gegeven moment viste hij een stukje ketting met een ovalen plaatje op. Willem had geen idee wat het was, maar stak het in zijn zak en ging verder. Pas later vertelde hij zijn oom over de vangst. Thuis ontdekten ze dat het kettinkje van zilver was. Na herhaalde schoonmaakacties konden ze op het ovalen plaatje een aantal letters ontcijferen. De betekenis daarvan bleef echter onduidelijk. Het kettinkje raakte vervolgens in de vergetelheid.

Wel of niet verkopen

Willem trouwde en verhuisde naar Spaarndam. In 2011 overleed zijn moeder. Bij het ontruimen van het ouderlijk huis vond Willem het kettinkje terug.

Zijn broer en hij legden spulletjes die nog van waarde waren apart.

Het kettinkje belandde bij de zilveren lepeltjes en sieraden, materiaal dat ze wilden verkopen. Toen een edelmetaalopkoper één en ander kwam taxeren, besloot Willem dat kettinkje nog maar niet te gelde te maken. De inscriptie op het plaatje intrigeerde hem opnieuw. Aan de ene kant kon hij een adres in Medemblik ontcijferen: 'B. de Jong Westerhaven 17.' Aan de andere kant: 'A. de Jong 583 Sub-Lieut. Royal Dutch Navy.'

Afb. 1: Het verloren en weer opgeviste kettinkje.

Zoektocht loopt naar Medemblik

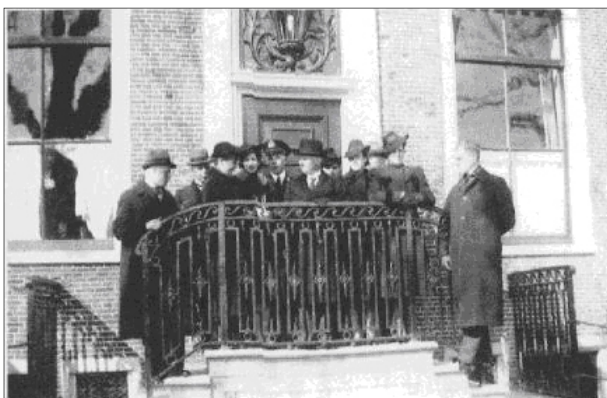
Via internet achterhaalde Willem de huidige bewoners van het adres in Medemblik, maar die wisten van niets. Vervolgens belde hij de marine in Den Helder. Daar kreeg hij het advies over een half jaar terug te bellen omdat het Nederlands Instituut voor Militaire Historie midden in een verhuizing zat.

In de loop van 2012 las hij toevallig in het Haarlems Dagblad een artikel over de zoektocht naar de vermiste onderzeeboot Hr.Ms. O13. Willem kreeg ineens een ingeving: misschien heeft sub-lieut iets met submarine, onderzeeboot, te maken. Mogelijk was De Jong luitenant aan boord van de O13. Hij besloot het 06-nummer te bellen dat bij het artikel stond vermeld. Zo kreeg hij contact met de filmploeg die voor de televisieomroep Max een documentaire maakte en op zoek was naar nabestaanden van de vermiste bemanningsleden.

Aan boord van de O13 bevond zich geen De Jong, zo werd hem onmiddellijk gemeld.

Twee dagen later kon filmproducent Erik Bibo hem berichten dat op het adres Westerhaven 17, pal tegenover het monumentale pand waar vroeger adelborstenborsten werden opgeleid, een pastorie was gevestigd. Daar had dominee Broer de Jong gewoond.

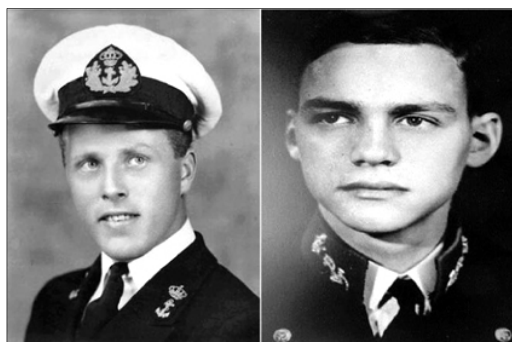
Afb.2: De familie de Jong op de stoep van de pastorie aan de Westerhaven nr. 17.

Jan Spoelstra, voorzitter van het Comité Nabestaanden Onderzeeboten 1940-1945, achterhaalde dat Abraham de Jong in 1937 aan het Koninklijk Instituut voor de Marine in Den Helder zijn opleiding tot marineofficier was begonnen.

In 1940 was hij beëdigd en bevorderd tot luitenant-ter-zee 3e kl. Op 28 april 1941 was hij met een 12-voets jol naar Engeland gevlucht. Gelet op de vindplaats en de inscriptie zou het armbandje van hem afkomstig moeten zijn. Bram de Jong (25) waagde de oversteek samen met zijn vriend en jaargenoot jonkheer Jan Jacob Storm van 's-Gravesande (22), roepnaam Storm, zoon van de oud-burgemeester van Wassenaar. Beiden leven niet meer. Hieronder volgt een reconstructie op basis van gegevens uit velerlei bronnen.

Oorlogshandelingen

In verband met de mobilisatie ronden de adelborsten op 8 april 1940 hun studie eerder af dan gebruikelijk. Zij leggen ten overstaan van de commandant van de marine, schout-bij-nacht H. Jolles, de eed af.

Afb.3: Bram de Jong (links) en jhr. Jan Jacob Storm van 's-Gravesande (rechts).

Bram de Jong wordt als oudste officier op Hr.Ms. Freyr geplaatst.

Deze kanonneerboot wordt vanwege de oorlogsdreiging naar Arnhem gedirigeerd om de nabij gelegen Grebbelinie te beveiligen. Op dit schip, ook wel 'strijkijzer' genoemd, is hij getuige van de inval van de Duitsers op 10 mei 1940. Op de eerste dag wordt de Freyr vanuit huizen langs de Rijnkade door de vijand beschoten, maar zij jaagt die met gericht vuur weg. Tien Duitse soldaten sneuvelen daarbij. Op Eerste Pinksterdag is het schip bij Rhenen doelwit van beschietingen door Stuka's.

De bemanning slaagt erin één Duitse bommenwerper neer te halen. Wanneer Bram er met de fiets op uit wordt gestuurd om voedsel te regelen, beschieten soldaten van het eigen leger hem en nemen hem krijgsgevangen. Ze herkennen zijn uniform niet. De komst van een soldaat uit Nieuwediep betekent zijn redding: 'Laat die meneer toch lopen, hij is van de marine.'

Op Tweede Pinksterdag zakt de Freyr af naar Culmborg. Laat op de avond krijgen ze de order naar Amsterdam te varen teneinde een eventuele aanval op Amsterdam via het IJsselmeer tegen te gaan. De volgende dag, 14 mei, horen ze onderweg op het Merwedekanaal al geruchten over de capitulatie. Bij aankomst in Amsterdam wordt het bericht bevestigd. Bram en zijn commandant willen dat de Freyr via het Noordzeekanaal oversteekt naar Engeland, maar bij IJmuiden blijkt al geen doorgang meer mogelijk. Ze maken de bewapening aan boord onklaar en brengen het schip enkele honderden meters voor de Oranjesluizen tot zinken.

Erewoordverklaring en ontsnapingsplan

Om aan krijgsgevangenschap te ontkomen, tekent Bram zoals de meeste beroepsmilitairen de erewoordverklaring. Daarmee belooft hij niets tegen de bezetters te zullen ondernemen. Maar vrede heeft hij allerminst met deze situatie. Begin 1941 moeten de officieren zich melden in Den Helder en Bram ziet aankomen dat hij, ondanks zijn verklaring, terecht zal komen in een krijgsgevangenenkamp. Overdag mogen ze nog vrij hun gang gaan.

In maart 1941 ontmoet Bram bij roeivereniging Het Spaarne in Haarlem zijn marinecollega Wijnand Langeraar. Die is bezig een 12-voets jol gereed te maken voor de oversteek naar Engeland. 'Wanneer vertrek je?', vraagt hij aan Langeraar. Bram bekent met hetzelfde plan rond te lopen.

Op 28 maart kiest Langeraar met John de Zwart en Willem van Workom zee vanaf het strand van Zandvoort. Het wordt meer hozen dan zeilen. Na 15 uur geven ze hun vluchtpoging op. Na terugkeer belt Langeraar Bram de Jong en adviseert hem zich goed te beschermen tegen de kou en te zorgen voor verhoogde boorden en een buiskap voor zijn jol.

Jol wordt zeewaardig gemaakt

Daarvoor roepen Bram en zijn vriend de hulp in van Piet Barends in Den Helder. Die is zeilmaker en handelt in scheepsbenodigdheden. Hij maakt de jol zeewaardig en brengt voorzieningen aan die moeten voorkomen dat ze bij de minste of geringste aanrollende golf de volle lading zeewater binnenkrijgen. Bovendien geeft hij het zeildoek een bad met Oost-Indische inkt, zodat het grijzer van kleur wordt en minder opvalt.

In de loop van april 1941 melden Bram en Storm zich bij hun vriend W.P. Coolhaas in Schoorl in de hoop dat hij hen naar de overkant kan helpen.

Deze marineofficier, afkomstig uit Haarlem, is een ervaren zeezeiler. De twee hebben Bram's 12-voets jol meegebracht die ze in het Hargergat hebben geparkeerd. En ze hebben een buitenboordmotor bij zich.

Afb. 4: De jol wordt door Bram de Jong geprepareerd voor de overtocht.

Coolhaas en zijn vrouw verkennen de Hondsbosche Zeewering en controleren de patrouilletijden van de Duitsers. De motor wordt beproefd in een wasteil en de riemen worden bekleed, zodat ze bij het roeien geen lawaai maken. Coolhaas laat bij dorpsmid Leijssen in Schoorl een wagentje maken waarop zij de jol kunnen vervoeren. Die moet via een schuin pad over de rails van het werkspoorbaantje om op de dijk te komen en dan verder naar beneden tot het strandje vlakbij één van de kribben. Het wagentje wordt tijdelijk ondergebracht in de schuur van een betrouwbare boer die aan het Hargergat woont.

In verband met het tij (hoogwater-springtij) en nieuwe maan adviseert Coolhaas in de nacht van maandag 28 op dinsdag 29 april te vertrekken. Om 22.00 uur maandagavond gaan ze op de fiets, vol beladen met buitenboordmotor, benzine, water, voeding, zwemvesten en extra kleding, op pad. Om 22.30 uur zijn ze ter plaatse. Nadat ze een Duitse patrouille hebben laten passeren, deponeren ze het meegebrachte materiaal op het strandje. Het duurt twee uur voordat er weer een patrouille komt, dus ze hoeven geen haast te maken.

IJskoud water

De weersomstandigheden zijn uitermate gunstig. Het is stikdonker, het motregent, er is weinig wind en praktisch geen deining. Het wagentje wordt bij de boer opgehaald, de zware houten jol erop gezet en in loopas gaan ze over de landweg en het schuine pad de dijk op. Bij de gang over de basaltblokken naar het strandje begeeft een van de wielen van het wagentje het, zodat ze de ruim 150 kg zware jol gedeeltelijk moeten dragen. Wanneer het bootje in het water ligt, wordt de bagage overgebracht en stappen Bram en zijn vriend erin. Coolhaas staat tot aan zijn middel in het ijsskoud water om de jol vrij van de grond te houden. De twee avonturiers vragen hem mee te gaan, maar ondanks enige twijfel weigert hij. De kleine jol is te vol. Bovendien wil hij zijn vrouw niet onverwachts achterlaten en wil hij actief blijven in het verzet.

Nog net voor Sperrzeit (24.00 uur) is Coolhaas met één fiets in de hand weer thuis. De andere haalt hij de volgende morgen met zijn vrouw op. Een paar dagen later bezoekt hij de ouders van De Jong en Storm van 's-Gravesande. En via de post stuurt hij de erewoordverklaringen, die de officieren moesten afleggen om niet in krijgsgevangenschap te komen, terug naar het Duits commando in Den Haag.

De overtocht begint aanvankelijk gunstig. Om beurten roeien de marineofficieren om zover mogelijk weg te komen van de kust. Problemen ontstaan pas wanneer ze de buitenboordmotor proberen te starten. Die laat hen in de steek. Ten einde raad zetten ze de motor als overbodige ballast overboord. Vervolgens passeert rakelings een Duits schip. Door plat op de bodem van de jol te gaan liggen, maakt het tweetal zich zo onzichtbaar mogelijk. Tot hun grote verbazing blijven ze onopgemerkt.

Wanneer ze eenmaal de zeilen hebben gehesen, maken ze meer snelheid. Ze hebben de wind in de rug, dat is een meevaller. Het begint echter harder te waaien en de golfslag neemt toe. Het verblijf in hun notendopje wordt steeds onaangener. Storm krijgt koorts maar houdt zich staande door aspirine te slikken. De derde dag, 1 mei, gaat het mis. Door vermoeidheid zien ze geen kans meer de kop van de jol steeds op de aanschietende zee te houden. Daardoor belandt het bootje dwars op de golven en slaat vol met water. De twee mannen belanden in zee. De zwemvesten houden hen drijvend. Door zich vast te houden aan de net nog drijvende jol, kunnen ze het hoofd boven water houden en blijven ze samen. 'Volhouden, volhouden', roepen ze elkaar voortdurend toe.

Oggepakt en naar Indië

Zo dobberen ze urenlang rond in het koude water, volkomen uitgeput. Wanneer ze zichzelf nauwelijks nog kansen op redding geven, gloort er hoop.

Er komt een schip in zicht. Een Britse torpedojager signaleert de twee drenkelingen, pikt hen op en brengt ze met jol en al aan de wal. Daar worden ze in het politiebureau opgesloten, want de Britten zijn bang dat ze met spionnen te doen hebben. In de cel kunnen de twee Engelandvaarders bijkomen van hun hachelijke avontuur.

En ze genieten van het eten dat ze krijgen. 'Ik heb nog nooit van mijn leven zo'n heerlijk ontbijt met eieren en spek gehad', zal Bram nog vaak zeggen. Wanneer hun antecedenten zijn nagetrokken, worden de twee vrijgelaten en door Koningin Wilhelmina op de thee uitgenodigd. Zij is trots op de moed en het doorzettingsvermogen van de twee marine-officieren. Maar toch kapittelt ze hen ook omdat ze hun erewoord aan de Duitsers hebben gebroken. Waarschijnlijk heeft ze dit laatste plagend bedoeld, want beiden worden onderscheiden met het Bronzen Kruis.

Afb.5: De Engelandvaarders ontvingen het Bronzen Kruis.

De twee hopen te worden ingezet bij de strijd tegen de Duitsers, maar ze worden naar Indië gestuurd. De marineleiding besluit daartoe gezien hun erewoordverklaring. Bram stuurt nog een boze brief naar de minister van Defensie ('wij hebben onze erewoordverklaring toch teruggestuurd') maar het oorlogskabinet blijft bij zijn standpunt.

Triest vervolg in de Javazee

Beiden raken in Indië actief betrokken bij de strijd tegen de Japanners. Tijdens de Slag op de Javazee op 27 februari 1942 bevindt Storm zich aan boord van Hr.Ms. De Ruyter, het vlaggenschip van schoutbij-nacht Karel Doorman. Hij sneuvelt wanneer zijn schip tot zinken wordt gebracht. Ook het schip van Bram, Hr.Ms. Kortenaer, wordt door een Japanse torpedo geraakt. Een geweldige explosie licht het schip als het ware uit het water en kwakt het er vervolgens weer in terug. De jager breekt doormidden. Voor- en achterschip richten zich bijna rechtstandig uit het water op en zakken dan weg in de diepte.

Bram overleeft de explosie. Voor de tweede maal ligt hij als drenkeling in zee. De temperatuur van het water is veel hoger dan dat van de Noordzee destijds, maar nu zijn de golven bedekt met een laag olie.

Afb.6: Hr.Ms. De Ruyter in betere tijden.

De houten reddingsvloten waarmee de Kortenaer is uitgerust, komen bovendrijven en vormen een reddingboei voor hem en de 122 andere drenkelingen. De overlevenden zijn bang dat haaien op de bloedsporen zullen afkomen en leggen de gewonden daarom op de vloten.

Na zeven uur ronddobberen worden ze opgepikt door HMS Encounter. 'Wij zagen jullie de lucht in gaan', vertellen opvarenden van de Britse jager. 'Als daar drie of vier levend afkomen, is het veel, zeiden we.' Zijn vrouw vertelde later dat Bram in de Javazee in één nacht grijs is geworden.

Tijdens geheime verkenningsoperaties spioneerde Bram in 1942 als schipper van de zeilschoener Mollie langs de kust van Nieuw-Guinea. 's Nachts volgen ze de Japanse operaties en seinen snel hun rapporten naar huis. Overdag verstoppen ze zich in krekens. Na een aantal maanden keert hij op eigen verzoek terug bij de 'echte' marine, op de Nederlandse lichte kruiser Hr.Ms. Tromp. Daarmee neemt hij deel aan allerlei oorlogshandelingen. Weer kruipt hij door het oog van de naald. Verschillende keren wordt zijn schip flink beschadigd door Japanse granaten, maar steeds komt hij er goed uit. Ook al meldt de Japanse propaganda meermalen dat de Tromp tot zinken is gebracht.

De oorlog brengt Bram niet alleen narigheid. Aan boord van de Tromp ontmoet hij als officier van dienst in Perth Joyce Medcalf. Deze Australische marva-officier komt codeboeken brengen. 'Het was liefde op het eerste gezicht', zal Bram later zeggen. Ze trouwen op 21 oktober 1944. Tien maanden daarna wordt hun eerste kind, Ian, geboren. Eind 1947 keert Bram terug naar Nederland. Zes jaar na zijn riskante vlucht ziet hij zijn familie eindelijk weer en kan hij zijn vrouw en zoontje voorstellen.

Mariniers tegen provo's

Zijn carrière bij de marine eindigt in 1968. Hij is dan als kapitein-ter-zee Commandant Maritieme Middelen Amsterdam. Hij woont daar op de plaats waar ruim een eeuw eerder zijn voorganger, viceadmiraal Van Gogh, het commando over de Amsterdamse marinewerf voerde.

Hij kan daar zijn logistieke en organisatorische talenten tonen en hij geniet van de vele representatieve verplichtingen zoals staats- en vlootbezoeken. Hij is betrokken bij het huwelijk van Beatrix en Claus. Maar hij krijgt ook andere zaken aan zijn hoofd. Matrozen en mariniers slaan op 4 april 1966 provo's uit het Centraal Station omdat die zondagsavonds hun meisjes lastig vallen. De volgende dag vegen ze de Dam schoon.

Ondanks de massale sympathie voor deze actie worden alle betrokkenen krijgstuuchtelijk bestraft. Bram moet zorgen dat die maatregel bij zijn manschappen wordt uitgevoerd.

Afb.7: De mariniers vegen de Dam schoon.

Een zorgzame vader maar strenge officier

'Bram was een goede, zorgzame vader die veel om zijn gezin gaf. Maar aan boord had hij de reputatie streng te zijn', aldus zijn zoon Ian (68). Hij is door Jan Spoelstra van het Comité Nabestaanden Onderzeeboten 1940-1945 opgespoord om hem op de hoogte te stellen van de vondst van het zilveren armbandje. 'Ik wist niets van het bestaan ervan', zegt de oud-diplomaat in Den Haag. Zijn vader heeft daar nooit iets over verteld. Hij vindt de vondst heel bijzonder. 'Een enorm toeval. Wat een ongelooflijke dingen kunnen er toch gebeuren!'

'Dat armbandje heeft hij speciaal laten maken. En waarschijnlijk verloren toen ze probeerden de buitenboordmotor te starten of te repareren. Hij heeft zich vast gerealiseerd dat hij veel risico liep en zou kunnen verdrinken. Het was ook wel een heel klein bootje waarmee zij de oversteek waagden. Het jolletje was 3,66 meter lang en 1,40 meter breed. Ze hebben er wel veel mee geoefend, naar het schijnt. Bram was overigens een ervaren zeiler. In zijn jeugd heeft hij in Medemblik een zeilkano gebouwd waarmee hij het IJsselmeer op ging. Vissers noemden het 'de Zwarte Dood' omdat het zo'n primitief bouwsel was.'

Afb.8: Willem van Ingen (rechts) draagt het armbandje over aan de zoon van Bram de Jong.

'Mijn vader heeft zijn plannen om uit bezet Nederland te vluchten vooraf wel met zijn familie besproken', aldus Ian. Die vond zijn plan wel risicovol. 'Je komt dan misschien nooit het land weer in', waarschuwden ze. En: 'Je vergooit je toekomst'. Toch kreeg hij de zegen van zijn ouders. Toen hij terugkeerde in 1947 was hij de grote held. Al moesten ze wel even wennen aan een Australische schoon dochter die soms nogal luchtigjes deed over de strenge gebruiken die in Nederland toen nog golden.

Abraham de Jong (1916-1978) werd geboren in Heemse (Ambt Hardenberg) in de kop van Overijssel. Toen zijn vader predikant werd in Medemblik ging hij in Haarlem naar het Christelijk Lyceum, waar hij doordeweeks verbleef bij een tandartsgezin. Daar hield zijn oudste zuster, An Koningsberger-de Jong, op wie hij zeer gesteld was, een oogje op zijn schoolprestaties.

Van jongs af aan wilde hij bij de marine. Bij zijn aanmelding voor de opleiding aan het Koninklijk Instituut voor de Marine kwam hij niet door de medische keuring. Hij was net terug van een wandelvakantie met zijn oudste broer John over de gletsjers in de Alpen. Doordat hij geen zonnebril had gedragen, was hij sneeuwblind geworden. Hij kon de keuringsarts niet overtuigen dat hij sterke ogen had en dat de slechtziendheid wel over zou gaan. 'Kom volgend jaar maar terug', zei de keuringsarts. Dat deed Bram, na een jaar studie scheepsbouw in Delft.

Oud-koster Jan Beek herinnert zich Bram de Jong niet alleen als adelborst, maar ook als hopman bij de padvinderij. Hij had een zeilkano die 's winters in het souterrain van de pastorie werd opgeslagen. Voor het vervoer van de zeilkano naar en van de ligplaats in een sloot bij een lid van de kerkelijke gemeente deed Bram een beroep op de vader van Jan Beek. Die was timmerman en had een handkar.

Jan Beek omschrijft dominee Broer de Jong als een 'keurige, aimabele man die dikwijls op bezoek kwam'. Hij hield geen donderpreken maar riep de kinderen tijdens de kerkdienst wel tot de orde wanneer ze niet naar hem luisterden. 'Wij zaten onder de preek soms stiekem boekjes van Dick Bos te lezen. 'Willen jullie wel eens rechtop gaan zitten', zei de dominee dan. Naderhand kregen we van onze ouders op ons duvel.' Jan Beek volgde zijn vader op in het timmerbedrijf. Zijn dochter Margriet behoorde in 1984 tot de eerste lichte van vrouwelijke adelborsten.

Wout Smit
Den Helder, 2014

Geraadpleegde bronnen

Alle Hens, mei 1987 (maandblad voor de Koninklijke Marine).

Ph.M. Bosscher, *De Koninklijke Marine in de Tweede Wereldoorlog*, 3 delen, Franeker, 1984-1990.

Jan Bruin en Jan van der Werff, *Vrijheid Achter de Horizon, Engelandvaart over de Noordzee 1940-1945*, Houten, 1998.

Agnes Dessing, *Tulpen voor Wilhelmina de geschiedenis van Engelandvaarders*, Amsterdam, 2004.

Instituut voor oorlogs-, holocaust en genocidestudies, Amsterdam: Archief Engelandvaarders, diverse inventarisnummers.

Herkomst afbeeldingen:

ANP: 7.

Jan Beek, Medemblik: 2.

Denise van Ingen: 8.

Ian de Jong: 3 en 4.

Wout Smit: 1.

Wikipedia: 5 en 6.

Medemblikker geschiedenis in Denemarken

Ben Wester uit Hauwert wees me op het bestaan van een monumentale boerderij in Denemarken met een Medemblikker connectie. De boerderij is in 1653 gebouwd in opdracht van Adriaan Albertsz Hauwert, burgemeester van Medemblik. Meer over hem leest u in het artikel 'De Hauwertstraat in Medemblik', elders in deze jaaruitgave. Oorspronkelijk stond de boerderij bij het stadje Tønning in de Noord-Duitse deelstaat Sleeswijk-Holstein.

Afb. 1: De boerderij van Adriaan Albertsz Hauwert in Denemarken (foto www.tripadvisor.dk).

Later is zij verplaatst naar het Frilandsmuseet, een openluchtmuseum nabij Kopenhagen waar de boerderij één van de pronkstukken van de verzameling is. De boerderij heeft het uiterlijk van een forse West-Friese stolp. In de voorgevel zijn muurankers aangebracht in de vorm van initialen en een jaartal: AAH en 1653.

In 1695 liet Petronella (Pietertje) Hauwert, enig dochter en erfgenaam van Adriaan Albertsz Hauwert, een inventaris van haar bezittingen opmaken door notaris Aris van der Mieden te Alkmaar. In de notariële akte staan meerdere landerijen gelegen in de 'Eijderstede ende Ditmarschen', twee districten in Sleeswijk-Holstein. Waarschijnlijk zijn het beleggingen die met omdijkings- en inpolderingsactiviteiten in deze gebieden samenhangen.

Eén bezitting staat beschreven als een 'plaats en woning met vijftig deijmt [1 deijmt = 0,718 hectare] lants gelegen in Eijderstede bij Tonningen'. Hiervan bezat Petronella een vierde deel. Verder was ze mede-eigenaar van nog een tweede boerenbedrijf in het gebied. In 1707, acht jaar nadat Petronella Hauwert was overleden, werd een rekening opgemaakt van het beheer over de nagelaten goederen. Ook hierin wordt het bezit in Sleeswijk-Holstein genoemd: de 'woning en landen gelegen in Holsteijn bij Tonningen.'

Peter Swart
Hoorn, november 2014

Geraadpleegde bronnen

Koos Groot, 'Geslacht Hauwert', *Jaarboek 2013 van de stichting Historisch Genootschap Hauwert*, Hauwert, 2013, 11-13.

Regionaal Archief Alkmaar, Alkmaar:
Weeskamer te Alkmaar 93.
Notariële Archieven Alkmaar 386 en 387.

Jonckvrouwen, Maegden ende Weduwen binnen onsen stede

De laatmiddeleeuwse kloosters van Medemblik

In de laatmiddeleeuwse steden in de Nederlanden waren sommige kloosters een actief onderdeel van de samenleving, bijvoorbeeld de gemeenschappen die leefden volgens de derde regel van Sint Franciscus, conventen genaamd. Aangejaagd door de Moderne Devotie-beweging van Geert Grote waren dit huizen van broeders of zusters, die een middenweg vonden tussen een vroom leven en interactie met de stadsbevolking.

Medemblik heeft twee vrouwengemeenschappen gekend: het Mariaconvent en het Catharinaconvent. Begin 2014 is in het kader van een studieopdracht voor de Vrije Universiteit opnieuw onderzoek gedaan naar de conventen. De bestaande schaarse informatie is geactualiseerd met nog niet eerder verwerkt of bestudeerd bronmateriaal, wat heeft geleid tot enkele nieuwe inzichten.¹

Over de beide Medemblikker conventen zijn niet veel feiten bekend. De kloosters hebben geen eigen kroniek of geschriften nagelaten en veel tastbare overblijfselen zijn er evenmin.² Stadschroniqueur Dirk Burger van Schoorel vermeldt slechts zijdelings het bestaan van één van hen daar waar hij schrijft over 'het Klooster' dat bij de stadsbrand van 1555 noodlottig 'in koolen geleyd' werd.³

Uit andere bronnen zijn namen van enkele bewoners, voogden, maters en paters te herleiden, alsook het grondbezit en de belastingplichten van de conventen. Maar niet veel meer dan dat. Met de schaarse kennis is de lokaliserings wellicht de grootste onduidelijkheid. Alleen over het weeshuisgebouw kunnen we met zekerheid stellen dat hier eens een klooster in gevestigd is geweest, al was dit niet voor lange tijd.

Dit artikel poogt op hoofdlijnen samen te vatten wat we wel en niet weten over het Maria- en Catharinaconvent. Met de specifieke feiten en kennis over soortgelijke vrouwenkloosters in andere Hollandse steden is het mogelijk om enigszins een beeld te vormen van dit stukje religieus leven in laatmiddeleeuws Medemblik, een leven dat formeel aanvang in 1395 en met de Hervorming abrupt ten einde kwam in 1572.⁴

De eerste vermeldingen en grootste vraagstukken

De oudste vermelding van het bestaan van een convent, of preciezer geformuleerd: de voorloper daarvan, stamt van 22 april 1395.

Het betreft een charter waarin de graaf van Holland, Albrecht van Beieren, zijn bescherming verleent aan een vereniging samenwonende 'jonckvrouwen, maegden ende weduwen [...] binnen onsen stede'. De hertog wil dat deze vrouwen een geestelijk en zedelijk leven zullen leiden onder Gods geboden. Van de baljuw en het gerecht van Medemblik wordt daarom verwacht dat zij stedelingen berechten die de zusters hinderen in hun geestelijke taken.⁵

Ook Albrechts echtgenote Margaretha van Kleef had het goed voor met de Medemblikker zusters: op Sacramentsavond 1398 bezocht zij de vrome vrouwen en schonk hen 14 gulden florijn.⁶ Het aandoen en begunstigen van religieuze instellingen tijdens reizen door hun gebieden was de graven in deze tijd niet vreemd. In de jaren 1396-1399 verbleef Albrecht in het noorden van Holland voor zijn veldtochten tegen de Friezen. Margaretha verbleef in dezelfde periode in deze regio.⁷

We weten uit het charter van graaf Albrecht dat het eerstvermelde Medemblikker klooster zich ten zuiden van de Bonifaciuskerk bevond. De precieze locatie is echter met de ons bekende gegevens niet te bepalen. Desondanks is dat door sommige historici in het verleden wel degelijk gedaan, zoals door de inventarisopsteller van het Medemblikker stadsarchief C.J. Gonnet (1915). Hij categoriseerde een oudere bron dan het charter uit 1395 onder het Mariaconvent, te weten de schenking van een stuk land door Broeder Broederssoone aan de graaf van Holland genaamd 'die werfe', liggende aan de zuidzijde van de kerk.⁸

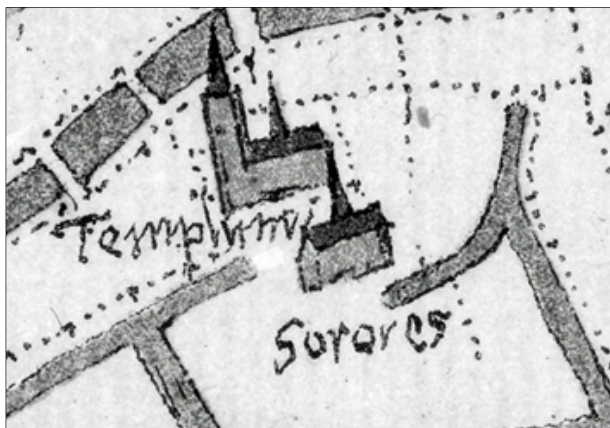
De vereniging vrouwen die van Albrecht bescherming verkreeg, woonde 'op ten werve aen den Zuydtyde van den kercken'.⁹ Het is mogelijk dat het hier hetzelfde stuk grond betreft, maar met zekerheid is dat niet te stellen. Gonnet heeft het echter wel met elkaar in verband gebracht. Het is niet de enige onduidelijkheid. Tevens is namelijk onbekend waarom Gonnet beide bronnen categoriseerde als behorend tot het Mariaconvent en niet het Catharinaconvent, alsook waarom hij stelt dat specifiek het Mariaconvent in 1555 in vlammen opging. De inhoud van de bronnen geeft geen aanleiding om dergelijke uitspraken te doen.

Over het Catharinaconvent schrijft Gonnet dat het gelokaliseerd was 'op den hoek van de Breestraat' en dat het daarom de voorloper van het weeshuis was.¹⁰ Waar die kennis op is gebaseerd, laat zich wederom gissen.

Gonnets keuzes zijn invloedrijk geweest op latere historici zoals Van Heel (1939) en Schoengen (1942), auteurs van nog altijd toonaangevende kloosterverzamelwerken. In hun beschrijvingen van de Medemblicker kloosters hebben zij zich grotendeels op Gonnet gebaseerd of hem zelfs letterlijk overgeschreven, waarbij moet worden opgemerkt dat nauwgezette bestudering leert dat zij dit niet aangeven in hun bronnenverantwoording.¹¹

Wat kunnen we dan wél met zekerheid over locaties en naamgeving van de conventen zeggen? Het antwoord is enigszins onbevredigend en luidt simpelweg: weinig. Voor een gedeelte hangt die onduidelijkheid samen met het onderscheid dat in diverse authentieke bronnen in het stadsarchief wordt gemaakt tussen niet het Maria- of Catharinaconvent, maar tussen het 'grote' en 'kleine' convent. Bij aanvang van dit onderzoek waren na de eerste inventarisatie daarom een drietal vragen concreet aan de orde:

- 1) Waar hebben de conventen zich bevonden en welk convent huisvestte in het gebouw dat later tot weeshuis werd bestemd?
- 2) Hoe zijn de benamingen groot en klein convent te verbinden aan de officiële namen?
- 3) Welk convent is de voortzetting van de verenigde vrouwen uit 1395?

Afb. 1: Het convent op de stadkaart van Jacob van Deventer (ca. 1560), ten zuiden van de kerk.

De locatie(s)

Ergens tussen 1395 en 1436 zag het tweede verbond van samenwonende vrouwen het licht. Dat weten we omdat in 1436 de biechtvader van het Enkhuizer Ursulaconvent Jacob Jacobsz Smit in zijn testament liet opnemen dat hij twee Rijns gulden schonk aan 'elk convent van zusters in Medemblick'.¹² Dus toen Margaretha van Kleef in 1398 de 'beghine hove' van Medemblick aandeed is het mogelijk dat er toen al twee conventen bestonden. Wellicht hebben zij zelfs in één gebouw gezeten, al is dat niet heel waarschijnlijk.¹³ Op basis van twee stadskarten acht ik het waarschijnlijk dat er in de loop van de vijftiende eeuw twee afzonderlijke begijnhoven zijn ontstaan.

Zo tekende Jacob van Deventer op de oudst bekende stadskarte van Medemblick rondom 1560 een gebouw met een torentje getiteld 'sorores' (Latijn voor zusters), te zien op afbeelding 1. Dit is de situatie van ná de stadsbrand. Helaas hebben we geen bron van vóór 1555. Van Deventers lokalisering kunnen we als betrouwbaar beschouwen aangezien hij deze kaarten nauwgezet moest maken in opdracht van de Spaanse koning Filips II, die ze voor militaire doeleinden gebruikte. Het lijkt alsof het gebouw op min of meer dezelfde breedtelijn van de kerk staat waardoor het lastig is deze te identificeren als het latere weeshuisgebouw. Daarvoor staat het teveel naar het oosten. Het staat desondanks weer teveel naar het westen als we het vergelijken met de lokalisering op een stadsplattegrond van circa dertig jaar later.

De anonieme tekenaar van het Beleg van Medemblick schetste in 1588 een 'bagynhoff' achter de Nieuwstraat. Het beslaat het gebied van grofweg het voormalige postkantoor en het Van Houweninpark, te zien op afbeelding 3. In een ordonnantie van Willem van Oranje uit oktober 1575 wordt in meervoud van begijnhoven gesproken, daar waar hij bepaalde dat de opbrengst van de goederen bestemd werden voor het onderhoud van de weeskinderen.¹⁴ Samen met de beide tekeningen zou dat voldoende aanleiding kunnen zijn om aan te nemen dat er zeker tussen 1560 en 1575 twee begijnhoven waren, maar waarschijnlijk ook al eerder.

Op de kaart uit 1588 is wel al onmiskenbaar het huidige weeshuisgebouw te herkennen. Het precieze bouwjaar is onbekend, maar dit moet in ieder geval vóór de bepalingen van Willem van Oranje uit 1575 zijn geweest. In dat gebouw hebben ten tijde van de opheffing van de conventen al zusters gewoond, sommigen van hen werden in de jaren daarna uitgekocht.¹⁵ Toch zal het vermoedelijk niet vóór 1560 al gebouwd zijn, anders had Van Deventer het waarschijnlijk ook al getekend.

Een andere aanwijzing dat dit gebouw onder stedelingen bekend heeft gestaan als klooster (ondanks dat het dit toen officieel niet meer was) is een resolutie van burgemeesters en vroedschap van december 1577. Daaruit is op te maken dat het stadsbestuur een brug heeft laten aanleggen vanaf de noordzijde naar een werf met huizen 'bij westen 't grote convent'.¹⁶ Op de tekening van 1588 is een aantal huizen bewesten het weeshuisgebouw te zien waarnaar een brug loopt vanaf de noordzijde, zie afbeelding 2. Dit is waarschijnlijk de situatie waarnaar verwezen wordt in de resolutie.

De conclusie luidt dat het 'grote convent' als eerste huisvestte in het weeshuisgebouw, maar vermoedelijk pas ná 1560. Voor de overige locaties van de conventen door de jaren heen kan niet precies aangegeven worden waar zij zich hebben bevonden.

Slechts een globale afbakening is mogelijk: het gebied tussen de huidige Breedstraat en het Bagijnhof, en tussen de Torenstraat en de Nieuwstraat.

Afb.2: Detail van het weeshuisgebouw en de brug waarnaar verwezen wordt in de resolutie.

Afb.3: Detail van het Bagijnhof achter de Nieuwstraat.

Het grote en kleine convent

De reeds vermelde resolutie van burgemeesters en vroedschap is één van de vele bronnen in het stadsarchief waarbij men niet de officiële naam van het convent vermeldt. Om te kunnen bepalen wat het grote en kleine convent is geweest, heb ik gebruik gemaakt van gegevens over hun grondbezit in de jaren tussen 1544 en 1567. De zogenaamde kohieren van de tiende penning (belastingregisters) sommen het grondbezit per convent op in vijf verschillende jaren.

Alleen in het jaar 1544 wordt het grondbezit gecategoriseerd onder de officiële naamgevingen Maria- en Catharinaconvent, in de jaren daarna steeds onder de termen klein en groot convent.¹⁷ Uit de verschillen en overeenkomsten van de opsommingen in de belastingregisters is de conclusie te trekken dat het Mariaconvent als 'groot' door het leven ging en het Catharinaconvent als 'klein'. Een andere aanwijzing zijn bronnen rondom Gerrit Jansz Vischer, die in sommige bronnen als pater van het Catharinaconvent wordt genoemd en in andere bronnen als pater van het kleine convent. Hij had in theorie echter pater van beide conventen kunnen zijn.

Desondanks zijn zeer recent alle vermoedens bevestigd, toen in juli 2014 bronnen uit het stadsarchief beschikbaar kwamen die bij de start van dit onderzoek in januari 2014 nog in restauratie waren. Uit de eigendomsbewijzen van het weeshuis leren we over twee zusters die na de opheffing van de kloosters afstand doen van hun goederen. Het betreft Elschen Dircksd, eertijds zuster in het 'sintemarien ofte grootte convent'¹⁸ en Folckou Sijvertsd, eertijds zuster in het 'sintecatrijneconvent oft cline clooster'.¹⁹ De belangrijkste conclusie die men hieruit kan trekken, is dat het weeshuis voorheen niet het Catharina-, maar het Mariaconvent huisvestte en Gonnet het niet bij het juiste eind had.

Religieuze status en achtergrond

Nu de naamgevingkwestie en lokalisering zijn behandeld, rest de vraag onder welke officiële naam het vrouwenverbond van 1395 later door het leven is gegaan. Hoewel het niet met 100% zekerheid te stellen is, lijkt het mij het meest logisch dat dit het Mariaconvent is gaan heten. Een belangrijke factor daarbij is de grafelijke aandacht voor de Mariadevotie, een traditie die zich in het grafelijke huis rond 1300 had ontwikkeld.²⁰

Met de graaf van Holland als beschermheer is een keuze voor de naam Maria geen onwaarschijnlijke. Het verkrijgen van bescherming van een wereldlijke machthebber was overigens een noodzakelijke voorwaarde om überhaupt als klooster te kunnen bestaan. Conventen verkeerden namelijk op een precair snijvlak van religie, (stedelijke) overheid, maatschappij en kerkrechtelijke status, terreinen die destijds innig met elkaar verweven waren en niet zelden hevig konden botsen.

Ten eerste was het zaak een officiële kloosterregel na te leven. De zusters (officieel heetten ze tertiariissen) van het Maria- en Catharinaconvent leefden volgens de rechten en plichten van de derde regel van Sint Franciscus. Met deze in 1289 door paus Nicolaas IV goedgekeurde regel voorzag de Kerk in een formeel geaccepteerde monastieke 'middenweg'; een vorm van kloosterleven zonder de verplichting voor ingezetenen om de traditionele drie kloostergeloften van armoede, gehoorzaamheid en kuisheid af te leggen.

Vrouwen voorkwamen daarmee dat zij onder clausuur kwamen te staan en voorgoed in immobiele anonimiteit achter de kloostermuren verdwenen.²¹ De derde-orderegels voorzagen in een maatschappelijke behoefte in de late middeleeuwen om een religieus leven te kunnen leiden, maar niet volledig afgescheiden te raken van de buitenwereld (zoals familieleden). Ook was het bij een derde-orderegels beter mogelijk om als kloosterlingen arbeidsactiviteiten (zoals spinnen en weven) te ondernemen om in inkomsten te voorzien, terwijl de traditionele kloosters financieel voornamelijk leunden op schenkingen en hoge bruidsschatten van intredende leden uit (meestal) adellijke families.²²

De Medemblicker conventen waren aangesloten bij het Kapittel van Utrecht, een overkoepelend kloosterverbond.²³ Het Kapittel was ontsprongen uit de religieuze Moderne Devotie-beweging, geïnspireerd op de hervormingsidealen van Geert Grote (1340-1384). Deze Deventer boeteprediker pleitte voor een eenvoudig leven in gemeenschappelijkheid naar het vroegchristelijke voorbeeld van de apostelen, in sterk contrast met de destijds pompeuze en materialistische expressie van de Kerk.

Mede dankzij het succes van de Moderne Devotie en hun eenvoudige kloosters kende het stedelijk leven in de Noordelijke Nederlanden vanaf het einde van de veertiende eeuw een grote religieuze opleving.²⁴ Met name vanwege het toegankelijke karakter schoten in het bijzonder de vrouwengemeenschappen als paddenstoelen uit de grond.

Men kon zonder bruidsschat intreden, waardoor een religieus leven mogelijk werd voor dames uit alle sociale lagen van de bevolking: 'Jonckvrouwen, Weduwen ende Maegden'. Geert Grote voorstond tevens een toegankelijke religie waarin een belangrijke focus lag op het lijden van Christus, de Maria-devotie en individueel lezen en schrijven.

Geert Grote's Getijdenboek, geschreven in de volkstaal, groeide in de late middeleeuwen uit tot het meest gelezen boek in de Noordelijke Nederlanden.²⁵ Praktisch iedereen kon op enige wijze een vorm van devoot leven gaan leiden.²⁶ In de loop van de vijftiende eeuw maakte het Kapittel van Utrecht desondanks wel een proces van verkloosterling en ontwikkeling naar een strengere levenswijze door: privébezit werd verboden in 1464 en de verplichting tot het afleggen van een of meer geloften werd ingevoerd in 1485. Een intrede werd daarmee een onherroepelijke keuze voor het leven.²⁷

De stichting van een religieuze gemeenschap lag zeker niet altijd bij de Kerk zelf. Zo kon het initiatief bijvoorbeeld ook liggen bij een vermogende weduwe met een idealistisch bekeringsideaal of een rijke stadsmagistraat die wilde getuigen van zijn voorname geestelijke gezindheid.²⁸ In het geval van Medemblick zijn geen gegevens bekend met welke motivatie of door wie de conventen zijn gesticht. Maar het ontstaan van het eerste (en wellicht ook tweede) convent in Medemblick is ongetwijfeld aangejaagd door Paulus Albertsz.

Afb. 4: Het weeshuisgebouw in 2011, oorspronkelijk huisvestte het kortstondig het Mariaconvent.

Deze Medemblicker stads priester was een prominent figuur in de beginjaren van de Moderne Devotie. In zijn tijd verkeerde hij in de hoogste kringen van de beweging en werkte hij onder andere samen met Floris Radewijns, die Geert Grote had opgevolgd als voorman. Paulus manifesteerde zich als stichter en biechtvader van diverse zuster gemeenschappen boven Amsterdam, waaronder het bekende klooster Nieuwlicht in Westerblokker. Tevens behoorde hij tot de selecte groep geestelijken die rond 1399 het initiatief had genomen tot de oprichting van het Kapittel van Utrecht. Paulus spande zich bij de oprichting van het Kapittel in voor het verkrijgen van diverse kerkelijke privileges voor de aangesloten conventen en om officiële erkenning van Rome en de bisschop te verkrijgen.²⁹ Deze priester moet een bijzondere Medemblicker zijn geweest, een man die zeker nog eens een apart uitgebreid onderzoek verdient.

Het dagelijks leven

Om een beeld te krijgen van het dagelijks leven van de Medemblicker zusters moeten we ons baseren op algemene kennis over de vrouwenconventen van het Kapittel van Utrecht. Gebruikelijke en vaste rituelen van de zusters waren het dagelijks bidden van de getijden, het individueel lezen van religieuze werken, het voeren van een dagelijkse mis en het tweemaal daags gezamenlijk eten.

Een groot gedeelte van de tijd ging op aan het uitvoeren van memoriediensten. Daarbij baden zusters voor het zielenheil van de stad, de bisschop, de paus of specifieke personen en hun families zoals hun (overleden) begunstigers, ingezetenen en beschermheren. Memoriediensten dienden in sommige gevallen als inkomstenbron een financieel belang.

Naast het geestelijke werk hielden de zusters zich bezig met handenarbeid, agrarisch werk op het beghijnhof of textielnijverheid. De dagelijkse leiding was in handen van de matrix, zij zag toe op het juist naleven van de statuten en bewaakte de religieuze plichten. Een procuratrix verzorgde de materiële zaken en het uitvoeren van formeel-juridische handelingen berustte bij een bestuur van (meestal) senioren zusters. Overkoepelend toezicht werd verzorgd door een biechtvader. Hij was verantwoordelijk voor de zielzorg en disciplineren van zusters, alsook het preken, afnemen van de biecht en toedienen van de sacramenten.³⁰

De verhouding met de stad moest nauwkeurig bepaald worden omdat er met het leven in een klooster diverse economische en fiscale omstandigheden aan de orde waren. De kloostergeschiedenis van Holland kent vele voorbeelden van conflicten hieromtrent. Zo kon de lakennijverheid van zusters ergernis opwekken bij gilden die slecht konden concurreren tegen een instelling met lagere productiekosten en belastingvrijstellingen.

Het erfrecht vormde ook een pijnpunt omdat de goederen en guldens die via intredes, schenkingen en rente-inkomsten de kloosters binnenkwamen 'in dode hand' verdwenen als gemeenschappelijk kloosterbezit.³¹ Na het overlijden van kloosterlingen vervielen de bezittingen niet aan familie buiten de kloostermuren. Tevens hoefde het klooster er geen of amper belastingen over te betalen. Als de graaf van Holland weer eens de belastingdruk van een stad opvoerde, of er anderszins zware economische tijden aanbraken, leidde dit tot spanningen en niet zelden zelfs tot geweld.

Niet voor niets wisten steden als Gouda, Delft, Amsterdam en Leiden al vroeg in de vijftiende eeuw privileges bij de graaf te verkrijgen om de vorming van nieuwe conventen een halt te kunnen toeroepen. De economische en fiscale kwesties stonden in contrast met de goede devote werken van broeders of zusters (die het zielenheil van de gehele stad bevorderden). Kloosters en de stedelijke gemeenschap onderhielden daarom in zekere zin een haat-liefdeverhouding.³²

Van het Maria- en het Catharinaconvent hebben we helaas geen informatie over hun arbeidsactiviteiten, desondanks wijzen de bronnen er op dat de zusters van Medemblick niet armlastig waren. De cijfers liegen er niet om: voor een geestelijke belastingaanslag over de opbrengsten uit grond en huizen in 1474 betaalde het Mariaconvent 27 pond, het Catharinaconvent iets meer dan 7 pond. Samen bezaten zij daarmee significant meer dan bijvoorbeeld de parochiekerk, die slechts voor iets meer dan 2 pond werd aangeslagen.³³ Ze zullen destijds ook een flink aantal zusters te onderhouden hebben gehad. De ambtenaren van de Staten van Holland noteerden bij hun belastinginventarisatie in 1514 dat er 'te Medemblyck twee vrouwenkloosters mit omtrent 100 susters' waren. In totaal telde de stad dat jaar 321 huishoudens.³⁴

Een flinke inkomstenbron van de conventen vormde de renteopbrengsten voor het gebruik van hun agrarische landerijen. Het Mariaconvent bezat in 1544 in Medemblick in totaal minimaal 35 morgen (oppervlakte maat vergelijkbaar aan iets minder dan een hectare) land, het Catharinaconvent 25 morgen.³⁵ Uit andere bronnen is bekend dat zij ook buiten de stad nog land hadden, gelegen in onder andere Twisk, Wervershoof, Sijbekarspel, Zwaag en Oostwoud.³⁶ Ook leenden de conventen geld uit aan derden, waarover jaarlijks rente-inkomsten werden ontvangen. In sommige gevallen ging het om flinke sommen geld. Zo leende omstreeks 1550 Jacob Heure uit Winkel bij het Mariaconvent 180 carolusgulden en Jacob Willemsz uit hetzelfde dorp 200 carolusgulden, Albert Jansz uit Wervershoof was het convent 150 gulden verschuldigd.³⁷ Ook het Catharinaconvent zat vermoedelijk goed in de slappe was. Van Wouter Janss uit Enkhuizen ontving het in 1547 de terugbetaling van een lening van 100 carolusgulden.³⁸

Afb. 5: Majolica schotel met de tekst 'Christus'. Gevonden tijdens opgravingswerkzaamheden in het Bagijnhof in juni 2014.

Toenemende onrust en opheffing

De periode na de stadsbrand van 1555 heeft de nodige beroering gekend voor de conventen. Het in vlammen opgaan van (hoogstwaarschijnlijk) het Mariaconvent moet een ingrijpende gebeurtenis zijn geweest. Maar in de kleine twintig jaar daarna waren de gemoederen hoog aan het oplopen met de strijd tussen Filips II en Willem van Oranje. De rooms-katholieke kerk was toen al decennia niet meer de enige onbetwiste religie en stond in geheel Europa ter discussie.

In de Nederlanden nam het aantal incidenten rondom kloosters sterk toe in de tweede helft van de zestiende eeuw. Ook in de Medemblicker archieven komen we voorbeelden tegen, echter blijft het daarbij gissen naar achtergrond, duiding en context. Bijvoorbeeld naar de motieven van ene Heertsen Ruppis om in januari 1561 geweld aan te richten in het begijnhof van het Catharinaconvent, waarvoor hij door het stadsgerecht werd veroordeeld.³⁹

En wat waren de motieven van Lysbet Cornelis, de zuster die rond diezelfde periode op een goede dag haar goederen in een schuit had geworpen, deze eigenhandig het begijnhof had uitgedepeld en samen met een zekere Albert naar het Keern in Hoorn was gevaren. Nadat zij voor de schepenen van Medemblick had getuigd dat ze uit eigen wil het klooster had verlaten, werd Albert een week later vrijgesproken van de aanklacht dat hij haar had ontvoerd.⁴⁰

Uit een bron van juni 1569 leren we dat het Catharinaconvent bewaakt werd: pater Gerrit Jansz Vischer getuigde voor de schepenen dat hij op een zekere late avond in mei samen met andere bewakers en de stadswachter tevergeefs de stad had afgezocht naar 'boeven' die van plan zouden zijn geweest twee zusters 'weder wech te nemen'. De zusters waren al eens eerder zonder toestemming weggegaan. In de Nederlandse kloostergeschiedenis zijn er rond deze periode diverse voorbeelden te vinden van weglopende zusters, evenals het bewaken van kloosters en kerken na de Beeldenstorm.⁴²

De periode van de Hervorming moet ook in Medemblik zijn sporen hebben nagelaten. Op zijn minst zal men zich bewust zijn geweest van de politieke en religieuze onrust in den lande. Medio 1572 gaf Willem van Oranje alle stadsbesturen de opdracht om de geestelijke goederen te inventariseren, de jurisdictie hierover verviel tevens naar het wereldlijk gezag. Hoewel de prins de religievrijheid had afgekondigd besloten de Staten van Holland in 1573 om de katholieke eredienst te verbieden, in mei 1575 verkregen de steden het dispositierecht van kerken en kloosters, en in mei 1577 werden zij ook officieel eigenaar van de goederen die binnen de stadsgrenzen lagen. Willem van Oranje bepaalde echter wel dat steden een alimentatieplicht hadden naar alle zusters die niet in staat zouden blijken zichzelf in levensonderhoud te kunnen voorzien na de opheffing van de kloosters.⁴³

Het is niet bekend hoe de ontwikkelingen in deze periode op lokaal niveau precies verlopen zijn voor het Maria- en het Catharinaconvent. In de stadsrekeningen lezen we dat het Mariaconvent in 1563 bezoek kreeg van Carel de Smijter. Deze rechtsgeleerde heeft daar mogelijk informatie ingewonnen naar de eventuele aanwezigheid van ketterij, al is het niet aannemelijk dat de zusters hiervan beschuldigd werden, eerder een biechtvader. De Smijter was ook de man die twee jaar daarvoor door het Hof van Holland naar Hoorn was gestuurd om te achterhalen wat er waar was van geruchten over bestuurlijke nalatigheid in de ketterijbestrijding.⁴⁴

Het Mariaconvent ontving in april 1568 de betaling voor 14.500 stenen, hiervan hadden zij nieuwe huizen 'getimmerd'.⁴⁵ Het zou erop kunnen wijzen dat zij destijds het kloosterterrein aan het ontmantelen waren. Misschien wel vanwege de religieuze perikelen en een teruglopend aantal zusters, maar mogelijk ook vanwege het gegeven dat ze toen al de nieuwe huisvesting (het weeshuisgebouw) hadden betrokken.

Ze hebben er echter niet lang hun woongenot gehad: tussen 1573 en 1576 kwam het beheer van de geconfisqueerde goederen onder de hoede van de zogeheten godshuisvoogden. Willem van Oranje bepaalde in oktober 1575 dat de opbrengsten van de Medemblikker kloostergoederen zouden overgaan op de weeskinderen.

In mei 1578 stemde het stadsbestuur in met het uitkopen van zusters, het betreft vermoedelijk diegenen die destijds nog geen nieuwe levensbestemming hadden gevonden en al die tijd waren blijven wonen in het weeshuis. De drie jongste zusters kregen in plaats van 40 gulden nu een subsidie van 50 gulden, de oudste zusters kregen datzelfde bedrag. Als het hen niet zou lukken om zich hiervan te onderhouden, mochten zij wederom een beroep doen op de stad.⁴⁶

De reeds vermelde zusters Elschen Dircksdor en Folckou Sijvertsdor waren na de opheffing in het huwelijk getreden, een bijna paradoxale lotsbestemming voor een voormalige bruid van Christus.⁴⁷ De jongste bron waarin de naam van een zuster opduikt, stamt uit 1612. Voor een zekere 'Els de bagijn' werd bepaald dat zij ten laste van het weeshuis maandelijks een kaas zou ontvangen.⁴⁸

Sommige zusters werden dus nog lange tijd door de stad bijgestaan in levensonderhoud, echter was voor een zuster als Els het rijke roomse leven toen al veertig jaar verdreven uit het openbare leven. Pas vanaf halverwege de negentiende eeuw zou het rooms-katholicisme een krachtige comeback maken in Nederland. De religie die reeds op aarde begint met hemelen herstelde zich toen ook indrukwekkend binnen de Medemblikker stadsgrenzen.

Mark Raat
Medemblik, juli 2014

Geraadpleegde bronnen

- W. Blockmans & W. Prevenier, *The Promised Lands. The Low Countries Under Burgundian Rule, 1369-1530*, Philadelphia, 1999.
- D. Burger van Schoorel, *Chronyk van de stad Medemblik*, Hoorn, 1767.
- John van Engen, *Sisters and Brothers of the Common Life. The Devotio Moderna and the World of the Later Middle Ages*, Philadelphia, 2008.
- Hildo van Engen, *De derde orde van Sint-Franciscus in het middeleeuwse bisdom Utrecht. Een bijdrage tot de institutionele geschiedenis van de Moderne Devotie*, Hilversum, 2006.
- R. Fruin, *Informacie up den staet faculteyt ende gelegentheit van de steden ende dorpen van Hollant ende Vrieslant, om daerna te reguleren de nyeuwe schiltaele*, Leiden, 1866.
- C.J. Gonnet, *Inventaris van het archief Medemblik, 's-Gravenhage*, 1915.
- K. Goudriaan, 'De derde orde van Sint Franciscus in het bisdom Utrecht. Een voorstudie', *Jaarboek voor Middeleeuwse Geschiedenis 1*, 1998, 205-261.
- K. Goudriaan, 'Empowerment through reading, writing and example: the devotio moderna', Rubin & Simons, *Christianity in Western Europe, c.1100-c.1500 4*, 2009, 407-419.
- D. van Heel, 'Bijzonderheden over tertiariissen te Leiden', *Bijdragen voor de geschiedenis van het bisdom Haarlem 53*, 1936, 258-269.
- A.G. Jongkees, *Staat en kerk in Holland en Zeeland onder de Bourgondische hertogen, 1425-1477*, Groningen/Batavia, 1942.
- M. van Luijk, 'Devote vrouwen tijdens de tweede religieuze vrouwenbeweging in de laatmiddeleeuwse Noordelijke Nederlanden', *Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis 27.1*, 2001, 33-56.
- M. van Luijk, *Bruiden van Christus. De tweede religieuze vrouwenbeweging in Leiden en Zwolle, 1380-1580*, Zutphen, 2004.

A. Merens, 'De geloofsvervolging te Hoorn', *De Speelwagen* 9.1, 1954, 12-15.
F. van Mieris, *Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Vriesland dl. III*, Leiden, 1756.
R.C.H. Römer, *Geschiedkundig overzicht van de kloosters en abdijen in de voormalige graafschappen van Holland en Zeeland. Eerste afdeeling*, Leiden, 1854.
J.G. Smit, *Vorst en onderdaan. Studies over Holland en Zeeland in de late Middeleeuwen*, Leuven, 1995.

NA – Nationaal Archief, Den Haag
WFA – Westfries Archief, Hoorn

OA – Oud Archief
ORA – Oud Rechterlijk Archief

Herkomst afbeeldingen:
Archeologie West-Friesland, Hoorn: 5.
Harry Kool, Medemblik: 4.
Nationale Bibliotheek, Madrid: 1.
Rijksmuseum, Amsterdam: 2 en 3.

- 1 Dit artikel is in grote lijnen een bewerking van de twee lemmata die ik heb geschreven voor het *Monasticon Trajectense*, het online kloosterverzamelijkwerk van vrouwenconventen behorend tot het Kapittel van Utrecht.
Te raadplegen via <http://www2.let.vu.nl/oz/monasticon/index.php>. Tenzij anders vermeld zijn gegevens uit dit artikel daaruit afkomstig. Het gehele onderzoek is mede tot stand gekomen dankzij gegevens, opmerkingen en medewerking van Peter Swart, Christiaan Schrickx en Koen Goudriaan.
- 2 Juni 2014 is er archeologisch onderzoek verricht aan het Bagijnhof op de locatie van de afgebrande textielzaak. Hier zijn enkele vondsten gedaan die te linken zijn aan het klooster. Eén en ander is nog in afwachting van verdere uitwerking.
- 3 Burger van Schoorel, 14.
- 4 De Hervorming of Reformatie is de godsdienstige beweging uit de zestiende eeuw onder leiding van Maarten Luther en Johannes Calvijn die uiteindelijk tot het protestantisme heeft geleid.
- 5 Van Mieris, 626.
- 6 NA, Archief Graven van Holland 1253.
- 7 Smit, 55-61.
- 8 WFA, OA Medemblik 379 (bergnr. 1500).
- 9 Van Mieris, 626.
- 10 Gonnet, 59.
- 11 Zie voor een meer uitgebreide beschrijving en verantwoording van deze stelling de tekst onder 1.3 in mijn lemma over het Mariaconvent in het *Monasticon Trajectense*.
- 12 Römer, 555 n.4; Goudriaan (1998), 243 en 248.

- 13 NA, Archief Graven van Holland 1253.
- 14 Koninklijk Huisarchief, Den Haag, A 11/XIV I/11, folio 133 r-v nr. 287.
- 15 WFA, OA Medemblik 36 (bergnr. 10, folio 12v).
- 16 WFA, OA Medemblik 36 (bergnr. 9, blz. 26).
- 17 Kohieren van de tiende penning. Medemblik WFA, Collectie handschriften 1439 en 1440.
- 18 WFA, OA Medemblik 401 (bergnr. 1615.4).
- 19 WFA, OA Medemblik 401 (bergnr. 1615.2).
- 20 Smit, 55-61.
- 21 Een clausuur is een van de buitenwereld afgesloten deel van een klooster.
- 22 Van Luijk (2001), 33-56.
- 23 D. van Heel, 267.
- 24 Blockmans en Prevenier, 224-225.
- 25 Een getijdenboek is een middeleeuws gebedenboek, voornamelijk gebruikt voor individuele devotie en gebaseerd op de Romeinse dagindeling van drie uren: de getijden.
- 26 Goudriaan (2009).
- 27 H. van Engen, 293-295.
- 28 J. van Engen, 55-57.
- 29 H. van Engen, 89; 105-109; 123.
- 30 Van Luijk (2004), 56-100.
- 31 'Goederen in dode hand' zijn goederen die aan een (kerkelijke) instelling behoren en zodoende niet kunnen vererven.
- 32 Jongkees, 88-92; H. van Engen, 310-311.
- 33 NA, Grafelijkheidsrekenkamer/registers 3543, toegangsnr. 3.01.27.02, rekening van Pieter Buis.
- 34 Fruin, 104-105.
- 35 Kohieren van de tiende penning Medemblik. WFA, Collectie handschriften 1439 en 1440.
- 36 Zie hiervoor de lemmata over de beide conventen in het *Monasticon Trajectense*.
- 37 Zie alinea 4.2. in het lemma over het Mariaconvent in het *Monasticon Trajectense*.
- 38 WFA, OA Medemblik 377 (bergnummer 1608).
- 39 WFA, ORA Medemblik 5223 (7 januari 1561).
- 40 WFA, ORA Medemblik 5224 (11 en 18 februari 1561).
- 41 WFA, ORA Medemblik 5225 (7 juni 1569).
- 42 Van Luijk (2004) 284-286.
- 43 Van Luijk (2004) 284-290.
- 44 Merens.
- 45 WFA, ORA Medemblik 5225 (4 maart 1568).
- 46 Zie de beide alinea's 2.9 onder de lemmata over het Maria- en Catharinaconvent in het *Monasticon Trajectense*.
- 47 WFA, OA Medemblik 401 (bergnummers 1615.2 en 1615.4).
- 48 WFA, OA Medemblik 36 (bergnummer 10, folio 12v).

Wonen aan de Medemolaca

Leven in middeleeuws Medemblik vóór 1289

De jaaruitgaven van de Oudheidkundige Vereniging “Medenblik” bewijzen dat er over de historie van Medemblik ontzettend veel valt te vertellen. In dit artikel wordt de vroegste periode besproken, toen zelfs de historische naam Medenblik nog iets van de verre toekomst was.¹ Deze periode wordt aangeduid als de vroege middeleeuwen en duurde grofweg van 550 tot 1100 na Chr. Medemblik was in deze periode nog geen stad, maar een Fries-Frankische handelsnederzetting. Van deze handelsnederzetting is slechts een handjevol historische bronnen bekend. Hierin staat niets over het dagelijks leven van de bewoners van Medemblik. Gelukkig kan archeologisch onderzoek hier meer licht op werpen.

De eerste Medemblikkers

Midden in het woeste, slecht begaanbare veenland- schap dat later West-Friesland en de Wieringer- meerpolder zou vormen, stroomde in de zevende eeuw na Chr. een veenrivier. Deze rivier ontwaterde het natte veengebied en voerde dit af naar het Meer van Wervershoof, een groot water dat op de locatie van het huidige IJsselmeer lag (Afb.1). Op de plek waar nu Medemblik ligt, stroomde de veenrivier pal langs een zandige kreekkrug, die al in de prehistorie was ontstaan.

Afb.1: Noordwestelijk Nederland rond het jaar 850 na Chr.

1. Noordzee 2. Boorne of Middelsee 3. Vlie 4. Meer van Wervershoof 5. Almere. Kaart overgenomen van RAAP Archeologisch Adviesbureau, bewerking door auteur.

De combinatie van een zandige ondergrond en de ontwatering door de veenrivier, zorgde ervoor dat dit specifieke gebied een stuk droger was dan het omliggende landschap.²

Het veenlandschap in het gebied dat nu West-Friesland heet, bestond uit een combinatie van open gebied en bebossing. De drogere delen, zoals de kreekkrug waar Medemblik op zou ontstaan, waren (deels) bebost met onder andere els, beuk, es, eik, hazelaar, den en berk. Op de lagere nattere delen groeiden vooral grassen en riet. Het was een ideaal leefgebied voor (water)vogels, maar ook voor bevers, otters, herten, wilde zwijnen en zelfs wolven en elanden.³ De mens had er in de voorgaande eeuwen niet of nauwelijks gewoond.

Ergens aan het eind van de zevende eeuw meerde een schip aan op de oever van de bovengenoemde veenrivier. Het is onduidelijk wie deze eerste bezoekers waren, of waarom zij besloten op de kreekkrug aan land te gaan. De verbeterde ontwatering maakte het mogelijk West-Friesland opnieuw te verkennen. De bestuurders van dit schip waren waarschijnlijk Friezen. Dit heeft te maken met een fenomeen dat in de zevende eeuw zichtbaar is in grote delen van de Lage Landen.

Vooraf in het noordelijke terpengebied is een explosieve groei van het aantal nederzettingen zichtbaar. Waarschijnlijk illustreert deze groei een bevolkingstoename. De bevolkingstoename initieerde een kolonisatie van onontgonnen gebieden door de Friese bevolking.⁴ Het valt tot op heden nog niet archeologisch te bewijzen dat de Friezen uit het terpengebied zich in Noord-Holland vestigden. De opkomst van vele nieuwe nederzettingen in deze streek past echter goed in het expansiefenomeen van de zevende eeuw.

De Friese wereld

Wie waren deze Friezen die zich aan het eind van de zevende eeuw op de kreekkrug naast de veenrivier gingen vestigen? De naam Friezen is afkomstig uit Romeinse bronnen en sloeg in de vroege middeleeuwen op alle volken die langs de kusten van de Lage Landen woonden.⁵

De echte namen van deze verschillende volken kennen we niet. Uit de archeologische en zeldzame historische bronnen ontstaat een beeld van een inventief volk dat leefde in een harde, mystieke wereld. Het Friese geloof vertoonde overeenkomsten met het Noorse geloof, waarin de natuur een belangrijke rol speelde.⁶

Het terpengebied was een moeilijk gebied om te bewonen. De constante dreiging van overstromingen en de beperkte mogelijkheden voor landbouw maakte dat de Friese volken een unieke levensstijl ontwikkelden. Huizen en landbouwgrond werden steeds verder opgehoogd, zodat deze veilig waren voor overstromingen. Omdat het land vaak slecht begaanbaar was, ontwikkelden de Friese volken zich tot uitstekende schippers. Ze verrijkten zich door uitgebreid handel te drijven met gebieden die grondstoffen voor handen hadden die in het terpengebied niet verkrijgbaar waren.

Medemolaca

Enkele van de eigenschappen van de Friese volken zijn ook in de vroegste fasen van Medemblik terug te vinden. In de late zevende en vroege achtste eeuw was Medemblik waarschijnlijk niet meer dan een semipermanente handelsplek. Misschien werd het door de Friezen gebruikt als uitvalsbasis voor handelstochten naar het zuiden. Het is nog niet zeker wanneer de eerste permanente gebouwen ontstonden, maar dicht bij de Ridderstraat is wel een ontwateringsgreppel uit deze periode gevonden. De greppel was haaks op de veenrivier gegraven, die nu de naam Medemolaca of 'Midden-Leek' had gekregen.

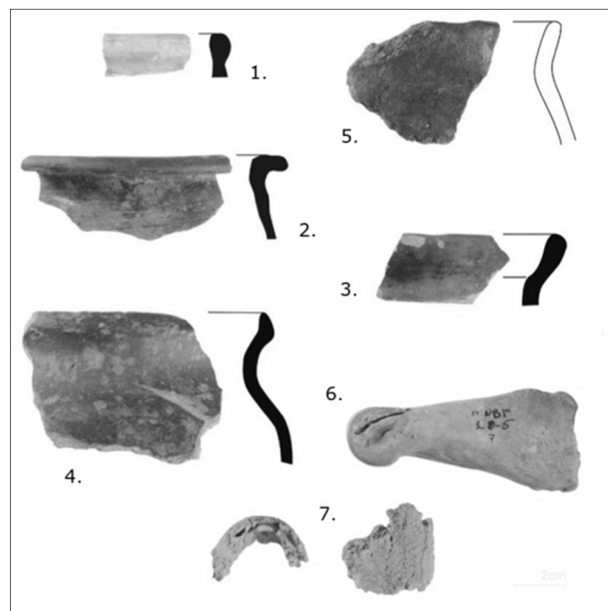
De greppel geldt als bewijs voor bewoning van (delen van) de kreekrug. Waarschijnlijk stonden de vroegste gebouwen bovenop het veen dat over de zandige kreekrug heen groeide. Toen men dit veen ging bewerken, verdween (oxideerde) het langzaam, totdat het maaiveld met de onderliggende zandige kreekrug samenviel. Waarschijnlijk zijn de resten van de oudste gebouwen met het veen verdwenen. Alleen diepere sporen, die tot in de kreekrug waren gegraven, zijn nog archeologisch zichtbaar. Dit fenomeen is ook bij opgravingen aan de Schuivevoerderslaan waargenomen.⁷

Echte gebouwen uit de vroegste periode zijn dus (nog) niet gevonden in Medemblik. Toch kunnen we wel een beeld schetsen van hoe de handelsplaats er toen uitzag. De greppel functioneerde ook als perceelgrens en illustreert dat de huispercelen haaks op de Medemolaca lagen. Parallellen elders in het land doen vermoeden dat de gebouwen woonstalboerderijen waren, waarin zowel mensen als dieren leefden.⁸ Als bouw materiaal werd vooral hout, leem en riet gebruikt. Tussen de gebouwen was een open ruimte, waar men waarschijnlijk ambachtelijke activiteiten uitvoerde.

De gebouwen werden door (uitgebreide) families bewoond, die vooral runderen en schapen hielden. Daarnaast jaagde men op wild voor extra voedsel, huiden en andere grondstoffen, zoals veren en boten. Een laatste belangrijke voedselbron was ongetwijfeld de visvangst, al is hiernaar nog geen archeologisch onderzoek verricht.

Bij enkele opgravingen zijn aanwijzingen gevonden dat de bewoners van Medemolaca zout wonnen.⁹ Zout speelde een belangrijke rol in de scheepvaart, omdat het voedsel langer houdbaar maakte. Het is goed voor te stellen dat dit zout meteen in Medemolaca werd verwerkt en men vis en vlees inpekkelde om mee te geven aan schepen die een lange tocht voor de boeg hadden.

Wat Medemblik in deze periode bijzonder maakt, is de handel die toen al werd gedreven. Zelfs in de vroegste sporen zijn fragmenten van importeerderwerk uit het Duitse Rijngebied gevonden (Afb.2).¹⁰ Voor huidige begrippen was de bewoning heel bescheiden: waarschijnlijk niet meer dan een paar families met hun woonstalhuizen. Daarnaast zullen veel handelaren op doortocht zijn gestopt bij de kleine havenplaats. Het is aannemelijk dat deze bezoekers bij de bewoners overnachtten of op hun eigen schepen bleven slapen.

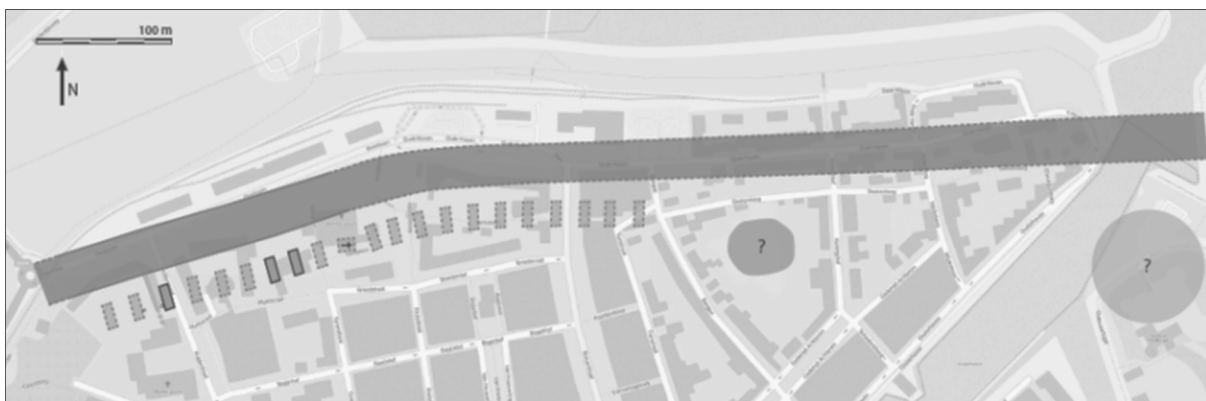
Afb.2: Zelfs in de vroegste sporen van Medemblik is al importeerderwerk uit het Duitse Rijngebied gevonden. Uit een greppel vlakbij de Ridderstraat kwam Merovingisch tot Karolingisch importeerderwerk (1, 2, 3 en 4), handgemaakt kogelpotterwerk (5), de eerste vingerkoot van een eland (6) en een fragment van een smeltkroes (7).

Het Frankische Rijk

Zoals hierboven gezegd, handelden de Friezen met het Duitse Rijngebied. Hier had zich na de val van het Romeinse Rijk een nieuw rijk gevormd: het Frankische Rijk. Dit rijk breidde zich steeds verder uit naar het noorden, tot ook westelijk Frisia in 719 werd veroverd. De kleine nederzetting Medemolaca, die waarschijnlijk pas net was ontstaan, viel vanaf dat moment binnen het Frankische Rijk. Ondanks de annexatie bleef het gebied een uitzonderlijke positie behouden.

De inwoners van Frisia pasten zich weinig aan, waardoor de oude situatie in feite weinig veranderde. Waarschijnlijk geldt dit ook voor Medemolaca. Handelaren en reizigers uit het noorden en het zuiden bleven de handelsnederzetting aandoen.

Medemblik was in deze periode, de achtste en negende eeuw, meer dan een gewoon boerengeducht. Dit blijkt onder andere uit een historische bron die rond 900 dateert.¹¹ Hierin worden de rechten van de Kerk van Utrecht opgesomd. Helemaal onderin het document wordt Medemolaca genoemd. De Utrechtse Kerk had in deze plaats een tiende van de rechten van de Frankische koning gekregen. Deze rechten hielden in dat de koning, en dus ook de Utrechtse Kerk, tol mochten heffen over de handel in Medemolaca.

Afb.3: Een mogelijke reconstructie van Medemblik rond 900 na Chr. De Medemolaca stroomde grofweg langs de zuidkant van de Oude Haven. Waarschijnlijk had de nederzetting al een kleine kerk. In totaal zijn tot nu toe drie huisplattegronden opgegraven die waarschijnlijk uit de negende eeuw dateren (donker). Deze lagen een aantal meter ten zuiden van de veenstroom. Waarschijnlijk liep de bewoning in ieder geval door tot aan de Nieuwstraat. Mogelijk waren naast een havengebied ook een administratieve (vraagteken links) en een 'militaire' zone (vraagteken rechts) in de nederzetting aanwezig.

Toen dit document werd opgesteld, bezat de Utrechtse Kerk deze rechten, ofwel de koningstien, al. De enige Frankische koning die voor 900 een schenking aan de Utrechtse Kerk had gedaan, was Pepijn III in 753. Blijkbaar was in deze periode de handel al aanzienlijk, dat het loonde om hierover tol te heffen. Deze documenten bewijzen nogmaals dat Medemblik vanaf het begin een handelsplaats was.

De Franken in Medemolaca

Dat de Franken ook in Medemolaca zijn geweest, zien we aan het aardewerk dat zij achterlieten. Dit is goed te onderscheiden van het handgemaakte aardewerk dat de bewoners van Medemolaca zelf maakten. In Medemblik zijn fragmenten van de meest luxe aardewerksoorten uit het Duitse Rijngebied gevonden. Dit bewijst dat Medemolaca in deze periode grote rijkdom kende. De nederzetting groeide ook gestaag in deze eeuwen. Voor het jaar 900 kan een inwoneraantal van 120 tot 200 mensen worden geschat (Afb.3).¹²

Waarschijnlijk profiteerden de bewoners van de rijkdom die de handel bracht en leefden zij iets luxer dan de bewoners van boeren nederzettingen. Of er ook echt een rijke elite in Medemolaca woonde, is lastig te zeggen. De luxegoederen kunnen ook alleen als handelsmateriaal in Medemolaca terecht zijn gekomen.

Behalve luxe aardewerk werden er nog veel meer dingen in Medemolaca verhandeld. Hiernaar is tot op heden nog maar weinig onderzoek gedaan. De bewoners van Medemolaca hielden dieren en gebruikten en verhandelden de producten hiervan. Zeker is dat ze runderen, schapen, een enkel varken en honden hielden. Van de wol van de schapen maakte men waarschijnlijk textiele doeken. De runderen leverden vlees en melk(producten) op.

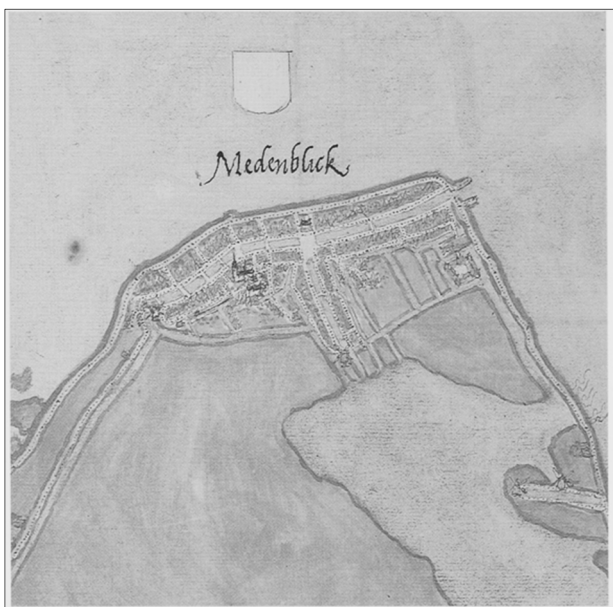
Misschien hield men ook bijen voor de productie van honing. Verder werden veel wilde dieren gevangen voor verschillende grondstoffen zoals vlees, botten, huiden, veren, geweien en vetten. Tenslotte won men uit de omgeving ook handelsgoederen, zoals mogelijk zout.

Tussen noord en zuid

Het eind van de negende eeuw was een spannende periode voor de bewoners van Medemolaca. De waterwegen, waarvan zij zo afhankelijk waren, werden steeds meer bedreigd door rooibendes uit het noorden. Deze rooibendes, ook wel Vikingen genoemd, vielen tussen het eind van de negende eeuw tot halverwege de elfde eeuw verschillende handelsplaatsen in Nederland aan. De vondsten uit Medemblik laten zien dat de handelsnederzetting veel handel met de Franken in het zuiden dreef. Het is waarschijnlijk dat zij deze handel naar het noorden doorzetten. Van oudsher waren zowel de Franken als de Vikingen dus handelspartners van de bewoners van Medemolaca geweest.

Dat deze twee groepen vanaf de negende eeuw vijanden van elkaar werden, zal de handelsstroom weinig goeds hebben gedaan.

Afb.4: Op de oudste stadsplattegrond van Medemblik, vervaardigd door Jacob van Deventer in circa 1560, is zichtbaar dat de bebouwing langs de Middenleek al helemaal gesloten was. Waarschijnlijk is deze situatie in de late middeleeuwen ontstaan.

Het is onbekend of de Vikingen ooit in Medemblik zijn geweest. Het is ook niet zeker of zij daar als vriend, vijand of een combinatie van de twee zouden zijn ontvangen. Gezien de ligging op de route naar Scandinavië, is het wel zeer waarschijnlijk dat de bewoners van Medemolaca de lange, slanke schepen van de Vikingen hebben zien langsvaren.

De Vikingen moeten vanaf het water ook de handelsnederzetting hebben zien liggen: de lange rij huizen met aanlegkades aan een rivier, waartussen een bescheiden houten kerkje prijkte.

Rond het jaar 1000

Aan het eind van de negende eeuw verdwenen en/of verplaatsten in Nederland veel nederzettingen. Medemblik bleef, opvallend genoeg, bestaan. Waarschijnlijk ontstonden de veranderingen door het verschuiven van de handelscentra in het rivierengebied. Hierdoor verschoven ook de belangrijkste handelsroutes in het hele land. De route via het Vlie bleef echter bestaan, waardoor ook Medemblik kon blijven groeien in de tiende en elfde eeuw.

De woonstalboerderijen van Medemblik werden nog steeds herbouwd op min of meer dezelfde plaats. Het lijkt er op dat de bevolking ook nu gestaag bleef groeien, waardoor de huizen dichter op elkaar kwamen te staan. Rond 1200 werden de open plaatsen tussen de huizen steeds meer opgevuld met nieuwe gebouwen, waardoor een onafgebroken rij huizen ontstond. Ook op de oudste kaart van Medemblik uit 1560 is deze bebouwing in rijen zichtbaar (Afb.4).

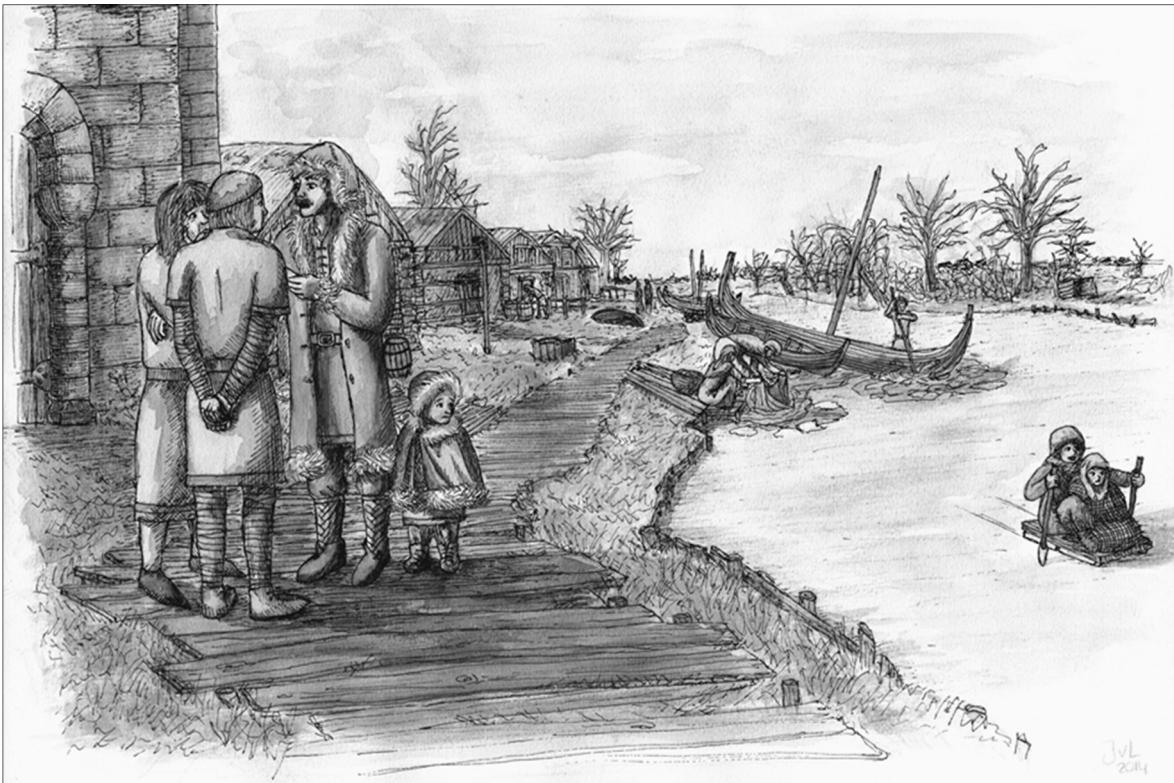
In ieder huis woonde nog steeds één gezin. Zoals hierboven gezegd was de zuidoever rond 1100 waarschijnlijk al aardig volgebouwd. Voor 1100 kan dus opnieuw worden ingeschat hoeveel gebouwen er in Medemblik stonden (Afb.5 en 6). Dit geeft voor Medemblik een inwoneraantal van waarschijnlijk 360 tot 600.¹³ De gebouwen lijken in deze periode te veranderen. Naast hout gebruikte men vanaf de tiende tot elfde eeuw soms ook plaggen voor wandconstructies.¹⁴ Misschien kwam dit doordat het hout in de omgeving steeds schaarser en daarmee kostbaarder werd.

Afb.5: Een mogelijke reconstructie van Medemblik rond 1100 na Chr. De Medemolaca stroomde waarschijnlijk noordelijker, ongeveer op de locatie van de Oude Haven. De nederzetting had een voor die tijd grote kerk. In totaal zijn tot nu toe vijf huisplattegronden opgegraven die waarschijnlijk rond 1100 dateren (donker). Deze lagen nog steeds een aantal meter ten zuiden van de veenstroom, al lijkt ten westen van de kerk een opening te ontstaan. Het is onzeker hoe ver de bewoning doorliep, maar mogelijk al tot de havenmonding. Wederom waren mogelijk naast een havengebied ook een administratieve (vraagteken links) en een 'militaire' zone (vraagteken rechts) in de nederzetting aanwezig. In de reconstructies is de overzijde van de veenrivier leeg gelaten. Het is echter mogelijk dat ook deze was bebouwd.

De vondsten uit deze periode laten zien dat Medemblik nog steeds handelscontacten onderhield. De bewoners van Medemblik gebruikten aardewerk uit het Duitse Rijngebied. Zelf maakten zij ook producten.

De nederzetting kreeg in 1289 ook als eerste stadsrechten. Toch heeft de stad in de eeuwen na de middeleeuwen altijd op de derde plaats gestaan na Hoorn en Enkhuizen.

Afb.6: Een impressie van het dagelijks leven in de winter in Medemolaca rond 1100 na Chr.

Dit varieerde van het hakken van simpele benen glissen (een soort schaatsen) en het bakken van brood tot het bewerken van metalen (Afb.7).

De St. Maartenskerk

Een bijzondere vondst uit deze periode deed men ruim 20 jaar geleden in en naast de Bonifaciuskerk.¹⁵ Tijdens de restauratiewerkzaamheden en de nieuwbouw van de kerk vonden archeologen resten van een kerk uit de twaalfde eeuw. Deze voorganger van de Bonifaciuskerk, de St. Maartenskerk, was gemaakt van tufsteen en ongeveer 20 bij 45 meter groot. Samen met de abdijkerk van Egmond was de kerk van Medemblik waarschijnlijk één van de grootste in heel Noord-Holland in deze periode. De omvang van het gebouw toont het belang van de kerk van Medemblik voor de omgeving. Medemblik vormde een moederkerk voor veel kleinere kerken in West-Friesland. De vondst van deze twaalfde-eeuwse kerk op de locatie van de huidige kerk, doet vermoeden dat ook de oudste houten kerk hier moet worden gezocht.

Moeilijke tijden

Medemblik vormde gedurende de hele vroege middeleeuwen het centrum voor het gebied dat nu West-Friesland en de Wieringermeer heet.

Afb.7: Een benen glis, de brandresten van een oven en fragmenten van een smeltkroesje, allemaal gevonden tijdens een opgraving aan de Ridderstraat.

Dat de nederzetting aan belang heeft moeten inleveren ten opzichte van Hoorn en Enkhuizen heeft met de gebeurtenissen van de late middeleeuwen te maken.

In het begin van de twaalfde eeuw zagen we Medemblik als een florerende handelsnederzetting en religieus centrum voor de omgeving. In de loop van de twaalfde eeuw begonnen de eerste serieuze problemen voor de nederzetting. In 1101 komt voor het eerst het woord Holland voor in historische bronnen. Dit gebied, wat toen vooral uit Zuid-Holland en Zeeland bestond, zou in de twaalfde eeuw steeds verder uitgroeien tot een supermacht. De graven van Holland voerden een eindeloze strijd met de bewoners van het gebied rondom Medemblik. De graven wilden het gebied, nu ook voor het eerst West-Friesland genoemd, annexeren.¹⁶

Maar de West-Friezen voelden hier weinig voor. De strijd tussen de Hollandse graven en de West-Friezen zou tot ver in de dertiende eeuw voortduren.

Afb. 8: Noordwestelijk Nederland rond 1350. De locatie van Medemblik is aangegeven met een stip. Een dikke lijn, op de kaart links van Medemblik, geeft bij benadering de locatie van rivier de Rekeren aan. Ten westen daarvan ligt Kennemerland. Kaart overgenomen van RAAP Archeologisch Adviesbureau, bewerking door auteur.

Wateroverlast

Naast de groeiende spanning met de Hollandse graven, kampten de inwoners van Medemblik ook met problemen dicht bij huis. De twaalfde eeuw was een onstuimige periode waarin veel overstromingen plaatsvonden.

Eén van de heftigste overstromingen, de Allerheiligenvloed, vond plaats in 1170. Bij deze overstroming werd een groot deel van wat nu Noord-Holland is in één keer weggeslagen.¹⁷

Medemblik ondervond al eeuwenlang waterproblemen en was daarom nu ook verschillende malen slachtoffer van overstromingen, waarbij grote delen van de nederzetting werden weggeslagen. Sommige overstromingen waren zo destructief dat deze duidelijk in de archeologie zichtbaar zijn. Overstromingen als de Allerheiligenvloed moeten ware rampen zijn geweest voor de inwoners van Medemblik, waarbij veel huizen en levens verloren zijn gegaan. Ondanks deze tegenslagen bleven de bewoners van Medemblik vechten tegen het water en hun nederzetting herbouwen.

Oorlog met Holland

De conflicten met Holland namen in de dertiende eeuw steeds meer toe. De Westfriezen waren in de minderheid. Toch wisten zij de Hollanders aardig in de verdediging te drukken door een guerrilla-oorlog met korte, onverwachte aanvallen uit te voeren. De strijd concentreerde zich vooral op het gebied rondom rivier de Rekeren, die Kennemerland van West-Friesland scheidde (Afb.8).

Toch zal Medemblik, als één van de belangrijkste centra van het gebied, veel hebben gemerkt van de ongeregelde zaken. Archeologisch zijn dit soort zaken lastig aan te tonen, maar het is waarschijnlijk dat Medemblik, als handelscentrum, een rol speelde bij de bevoorrading van troepen.

Het verhaal van de laatste dagen van Medemblik als vrije West-Friese handelsnederzetting is alle lezers van dit stuk waarschijnlijk wel bekend. De Hollandse graaf Floris V viel in 1282 West-Friesland vanaf het water binnen. Binnen enkele jaren slaagde hij erin het hele gebied, mede dankzij de bouw van enkele dwangburchten, onder controle te krijgen.¹⁸

Het oudste gebouw van Medemblik, de dwangburcht 'Huis te Medemblik', markeert het einde van een lange, rijke geschiedenis van een Fries-Frankische handelsnederzetting. Doordat er weinig historische bronnen uit dit gebied en deze periode zijn, is het lastig de vroegste geschiedenis van Medemblik te reconstrueren. Gelukkig hebben de bewoners van Medemolaca delen van hun verhalen in de bodem geschreven, zodat wij deze vandaag de dag alsnog kunnen lezen.

Josje van Leeuwen
Hoorn, juli 2014

Geraadpleegde bronnen

G.P. Alders, *Medemblik, opgraving Bonifatiuskerk*, z.pl., augustus 1994 (ongepubliceerde conceptversie augustus).

H.J.A. Berendsen, *De vorming van het land. Inleiding in de geologie en de geomorfologie*, Assen, 2004.

J.C. Besteman, 'Carolingian Medemblik', *Berichten Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek* 24, Amersfoort, 1974, 43-106.

J.C. Besteman, 'The history of medieval settlement in North-Holland and the reclamation of the peat areas in archaeological perspective', P. Murphy & C. French (redactie), *The exploitation of wetlands (BAR British Series 186)*, Oxford, 1988, 327-368.

J.C. Besteman, 'De pre-stedelijke ontwikkeling van Medemblik van vroeg-middeleeuwse handelsplaats naar middeleeuwse stad', F.J. Bakker, W.F.M. Brieffies & C.A. van Zijverden (redactie), *Een nieuw Medemblikker scharre-zootje. Enkele grepen uit de geschiedenis van Medemblik, 1289-1989*, Schoorl, 1989, 13-38.

W. Bilderdijk, *Geschiedenis des Vaderlands. Deel 2*, Amsterdam, 1833.

D.E.H. de Boer, E.H.P. Cordfunke en H. Sarfatij, *WI Florens. De Hollandse graaf Floris V in de samenleving van de 13de eeuw*, Utrecht, 1996.

D.E.H. de Boer, M. Boone en W.A.M. Hessing, *Nederlands verleden in vogelvlucht. Delta I. De middeleeuwen: 300-1500*, Leiden/Antwerpen, 1992.

M.F.P. Dijkstra, *Rondom de mondingen van Rijn & Maas. Landschap en bewoning tussen de 3e en 9e eeuw in Zuid-Holland, in het bijzonder de Oude Rijnstreek*, Leiden, 2011.

R.P. de Graaf, *Oorlog om Holland, 1000-1375*, Hilversum, 1996.

J.K.A. Hagers en G.P. Alders, Medemblik: Bonifatiuskerk, *Archeologische Kroniek Noord-Holland* 1993, Haarlem, 1994, 401-404.

F.W.N. Hugenholtz, *Floris V*, Bussum, 1974.

J. van Leeuwen, *Middeleeuws Medemblik. Een centrum in de periferie (West-Friese Archeologische Rapporten 61)*, Hoorn, 2014.

R. de Man, 'Medemblik Bonifaciuskerk. Kerkfundering en kisten', in: *Jaarverslag van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek* 1993, Amersfoort, 1994, 114.

M. Mostert, *In de marge van de beschaving. De geschiedenis van Nederland 0-1100*, Amsterdam, 2009.

T. de Nijs en E. Beukers, *Deel I. Geschiedenis van Holland tot 1572*, Hilversum, 2002.

W. Prummel, *The Significance of Animals to the Early Medieval Frisians in the Northern Coastal Area of the Netherlands. Archaeozoological, Iconographic, Historical and Literary Evidence (Environmental Archaeology 6)*, z.pl., 2001, 73-86.

H. Sarfatij en M.J.A. de Haan, 'Medemblik. N.H. kerk', *Jaarverslag van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek* 1992, Amersfoort, 1993, 74.

W.H. te Brake, *Medieval Frontier. Culture and Ecology in the Rhineland*, z.pl., 1985.

P.J. Woltering en K.A. Hagers, 'Medemblik', *Archeologische Kroniek Noord-Holland* 1992, Haarlem, 1993, 320-321.

H.J. Zegers, *Geschiedenis van de textielvezel. Deel 2, de turfvezel*, z.pl., 2004 (Veenprofiel 'special' Nederlands Veengenootschap).

Herkomst afbeeldingen:

Archeologie West-Friesland, Hoorn: 1-3, 5-8.

Westfries Archief, Hoorn: 4.

¹ Van Leeuwen, 56.

² Berendsen, 293-296.

³ Besteman (1974), 101-103; Dijkstra, 43; Van Leeuwen, 25-26; Prummel; Te Brake, 78; Zegers, 13.

⁴ Mostert, 109; De Nijs & Beukers, 30.

⁵ De Boer en anderen (1992), 10.

⁶ Mostert, 122-124.

⁷ Besteman (1988), 341.

⁸ Van Leeuwen, 169-201.

⁹ Van Leeuwen, 73-74.

¹⁰ Besteman (1974); (1988); Van Leeuwen.

¹¹ Besteman (1989), 17; De Boer en anderen (1992), 64.

¹² Vergelijkbaar met het inwoneraantal van huidige gehuchten als Zandwerven of Gouwe.

¹³ Vergelijkbaar met het inwoneraantal van huidige gehuchten Wijzend of Wadway.

¹⁴ Van Leeuwen, 133-138.

¹⁵ Alders; Hagers & Alders; De Man; Sarfatij & de Haan; Woltering & Hagers.

¹⁶ De Boer en anderen (1992), 97; De Graaf, 211.

¹⁷ Bilderdijk, 35.

¹⁸ De Boer en anderen (1996), 177-178; De Graaf, 240; Hugenholtz, 56-58; De Nijs & Beukers, 75.

Toen en Nu: Bagijnhof

Net als in voorgaande jaaruitgaven van de Oudheidkundige Vereniging nemen we weer een oude straat in Medemblik onder de loep en wel het Bagijnhof.

Het Bagijnhof is waarschijnlijk nooit, zoals veel andere straten, een sloot geweest. We gaan van oost naar west, beginnende bij de Nieuwstraat.

Bij de Nieuwstraat

Rechts de oude manufacturenwinkel die bij de bespreking van de Nieuwstraat in de jaaruitgave 2013 al is belicht.

Links een winkel in huishoudelijke goederen, toen bewoond door Philippus Beek. Er werd ook petroleum verkocht. Het voorraadvat moest vanwege brandgevaar buiten staan, achter het lage muurtje. Dit stukje straat heette de Rodekoesteeg.

Afb. 1a: Gezicht op het Bagijnhof (ca. 1905).

Op afbeelding 1b ziet u de huidige toestand met Radio Bood op de voorgrond.

Afb. 1b: Gezicht op het Bagijnhof (voorjaar 2014).

Postkantoor

Eind negentiende eeuw is het eerste Post- en Telegraafkantoor gebouwd op de pas gedempte Goudsbloemgracht. Een klok in het timpaan gaf de spoor en post tijd aan; kennelijk liep deze synchroon met het landelijke spookklokken systeem.

In 1910 is het huidige postkantoor gebouwd. Het bouwjaar staat in de onderste sierankers in de voorgevel. Bovenop het dak ziet u een mast met telefoonaansluitingen (Afb.2b). Deze telefoonkabels gingen bovengronds naar de abonnees. Zo had handelaar C. Spruyt telefoonnummer 1. Bij ijzel kwam de hele mast door alle veel te zwaar geworden telefoondraden eens naar beneden.

Afb. 2a: Het eerste postkantoor omstreeks 1900.

Afb. 2b: Het huidige postkantoor in de periode 1930-1935.

Rechts op de foto de garage van de HABO (bus op Alkmaar). Naast de garage staat een bus ... je. Zowel de garage als de autobusonderneming werden door Gerrit Boon uitgbaat.

Voor het postkantoor zien we een PEN-huisje en links ervan een met de hand te bedienen benzinepomp. Voorts nog een aantal hardstenen paaltjes, gemaakt van de resten van olielantaarns. Door de invoering van het stadsgas waren de oude lantaarns in onbruik geraakt. Links de winkel Hermes, bestierd door de heer Poggemann.

Anno 2014 is het postkantoor helaas niet meer in functie en staat het te koop.

Afb. 2c: Het postkantoor anno 2014.

Smederij van Schuitemaker

Afb. 4a: Smederij annex rijwielhandel J. Schuitemaker in 1962.

Aan de noordkant van het Bagijnhof was de smederij annex fietsenwinkel van J. Schuitemaker. In de smederij bevond zich een travalje. Dat is een stellage waarin de hoeven van paarden werden beslagen.

Kent u ze nog? De TV-antennes op het dak. Inmiddels ook alweer uit het straatbeeld verdwenen.

Op afbeelding 4b de huidige toestand: het pand van Juwelier Bethlehem.

Afb. 4b: Juwelierswinkel Bethlehem anno 2014.

Zicht op de Martinuskerk

Eigenlijk gaat deze foto over de paard-en-wagen en links de landbouwmechanisatiemiddelen. Maar in de verte ziet u de steigers voor de bouw van de toren van de Martinuskerk en dat maakt deze foto zo bijzonder. Je kunt je haast niet voorstellen dat deze kerk er ooit niet gestaan heeft.

Afb.5a: In de verte de bouw van de toren van de Martinuskerk anno 1902.

Afb.5b: De Martinuskerk en op de voorgrond de winkels van Berding en Hermes (foto ca. 1915).

Dertien jaar later in de verte de fiere Martinuskerk (Afb.5b). In het Bagijnshof veel ambachtelijke bedrijvigheid en winkels. Rechts vooraan, achter een groep kinderen poserend voor de foto, ziet u de manufacturen winkel annex kleermakerij van Berding. Links aangrenzend de winkel van Hermes.

Afb.5c: De huidige situatie anno 2014.

Anno 2014 dezelfde locatie (Afb.5c) met een bekend lid van de Oudheidkundige Vereniging.

Jammer van de leegstaande winkel rechts vooraan.

Hoek Bagijnhof-Kruisstraat I

Afb. 6a: In 1921 werd het dak van het schoolgebouw 4,5 meter omhoog gevijzeld.

Een huzarenstukje uit 1921. Zie het onderschrift van de foto (Afb.6a). De grote barometer, die jarenlang de gevel van de school sierde, staat nu op een paal bij de Kwikelsbrug.

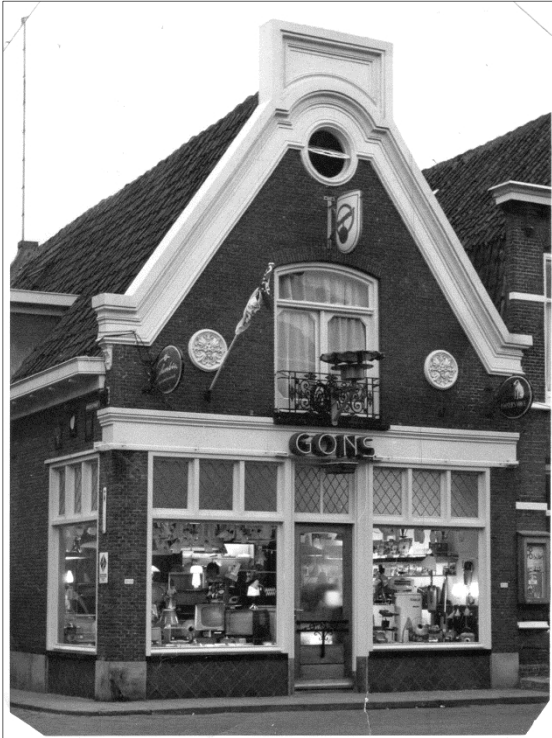
Het instrument werd in 1878 door dijkgraaf Cornelis Donker aan de gemeente Medemblik geschonken naar aanleiding van zijn 25-jarig jubileum bij de Vier Noorder Koggen.

Anno 2014: dezelfde hoek van het Bagijnhof-Kruisstraat. Het schoolgebouw en later bioscoop Scala Theater heeft plaatsgemaakt voor woningen en een audiowinkel. Het oogt toch wel als smaakvolle nieuwbouw.

Afb. 6b: Zuidoosthoek met de Kruisstraat anno 2014.

Hoek Bagijnhof-Kruisstraat II

Afb.7a: De winkel van Gons omstreeks 1976.

Op de zuidwesthoek met de Kruisstraat was de winkel van de firma Gons. De heer Gons was een bekwaam vakman op het gebied van elektra.

Afb.7b: Concert door de heer Gons in 1930.

Hij hield van net werk en eiste dat ook van de mensen die voor hem werkten. Voor de ramen op de bovenverdieping zien we een door hem ontworpen luidspreker. Deze geluidsvoorziening gebruikte hij ook bij de harddraverij. De luidsprekers stonden 20 meter uit elkaar en gaven een mild en verstaanbaar geluid, beter dan de zes luidsprekers die nu de Nieuwstraat jaarlijks beschreeuwen. Voorts heeft de heer Gons nog menige verbetering aangebracht in de techniek voor het starten bij de harddraverij, waaraan ikzelf (na de uitvinding van de taperecorder) ook een bijdrage kon leveren.

De heer Gons verzorgde ook concerten in het stadsplantsoen getuige het bijgaande krantenartikel. Dit plantsoen lag bij de Martinuskerk en was de voorganger van het Koningin Emmapark.

Dezelfde gevel anno 2014, thans in gebruik als tattoo shop.

Afb.7c: Het pand van tattoo shop Colors 73 anno 2014.

Tussen Kruisstraat en Torenstraat

Een groepsfoto uit omstreeks 1927, met de namen op de achterzijde, voor het huis dat later van Van Onzenoort werd. Daarnaast de winkel van D. Geusebroek, ook wel Blikken Dirk genaamd (Afb.8a).

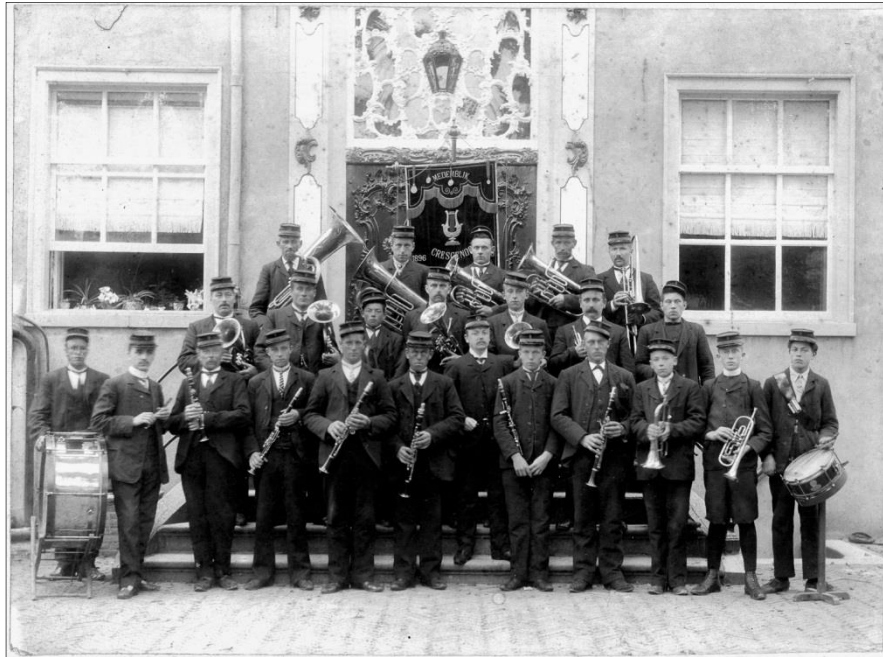
In de middelste rij van links naar rechts, de derde en vierde persoon: Guus en Henk Vermeulen. Henk was de vader van de bekende Nico Vermeulen.

Afb.8a: Groep kinderen in het Bagijnhof ter hoogte van Van Onzenoort omstreeks 1927.

Afb.8b: De schoenenwinkel van Van Onzenoort anno 2014.

Weeshuis

Afb.9a: Harmonie Crescendo op de trap van het Weeshuis in 1906.

Foto's van het weeshuis. In 1575 verordonneerde prins Willem van Oranje dat de goederen van de kloosters ten goede zouden komen aan de arme wezen. Nadat in 1915 de laatste wees vertrok, werd het gebouw een behuizing voor ouden van dagen met als naam 'Levensavond'. In 1975 werd aan de Ridderstraat een nieuw bejaardentehuis gebouwd. Het oude weeshuis wordt sindsdien verhuurd.

Eerst aan notarissen en een advocatenkantoor, later aan een tandartsenpraktijk oudheidkundige vereniging maakte lange tijd dankbaar gebruik van de zolder. Maar de vereniging heeft tegenwoordig de beschikking over prachtige ruimtes in het voormalige stadhuis aan de Dam. De fraaie entree van het weeshuis was voor velen, en is ook nu nog, een mooie achtergrond voor groepsfoto's. Zo ook harmonie Crescendo anno 1906.

Een blik op het weeshuis met tuin anno 2014. De leeuwjes op de voorgrond sierden vroeger de trap van het oude stadhuis dat in 1940 is gesloopt.

Afb.9b: Het Weeshuis met zijn fraaie tuin anno 2014.

Martinusgesticht

Afb.10a: Huize Sint Martinus, de meisjesschool, de boerderij van Hart en de kosterswoning omstreeks 1915.

Het laatste stuk van het Bagijnhof vanaf de Torenstraat, richting Martinuskerk. Links het oude Martinus bejaardentehuis. Aan de oostkant was het dak bedekt met zogenoemde 'Mulder pannen' en aan de westzijde, heel bijzonder, met Oegstgeester of Hartjes pannen. Die laatstgenoemden gaven het idee dat er leien op het dak lagen. Onder het meest westelijke dak bevond zich een fraaie kapel. Dit was gewiefelijk voor de bejaarden die binnendoor de kapel konden bereiken.

Voorbij het Martinusgesticht de r.-k. meisjesschool Maria-Bernadette, gerund door de Zusters van Liefde, ofwel de nonnen. Het voorste gebouw met trapgevel is in de jaren zestig gesloopt ten behoeve van aanleunwoningen. De drie volgende gebouwen met trapgevel kregen een bestemming als kledingwinkel en woning, maar zijn later door brand verwoest.

Voorbij de school is de boerderij van Hart nog juist te zien. Op de hoek hadden ze daar een winkeltje voor de verkoop van boerderijproducten zoals boter, kaas en melk. Heel in de verte nog de kosterswoning van Dirk Wester van de Martinuskerk. De noordkant van het Bagijnhof is op deze foto niet te zien. Maar hier was de muur van de binnenplaats van de middelbare jongensschool Huize Sint Radboud, gerund door de Fraters van Tilburg.

Op de achtergrond een nieuwe versie van de Maria-Bernadette school (Afb.10b). Op de voorgrond wacht het terrein op een nieuwe bestemming. Die schijnt er binnenkort te komen in de vorm van een aantal woningen. Ook is de Martinuskerk en een deel van de noordzijde van het Bagijnhof op de foto gezet. Van dit deel zijn nauwelijks oude foto's beschikbaar.

Zo, dat was het weer voor de jaaruitgave 2014. Groet aan allen.

Jan Beek en Arnold de Greeuw
Medemblik, juni 2014

Afb.10b: Maria-Bernadette school.

Herkomst afbeeldingen:

A. de Greeuw, Medemblik: alle nieuwe foto's (anno 2014).

B. Wieten, Medemblik: 3a.

Oudheidkundige Vereniging "Medemblik": 1a, 2a, 2b, 3b, 5a, 5b, 6a, 7a, 7b, 8a en 9a en 10a.

Rijksdienst Cultureel Erfgoed, Amersfoort: 4a.

De klok van het Provinciaal Ziekenhuis is terug!

Op 22 februari 2014 ontving de vereniging een e-mail van gwhkoopman: 'Ik ben iemand die oude vergeten dingen graag wil behouden voor onze kinderen. Onlangs was ik aan het werk in Castricum en zag daar een klok hangen met de inscriptie 'Provinciaal Ziekenhuis Medemblik'. Die zag er behoorlijk verwaarloosd uit. Ik vind dat deze klok terug moet naar haar oorsprong. Onderneem iets, want straks is het te laat.'

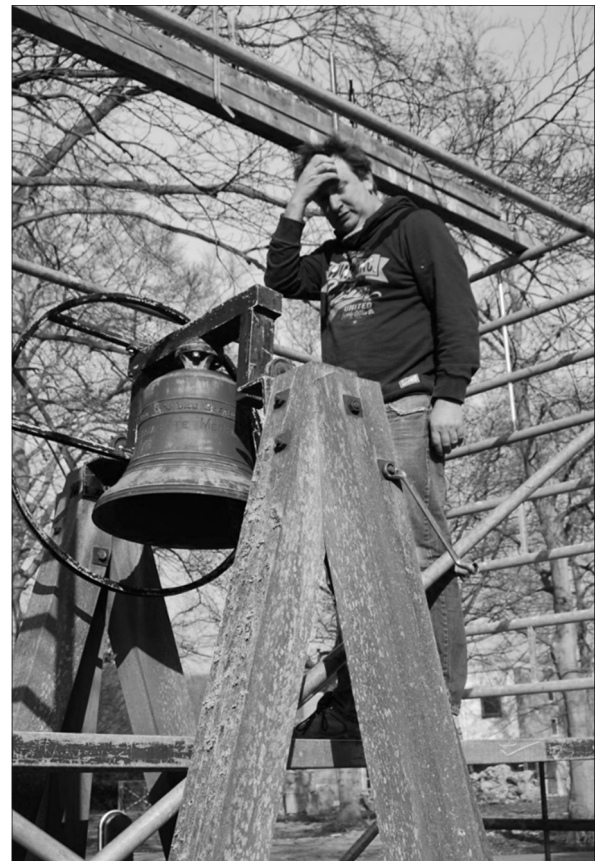
Dat was een alarmerend bericht. In ieder geval ondernamen we gelijk maar actie. Ik zou die week toch richting Bakkum/Castricum gaan. De klok moest hangen op het terrein van de psychiatrische inrichting 'Duin en Bosch', de plek waarheen in 1967 patiënten en medewerkers uit Medemblik verhuisden. Op het enorme terrein aankomende, zag ik veel sloop- en bouwactiviteiten. Na veel zoeken en vragen vond ik uiteindelijk de klok op zes palen van circa drie meter hoogte gemonteerd. Het hele gevaarte stond wat achteraf bij een gebouwtje dat blijkbaar als magazijn dienst deed.

Afb. 1: De klok op het terrein van 'Duin en Bosch'.

De volgende stap was natuurlijk om in gesprek te komen met de verantwoordelijke van het terrein. Overal navraag gedaan en uiteindelijk terechtgekomen bij de manager vastgoed. Opvallend overigens dat de mensen, die ik benaderde over de klok, allen zeer welwillend reageerden. Zo ook de manager. Uitgebreid werd ik gehoord wat onze bedoeling wel zou zijn. Ik vertelde hem dat wij de klok graag terugzagen in Medemblik en haar een plaatsje wilde geven in ons nieuwe Stadsmuseum. Hij reageerde heel positief en zei dat hij het ter sprake zou brengen in de managementvergadering. Tevens maakte hij nog de opmerking dat er al enige vrees was dat koperdieven hun slag zouden slaan. Bovendien zou het magazijngebouwtje te koop worden gezet.

Er kwam snel bericht: 'Jullie krijgen de klok voor een jaar in bruikleen en bij geen onverwachte ontwikkelingen na een jaar in eigendom.' Dit goede bericht moest natuurlijk zo snel mogelijk omgezet worden in een actieplan. Eerst werd nog gedacht aan een vorkheftruck maar dat was niet mogelijk in verband met mogelijke schade aan het wandelpad.

Afb. 2: Cees Slagter beoordeelt de situatie.

Afb.3: De klok wordt voorzichtig naar beneden getakeld.

Cees Slagter van de firma Koninklijke Woudenberg werd benaderd. Cees was meteen bereid zijn medewerking te verlenen en zorgde voor de nodige gereedschappen zoals steigers en een takel. De sterkste bestuursleden, Ton Gieling, Ko Staven-
 uiter, Ton Pronk en ikzelf, gingen samen met Cees Slagter erop af.

Het werd nog een pittige klus. De forse bouten zaten aardig vastgeroest en we waren blij met de Weston takel, want de klok is loodzwaar. Nadat de klok op een aanhanger was gezet, moesten we de palen nog opruimen. De palen stonden op een betonnen fundering dus dat was ook niet eenvoudig.

Gelukkig konden we het beton en de hardhouten palen op het terrein achterlaten. Wij hadden daar ook geen bestemming voor. Terug in Medemblik is de klok op een prominente plaats gezet, in de mid-denkerkamer van het Stadsmuseum.

De klok is gegoten in 1927 bij klokkengieterij Van Bergen in Heiligerlee. Dit staat vermeld op de klok met tevens de inscriptie 'Provinciaal Ziekenhuis Medemblik'. Zij hing oorspronkelijk in het koepeltje boven op het dak van het hoofdgebouw.

Ad Gieling
 Medemblik, juni 2014

Met dank aan:
 Serge Mulders, Manager Vastgoed Parnasiagroep.
 Cees Slagter, Hoofduitvoerder Koninklijke Woudenberg.
 George Koopman, de tipgever uit Hem.

Herkomst afbeeldingen:
 Ad Gieling, Medemblik: 1-4.

Afb.4: De klok in het Stadsmuseum.

De Hauwertstraat in Medemblik

Een straatnaam in relatie tot de familie Houwert/Hauwert

In 2014 is het zestig jaar geleden dat in Medemblik op feestelijke wijze de Hauwertstraat werd onthuld. De straat ligt in de wijk Plan West en vormt een verbinding tussen de Graaf Florislaan en de Uiverstraat. De naam Hauwertstraat is uniek. Voor zover bekend is in Nederland geen tweede straat met deze naam te vinden. Maar waarom is in Medemblik eigenlijk een straat naar Hauwert vernoemd?

Straatnamen in Plan West

Plan West is de oudste nieuwbouwwijk van Medemblik. De aanleg ervan startte in 1927, het jaar waarin ook de inpoldering van de Wieringermeer een aanvang nam. De wijk ligt ten westen van het oude stadscentrum en is grotendeels begrensd door het Overlekerkanaal dat de haven van Medemblik met de Wieringermeerpolder verbindt. De bouw kavels in Plan West werden door een speciaal hiervoor opgericht gemeentelijk grondbedrijf uitgegeven. Er verrezen woonhuizen, een school, een kerk en een hotel. De grond langs het kanaal was voor handel en industrie bestemd. Vijf jaar na de eerste gronduitgifte stakte de ontwikkeling en bleef tot in de jaren vijftig een aanzienlijk oppervlakte onbebouwd.

Voor de straten in de nieuwe wijk moesten uiteraard namen worden bedacht. De namen van de eerste straten kwamen tamelijk spontaan tot stand.

De hoofdstraat richting de Wieringermeer gaf men de naam Meerlaan, de straat langs het Overlekerkanaal heet de Kanaalstraat en de Uiverstraat dankt haar naam aan het roemruchte vliegtuig dat in 1934 aan de luchtrace naar Melbourne deelnam.

In 1940 besloot de gemeenteraad om straten in Plan West in het vervolg naar personen uit de geschiedenis van Medemblik te vernoemen. De eerste persoon die deze eer te beurt viel, was Floris V, graaf van Holland, die Medemblik stadsrechten schonk. Na de Graaf Florislaan volgde de Sonoystraat. De vernoeming van een straat naar geuzenleider Diederik Sonoy was omstreden. Vooral katholieke gemeenteraadsleden hadden met deze straatnaam moeite. Volgens 'De Katholieke Encyclopaedie' maakte Sonoy zich in 1575 berucht 'door ongehoorde gruweldaden tegen de katholieken'.¹

Hauwertstraat

In de gemeenteraadsvergadering van 17 september 1954 stelde burgemeester Peters voor een nieuwe straat in Plan West de Hauwertstraat te noemen. Op dat moment waren aan deze straat acht woningen in aanbouw.²

Verder was een jaar eerder gestart met de bouw van de ULO-school, op de hoek van de Graaf Florislaan en de Hauwertstraat. In de aanbesteding van de bouw wordt de locatie nog aangeduid als 'het terrein ten westen van de Sonoystraat'.³

Afb. 1: De Hauwertstraat omstreeks 1965 met links de ULO-school.

De burgemeester hield de gemeenteraad voor dat de naam Hauwertstraat een eerbetoon is aan de vroegere en tegenwoordige leden van de familie Hauwert. Zo was er in de zeventiende eeuw een dijkgraaf van de Vier Noorder Koggen met de naam Hauwert en kende de stad Medemblik een thesaurier en burgemeester Hauwert. Maar in hoeverre deze familie zich onderscheidde van andere Medemblicker regentenfamilies is moeilijk vast te stellen. Leden van de families Brouwer, Schellinger, Van der Wolff, Verwer en De Zee speelden een minstens zo belangrijke rol in Medemblik. Waarom dan een Hauwertstraat?

Een familielid uit de twintigste eeuw gaf de doorslag. Zijn naam is Folmer Jacob Houwert, directeur van de Billiton Maatschappij en geboren in Medemblik. Burgemeester Peters maakte kennis met hem tijdens de bouw van het nieuwe stadhuis in Medemblik (1940-1942), een prestigieus en kostbaar bouwwerk naar ontwerp van architect A.J. Kropholler.

Toen voor twee gebeeldhouwde schepen op het bordes de financiële middelen ontbraken, trok burgemeester Peters de stoute schoenen aan en deed een persoonlijk beroep op de oud-Medemblicker. En niet tevergeefs. Folmer Jacob Houwert schonk 1.000 gulden.

Bij de officiële ingebruikname van het stadhuis in 1947 bedankte burgemeester Peters hem voor deze schenking en sprak de vleiende woorden: 'dat alle oudere Medemblickers met enige trots spreken over de zoon uit het oude Medemblicker geslacht'.⁴

Kritiek op de nieuwe straatnaam was er ook. Volgens één gemeenteraadslid viel de naam uit de toon omdat de Hauwertstraat niet naar een historische figuur verwijst. Feitelijk was de naamgeving in strijd met het gemeenteraadsbesluit van 1940. Als verweer voerde burgemeester Peters aan dat het college van B en W geen historische figuur uit de geschiedenis van Medemblik had kunnen vinden. Een ander gemeenteraadslid toonde weinig bewondering voor de naam en stelde dat de verdiensten van de in leven zijnde familieleden geen vernoe- ming rechtvaardigen. Maar ondanks deze kritische noten werd het voorstel van burgemeester Peters met acht tegen twee stemmen aangenomen. De Hauwertstraat in Medemblik was een feit.

Afb. 2: Eén van de twee gebeeldhouwde schepen op het bordes van het stadhuis. Ze zijn gemaakt door John Rådecker, een kunstenaar waarmee architect Kropholler vaker samenwerkte. Rådecker is vooral bekend om zijn werk aan het Nationaal Monument op de Dam in Amsterdam. Het beeldhouwwerk in Medemblik is financieel mogelijk gemaakt door Folmer Jacob Houwert.

Folmer Jacob Houwert en Billiton

Folmer Jacob Houwert was jarenlang de hoogste baas van de Billiton Maatschappij, een wereldwijd opererend mijnbouwbedrijf.⁵ Hij werd geboren in Medemblik op 9 mei 1877, als tweede zoon van Johan Coenraad Houwert en Regina Dorothea Folmers. De jonge Folmer Jacob doorliep de lagere school in zijn geboortestad en bezocht verschillende kostscholen elders in het land.

In 1893 werd hij toegelaten tot het Koninklijk Instituut voor de Marine te Willemsoord om tot marine-officier te worden opgeleid. Na voltooiing van de opleiding en benoeming tot luitenant-ter-zee tweede klasse, maakte hij zijn eerste reis naar Nederlands-Indië. Bij een militaire expeditie op Atjeh, onder leiding van generaal Van Heutsz, commandeerde hij een landingsdivisie met twee snelvuurkanonnen. Voor zijn krijgsverrichtingen kreeg Folmer Jacob Houwert een eervolle vermelding.

In 1907, toen hij voor een tweede keer in Nederlands-Indië verbleef, nam hij afscheid van de marine en trad in dienst van de Billiton Maatschappij. Dit bedrijf hield zich bezig met tinwinning op het eiland Billiton, waarvoor het sinds het midden van de negentiende eeuw een concessie van de Nederlandse staat had. De oud-Medemblikker bracht bijna 20 jaar van zijn leven op het eiland door. Hij trouwde er in 1909 met Pauline Begemann, kreeg met haar kinderen en doorliep verschillende rangen en functies. Vanaf 1921 was hij als hoofdadministrateur eindverantwoordelijk voor de activiteiten van Billiton op het gelijknamige eiland.

Een belangrijk wapenfeit van Folmer Jacob Houwert was het reorganiseren van de werving van Chinese contractarbeiders. Met de werving waren enorme geldbedragen gemoeid en de beschikbaarheid van voldoende arbeiders was van cruciaal belang voor het mijnbouwbedrijf. Rond 1916 werkten meer dan 20.000 arbeiders op het eiland.⁶ Over hun leef- en werkomstandigheden hoeft men zich weinig illusies te maken. In de jaren die volgden, nam het aantal arbeiders af door inzet van baggermolens.

Op 1 januari 1929 maakte Folmer Jacob Houwert zijn grootste promotie: hij werd directeur van de Billiton Maatschappij. Als gevolg van deze benoeming vestigde hij zich in Den Haag alwaar het hoofdkantoor van Billiton stond. Onder leiding van de nieuwe directeur werden de activiteiten van het mijnbouwbedrijf verbreed en uitgebreid. Zo ging de Billiton Maatschappij zich ook toeleggen op de winning van bauxiet en zette zij nieuwe ondernemingen op in Afrika en Amerika.

Feestelijke opening met cadeau

Terug naar de Hauwertstraat in Medemblik. Zaterdagmiddag 20 november 1954 werd de Hauwertstraat op feestelijke wijze geopend. Folmer Jacob Houwert en zijn tweede vrouw Violet Egerts vormden het middelpunt van het programma.⁷ De 77-jarige Houwert diende nog altijd de Billiton Maatschappij; niet als directeur maar als president-commissaris. Ook een broer van Folmer Jacob was bij de opening van de straat aanwezig. De gasten werden door de burgemeester, wethouders en gemeenteraadsliden op het stadhuis ontvangen. Net als bij de officiële ingebruikname van het stadhuis in 1947 werden over en weer vriendelijke woorden uitgesproken.

Burgemeester Peters hield de toehoorders voor welke betekenis de familie Houwert voor Medemblik had en heeft. En de topman van Billiton dankte voor het grote eerbewijs en bood de gemeente Medemblik een nieuwe zilveren ambtsketen aan. De ambtsketen werd aanvaard en direct door de burgemeester in gebruik genomen.

Vervolgens vertrok het gezelschap onder muzikale begeleiding van de harmonie Crescendo en de DVO-drumband naar de nieuwe straat in Plan West. Daar werd de symbolische opening door mevrouw Houwert-Egerts verricht. Zij onthulde het straatnaambordje door het wegtrekken van de Medemblicker vlag. Het was zeker niet haar eerste ceremoniële handeling. Zeven jaar eerder doopte zij als directeursvrouw de nieuwe baggermolen 'Roosevelt'. Dit paradepaardje van de Billiton Maatschappij, 's werelds grootste tinbaggermolen', werd op een scheepswerf in de Verenigde Staten gebouwd.⁸

Afb.3: Onthulling van het straatnaambord in de Hauwertstraat door mevrouw Houwert-Egerts.

Na de onthulling van het naambordje bezichtigde het gezelschap één van de nieuwe woningen en de ULO-school. Uitgestoken vlaggen in de straat zorgden voor een feestelijke aanblik. Het programma eindigde in het Wapen van Medemblik, waar het gemeentebestuur en de familie Houwert gezamenlijk een diner nuttigden.

Als dank voor hun optreden werden de twee Medemblicker muziekverenigingen elk door Folmer Jacob Houwert verrast met een gift van 50 gulden.⁹ Het was voor het gemeentebestuur en de familie Houwert een gedenkwaardige dag.

Verwarring

In 1957 vierde Folmer Jacob Houwert zijn 50-jarig jubileum bij de Billiton Maatschappij, een bijzondere gebeurtenis die aandacht van de landelijke pers kreeg. De Telegraaf kopte: 'F.J. Houwert stond aan het Roer van Zeilschip en Wereldconcern', verwijzend naar zijn marineverleden en positie bij de Billiton Maatschappij.¹⁰

Zes jaar later overleed de oud-Medemblicker in zijn woonplaats Den Haag.¹¹ De rouwadvertentie van Folmer Jacob Houwert bleef in Medemblik niet onopgemerkt. Een bewoonster van het Vooreiland klom na het lezen van het overlijdensbericht direct in de pen en richtte zich tot de burgemeester met de woorden: 'Als ik wandelende door Medemblik of soms in de krant de naam Houwertstraat zag staan, had ik dikwijls de neiging om eens naar u toe te gaan'.

Wat was het geval? Volgens de briefschrijfster werd Hauwertstraat verkeerd geschreven! De straat was immers vernoemd naar de 'zeer geachte heer Houwert', geschreven met een 'o'.

Burgemeester Letschert, de opvolger van Peters, toonde begrip voor de briefschrijfster. Bij hem had de schrijfwijze al eerder tot verwarring geleid waarna hij zelfs een onderzoekje had ingesteld. In zijn reactie legt hij uit hoe de straatnaam tot stand was gekomen. De Hauwertstraat dankt weliswaar zijn naam naar aanleiding van contact met de heer Houwert, maar is niet 'onmiddellijk naar hem vernoemd'.

Afb.4: De heer Houwert (links) en mevrouw Houwert-Egerts (rechts). In het midden burgemeester Peters met zijn nieuwe ambtsketen. De foto is genomen in het Wapen van Medemblik, na de opening van de Houwertstraat.

De naam verwijst naar de Medemblicker regentenfamilie Houwert/Hauwert, waarvan Folmer Jacob Houwert een nazaat is. Bij de naamgeving van de straat was gekozen voor de oude, klassieke schrijfwijze van de familienaam. En dat is met een 'a'.¹²

De familie Hauwert in de zeventiende eeuw

In de zeventiende eeuw leefden in Medemblik meerdere personen met de familienaam Hauwert. Het ligt voor de hand dat zij, of hun voorouders, uit het naburige Hauwert afkomstig waren. Albert Pietersz Hauwert, Adriaan Albertsz Hauwert en Jan Cornelisz Hauwert waren de meest prominente dragers van deze familienaam. Alle drie hebben ze als vroedschap en burgemeester in het Medemblicker stadsbestuur zitting gehad.¹³

Albert Pietersz Hauwert was van 1610 tot aan zijn dood in 1625 dijkgraaf van de Vier Noorder Koggen. Vrijwel zeker gaf hij opdracht voor de bouw van Nieuwstraat 26, het huis dat tegenwoordig onder de naam Koggehuis bekend staat.¹⁴ Tot omstreeks 1700 was dit huis eigendom van zijn nazaten.¹⁵

Adriaan Albertsz Hauwert, de zoon van dijkgraaf Albert Pietersz, werd eind 1639 tot vroedschap verkozen. Hij was grootgrondbezitter en had landerijen in de omgeving van Medemblik, in Friesland en zelfs in het Noord-Duitse Holstein.

De kinderen van Adriaan Albertsz Hauwert zorgden niet voor voortzetting van de familienaam. Zoon Pieter ging door het leven als Pieter Adriaansz Graaf en overleed kinderloos.¹⁶

Er bleef één dochter over: Pietertje Adriaans Hauwert. Zij trouwde met Johan Saab van Davilaar en verbleef hoofdzakelijk in Alkmaar, haar eerste domicilie, waar zij in 1699 werd begraven.

De derde prominente Hauwert is Jan Cornelisz Hauwert. In het midden van de zeventiende eeuw waren hij en Adriaan Albertsz Hauwert gelijktijdig lid van de vroedschap. Aangezien bloedverwantschap tussen vroedschapsleden niet was toegestaan, is het onwaarschijnlijk dat de heren familie van elkaar waren.

Behalve vroedschap en burgemeester was Jan Cornelisz Hauwert ook bewaarder van de stedelijke schatkist en bestuurder van de West-Friese admiraliteit. Hij trouwde met Diewer Cornelis Keetman en kreeg met haar ten minste zeven kinderen.¹⁷

Een korte genealogie

Aangenomen wordt dat Jan Cornelisz Hauwert een directe voorvader van Folmer Jacob Houwert is. De grootvader van Folmer Jacob heet Klaas Houwert. Hij werd op 21 augustus 1788 in Medemblik gedoopt als zoon van Pieter Hauwert en Neletta Johanna de Boer.

Afb.5: Het zogeheten Koggehuis in Medemblik, in het midden van de zeventiende eeuw woonhuis van Adriaan Albertsz Hauwert. Zijn vader Albert Pietersz was dijkgraaf van de Vier Noorder Koggen. Het is zeer aannemelijk dat hij het huis in 1613 liet bouwen.

Klaas Hauwert was grutter en metselaar/aannemer, zijn vader Pieter oefende het beroep van timmerman uit. In het doopboek van de gereformeerde kerk staat Pieter meerdere keren als vader ingeschreven. Daarbij wordt zijn familienaam de ene keer als Houwert en de andere keer als Hauwert geschreven. Overgrootvader Pieter is de oudste zoon van Claas Jansz Hauwert en Dieuwertje Pieters van de Wegh. Als 'jongman' en 'jongedogter', afkomstig uit Medemblik, gingen Claas en Dieuwertje op 24 augustus 1743 in ondertrouw.¹⁸

Via Claas en diens vader Jan Claasz Hauwert bereiken we de zeventiende-eeuwse voorvaders van Folmer Jacob Houwert. Jan Claasz Hauwert kwam hoogstwaarschijnlijk in 1686 ter wereld. Bij de inschrijving in het doopboek staan alleen de voornamen en patroniemen van zijn ouders aangetekend: Claas Jansz en Aeltje Theunis.¹⁹ Maar in het ondertrouwregister staat Claas Jansz als 'Claes Jansz van Hauwert' ingeschreven.²⁰

Deze Claas zou een zoon van burgemeester Jan Cornelisz Hauwert kunnen zijn. Echter, het doopboek laat ons hier in de steek. Want geen van de zeven ingeschreven kinderen van Jan Cornelisz Hauwert draagt de voornaam Claas ...

Afb.6: Eén van de twee grafstenen van Jan Cornelisz Hauwert in de Bonifaciuskerk te Medemblik. Onder deze steen rustten ooit hijzelf, zijn vrouw Diewer Cornelis Keetman, zijn dochter Risjen en een kleinkind.

Een 'Hauwertstraat' in Amsterdam

Hoewel er geen tweede Hauwertstraat bestaat, vindt men in Amsterdam wel een straatnaam die eveneens aan de familie Houwert/Hauwert is gereleerd. Het gaat om de Van Hanxleden Houwertstraat in Amsterdam-West, nabij NS-station Sloterdijk. In tegenstelling tot de straat in Medemblik is deze straat wel naar een specifieke telg van de familie vernoemd. Zijn naam is Johan Coenraad Heriold Folmer, roepnaam Jan, van Hanxleden Houwert. Hij werd geboren in Medemblik op 8 april 1906 als zoon van Nicolaas Christiaan Houwert en Louisa van Silfhout. Vader Nico was de oudere broer van Folmer Jacob Houwert. Terwijl Folmer Jacob in Nederlands-Indië bij de Billiton Maatschappij werkzaam was, had broer Nico Hauwert in Medemblik een exporthandel in zaden, bonen en erwten. Voor de opslag van zijn handelswaar beschikte hij over meerdere pakhuizen waaronder Oosterhaven 3.

In 1914 verkeerde het handelsbedrijf van Nico Houwert in financiële problemen en werd het faillissement uitgesproken. Dit had grote gevolgen voor het gezin. Zo ging op 3 april van dat jaar het woonhuis annex kantoor van de firma onder de hamer.²¹ Dit was het Koggehuis aan de Nieuwstraat, het huis dat dijkgraaf Albert Pietersz Hauwert in de zeventiende eeuw liet bouwen! Twee jaar na het faillissement verhuisden Nico Houwert en zijn gezin naar Amsterdam. Daar werden niet alleen de handelsactiviteiten nieuw leven ingeblazen, maar nam hij ook een nieuwe familienaam aan: Van Hanxleden Houwert.

De naamsverandering werd bij Koninklijk Besluit van 7 januari 1919 goedgekeurd en was ook van toepassing op zijn minderjarige dochter en zoon Jan.²² De naam Van Hanxleden is ontleend aan de naam van grootvader Klaas Houwert's eerste vrouw: Antje van Hanxleden.²³

Jan van Hanxleden Houwert was beoogd opvolger in het handelsbedrijf van zijn vader. Vanaf 1940 had hij de leiding. In de meidagen van 1940 vocht hij als dienstplichtig onderofficier tegen de Duitsers nabij Rhenen. Na de overgave werd het verzet tegen de vijand ondergronds voortgezet. Jan van Hanxleden Houwert hielp onderduikers, verzamelde informatie over Duitse militaire installaties en begeleidde wapentransporten voor de Binnenlandse Strijdkrachten. Op 27 oktober 1944 werd hij in zijn bedrijf te Amsterdam gearresteerd. Als vergelding voor een aanslag op een Duitse militair werden Jan van Hanxleden Houwert en negen andere gevangenen op 7 januari 1945 in Limmen gefusilleerd. Op zijn grafsteen op de Eerebegraafplaats te Bloemendaal staat het familiewapen met de woorden 'Wacker en oprecht'.²⁴ Hetzelfde devies staat op de zeventiende-eeuwse grafstenen van Jan Cornelisz Hauwert in de Bonifaciuskerk. Na de oorlog kreeg Jan van Hanxleden Houwert postuum het Verzetskruis plus het Bronzen Kruis voor zijn moedige optreden in mei 1940.²⁵

Tot slot

Burgemeester Peters stelde in 1954 dat de Hauwertstraat in Medemblik een eerbetoon aan de vroegere en tegenwoordige leden van de familie Hauwert is. In dat opzicht kan de straatnaam ook worden gezien als een eerbetoon aan verzetsheld Jan van Hanxleden Houwert, de neef van Folmer Jacob Houwert.

De ambtsketen die Folmer Jacob Houwert bij de opening van de Hauwertstraat schonk, wordt tot op de dag van vandaag door de burgemeester van Medemblik gebruikt. Het is een standaardmodel van de firma Van Kempen en Begeer. Aan de onderkant hangt de gebruikelijke penning met aan de ene kant het Rijkswapen en aan de andere kant het gegraveerde wapen van de gemeente Medemblik.²⁶

De ambtsketen bevat geen inscriptie of verwijzing naar de schenker. In 2011 had de keten bijna afgedaan. De nieuwe fusiegemeente Medemblik reserveerde een flink bedrag voor de aanschaf van een nieuwe keten. Maar de uitgave werd in combinatie met de kosten voor een afscheidsreceptie en de bedigging van de nieuwe burgemeester niet verantwoord geacht. Bij de afweging speelde de historische betekenis geen rol. Want het verhaal achter de ambtsketen was in de vergetelheid geraakt.

Peter Swart
Hoorn, juni 2014

Geraadpleegde bronnen

Peter H. Heere en Arnold Th. Vernooij, *De Eerebegraafplaats te Bloemendaal*, Den Haag, 2005.
P.W. de Lange, 'Medemblikker magistraten, 1572-1699', *Gens Nostra, jaargang 16*, Amsterdam, 1961, 59-67.

WFA – Westfries Archief, Hoorn

DTB – Doop, Trouw en Begraafboeken
GBM – Gemeentebestuur Medemblik 1933-1980

Herkomst afbeeldingen:

Arnold de Greeuw, Medemblik: 1.

Dirk Meijers, Medemblik: 6.

Peter Swart, Hoorn: 2 en 5.

Westfries Archief, Hoorn: 3 en 4.

¹ WFA, GBM 85.

² WFA, GBM 8.

³ WFA, GBM 1120.

⁴ WFA, GBM 1339. Notulen van de buitengewone vergadering van de gemeenteraad op 12 september 1947.

⁵ Van 1972 tot 1994 was de voormalige Billiton Maatschappij onderdeel van Shell. Daarna kwam het mijnbouwbedrijf in buitenlandse handen. Het tegenwoordige BHP Billiton, een resultaat van diverse fusies en gevestigd in Australië, is 's wereld grootste mijnbouwbedrijf.

⁶ De Telegraaf, 4 februari 1957.

⁷ Zijn eerste vrouw Pauline Begemann overleed in 1936.

⁸ Het Dagblad (Batavia), 8 januari 1947.

⁹ Medemblikker Courant, 27 november 1954.

¹⁰ De Telegraaf, 4 februari 1957.

¹¹ De Telegraaf, 11 juni 1963.

¹² WFA, GBM 85.

¹³ De Lange.

¹⁴ WFA, Archief Vier Noorder Koggen 3627.

¹⁵ Voor het vaststellen van de eigenaren en bewoners van Nieuwstraat 26 is gebruik gemaakt van de verpondings- en schoorsteenregisters.

¹⁶ WFA, Gaarder Medemblik 6 (november 1666). Verklaring in verband met het overlijden van Pieter Adriaansz Graaf. Hij wordt aangeduid als oude vrijer.

¹⁷ WFA, DTB Medemblik 1. De kinderen werden gedoopt in de periode 1620-1636.

¹⁸ WFA, DTB Medemblik 24.

¹⁹ DTB Medemblik 2 (21 augustus 1686).

²⁰ DTB Medemblik 21 (5 januari 1675).

²¹ Het nieuws van den dag, 9 maart 1914.

²² Stadsarchief Amsterdam, Bevolkingsregister Overgenomen Delen.

²³ Zij traden in 1809 in het huwelijk. DTB Medemblik 31 (29 april 1809).

²⁴ Heere en Vernooij, 634.

²⁵ Heere en Vernooij, 628.

²⁶ Het rijkswapen wordt zichtbaar gedragen als de burgemeester optreedt als agent/vertegenwoordiger van het Rijk.

Nicolaes Stellingwerff (1592-1667)

Stadspensionaris in woelige tijden¹

Als er één Medemblicker is geweest, die met recht in een straatnaam is vereeuwigd, dan is dat wel Nicolaes Stellingwerff.² In de notulen van de raadsvergadering op 14 januari 1958 kan men lezen hoe de naamgeving tot stand kwam.³ Burgemeester Letschert benadrukte de historische betekenis van zijn verre voorganger. Dat de naam voor de verbindingstraat tussen de Graaf Florislaan en de Kanaalstraat van betekenis is, hoop ik met deze biografie aan te tonen.

Wie zich verdiept in het leven van onze hoofdpersoon zal ongetwijfeld verrast worden door de vele gebeurtenissen in zijn omgeving. Het tijdperk van de Gouden Eeuw roept bovendien nog altijd bekende namen op uit de vaderlandse geschiedenis. Beroemde zeehelden, beroemde schilders en natuurlijk beroemde bestuurders. Voor velen van hen weten we dat ze Nicolaes ooit ontmoet hebben. Iemand als Johan de Witt kende zijn standpunten en wist ook hoe hij er uitzag. Helaas heeft Rembrandt alleen een bekende collega van Stellingwerff in zijn Nachtwacht vereeuwigd.⁴

In mijn zoektocht heb ik geen enkel portret van onze pensionaris kunnen vinden. Gelukkig zijn er nog wel enkele afbeeldingen van historische gebeurtenissen waarin hij een belangrijke rol speelde.

Afb. 1: Straatnaam in Medemblik.

In deze biografie van Nicolaes heb ik me niet beperkt tot zijn activiteiten in Medemblik waar hij al op jonge leeftijd secretaris werd. Als vertegenwoordiger in de Staten van Holland ontwikkelde hij zich al gauw tot pensionaris van de stad en leerde hij de landsbelangen van nabij kennen. In Den Haag is hij ruim veertig jaar nauw betrokken geweest bij vele politieke beslissingen.

Straks zal blijken dat zijn gezaghebbend optreden als notulist in de regeringskringen niet door iedereen gewaardeerd werd. Maar ook hier in de stad werd hij regelmatig bespot om zijn handelswijze. Het was de tijd van conflicten tussen de rijke regenten en een groot deel van de stadsbevolking dat protesteerde tegen de opkomende republikeinse houding van hun bestuurders.

Als je op 72-jarige leeftijd voor de zesde keer gekozen wordt tot één van de burgemeesters heb je dan nog steeds een bestuurlijke ambitie of zijn er andere oorzaken voor Nicolaes geweest om zo lang door te gaan? Alvorens een terugblik naar zijn jeugd jaren te schetsen eerst een paar tabellen met jaartallen die mogelijk als kapstok kunnen dienen voor zijn levensperiode.

Tabel 1: Oranje boven

Prins Willem van Oranje	1533-1584
Prins Maurits van Oranje	1567-1625
Prins Frederik Hendrik van Oranje	1584-1647
Prins Willem II van Oranje	1626-1650
Prins Willem III van Oranje	1650-1702
Friese Stadhouders Willem Frederik	1613-1664

Tabel 2: Enkele vaderlandse gebeurtenissen

Tachtigjarige Oorlog	1568-1648
Twaalfjarig Bestand	1609-1621
Van Oldenbarnevelt onthoofd	1619 (13 mei)
Eerste Stadhouderloze Tijdperk	1650-1672
Eerste Engels-Nederlandse Oorlog	1652-1654
Tweede Engels-Nederlandse Oorlog	1665-1667

1600

'Zestienhonderd, Slag bij Nieuwpoort', leerde je vroeger op school. Wat er toen in Medemblik gebeurde, vertelde de meester niet. Zeker is dat Claes dan op achtjarige leeftijd voor het eerst in de Bonifaciuskerk rondloopt.⁵ Zijn vader Pieter is hier in 1600 de nieuwe predikant geworden. In West-Friesland is hij dan al vele jaren actief geweest. Hij was dominee in Midwoud van 1583 tot 1591 en daarna in Nieuwe Niedorp van 1591 tot 1600.⁶

Wie zich een beeld wil vormen van de plaatselijke omgeving waarin Claes in Medemblik opgroeide, kan gelukkig terecht bij de mooie afbeelding van Paulus Utenwael.

Afb. 2: Bonifaciuskerk op de gravure van Utenwael.

In 1599 heeft deze vakman uit Hoorn de bekende gravure gemaakt. De nieuwe Oosterhaven ligt vol en de gevolgen daarvan hebben ook de stadgenoten van Claes ervaren.

Of er bij de verhuizing naar Medemblik al familiebanden bestonden is niet bekend. Wel lezen we als mening van een bekende geschiedschrijver dat de bestuursambten van zijn broers en zwagers weinig voordeel hebben gehad van de positie van Nicolaes. Van drie broers en een zus zijn slechts enkele bijzonderheden bekend. Broer Augustijn wordt secretaris in Barsingerhorn, broer Jan woont (mogelijk ongehuwd) in Amsterdam. Broer Lambert, vernoemd naar zijn opa, is alleenstaande in Medemblik. Zijn zus Griet trouwt met Pieter Kuyper en hun zoon Meyndert zal als burgemeestersbode waarschijnlijk de bekendste neef van Nicolaes worden.

Over de jeugdijaren van Stellingwerff weten we weinig. Wie iets wil weten over de gebeurtenissen in zijn tienerjaren moet bladzijde 65 van de laatste kroniek van Medemblik maar eens doorlezen. Zo heeft hij in mei 1608 zeker gehoord dat het bouwvallige kasteel Radboud eigendom wordt van de stad. De schenkingsbrief uit Den Haag is ondertekend met een bekende naam: J. van Oldenbarnevelt. Een jaar later is Claes mogelijk getuige geweest van de baldadigheden die zijn leeftijdgenoten aanrichten. Als zijn vader preekt, verstoort de jeugd de godsdienstoefeningen door ijzernen kolfballen op het dak te gooien. Dat het toenmalige verbod van de stad om tijdens de kerkdiensten het kolven te verbieden niet meteen succesvol is, weten we.⁷

Zo vader, zo zoon, aldus een bekende zegswijze. Ongetwijfeld is het beroep van zijn vader een inspirerende bron geweest voor zijn studiekeuze. Op 16 april 1611 werd Claes namelijk ingeschreven als student Theologie in Franeker. Toelating vereiste in elk geval de beheersing van het Latijn. Mogelijk heeft de toenmalige Latijnse school in Medemblik daartoe bijgedragen en zal zijn vader hem wel eens overhoord hebben. Zijn studieperiode in Friesland is maar van korte duur geweest want een jaar later koos hij voor de academische opleiding in Leiden.

Een studietijd in roerige jaren

De inschrijving in Leiden gaat met enige strubbelingen gepaard. Op 21 maart 1612 wordt hij door het stadsbestuur voorgedragen om daar zijn studie voort te zetten. De stad zal daartoe voor een studiebeurs zorgen. De uiteindelijke inschrijving gebeurt op 4 april, maar onze student komt niet opdagen. Petrus Bertius, de regent van het College in Leiden, heeft daarom een brief naar zijn vader gestuurd. Deze verontschuldigt zich voor het gedrag van zijn zoon en noemt als oorzaak het huwelijk van zijn dochter.

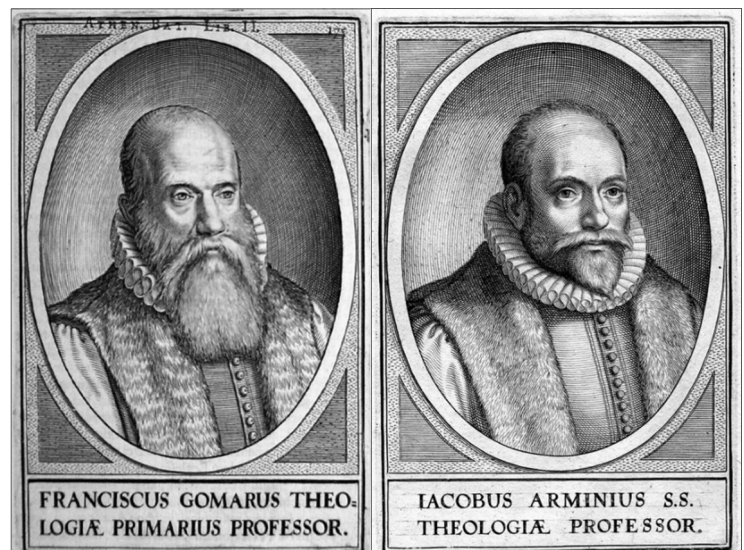
Als Nicolaes begin mei met Bertius spreekt, vertelt hij dat het niet zijn bedoeling is om zes jaar lang in Leiden te studeren, maar hoogstens een jaar of

drie. Daarna wil hij zijn studie afmaken in Frankrijk, Duitsland of Engeland. Dit voornemen blijkt niet in goede aarde te vallen. Bertius schrijft weer een brief naar Medemblik met als resultaat dat de onenigheid tussen vader en zoon wordt bijgelegd. Op 22 mei ontvangt hij de akte van toelating en op 8 juni doet hij de officiële belofte.

Afb.3: Petrus Bertius stuurde een brief naar de vader van Nicolaes Stellingwerff.

Een onderwerp dat al voor zijn studietijd tot botsende meningsverschillen leidde, is het conflict in de kerken onder de naam remonstranten tegen contraremonstranten. Twee professoren in Leiden hebben deze tegenstelling een gezicht gegeven: Jacobus Arminius (remonstant) en Franciscus Gomarus (contraremonstrant). Een groot twistpunt betrof hun visie over de predestinatie. Heeft God voordat je geboren bent al bepaald of je in de hemel komt?

Afb.4: Gomarus en Arminius.

Klopt precies, aldus Gomarus. Arminius is het daar niet helemaal mee eens.⁸ De onenigheid in hun standpunten wordt getypeerd met de aanduiding van hun volgelingen: rekkelijken en preciezen. Kenmerkend voor rekkelijken is hun acceptatie van andere geloofsovertuigingen.

Het dispuut over de meningsverschillen tussen Arminius en Gomarus vond plaats in de vergadering van de Hoge Raad op 30 mei 1608. In de resolutie van de Staten van Holland werd als hoop geformuleerd elkaar beter te begrijpen en 'te sien of men so tot accoord broederlijcke vrundschap ende onderlinge hantgevinge' kon komen. Helaas is deze wens niet uitgekomen. Als Arminius in 1609 overlijdt, spreekt Bertius een lijkrede uit die hem niet in dank wordt afgenomen. De Medemblicker student heeft in zijn studietijd ongetwijfeld met zijn medestudenten gesproken over de opvattingen van zijn regent. Als die zijn rekkelijke opvattingen ook nog eens publiceert in het Nederlands is er ook van overheidswege veel kritiek. De leermeester verliest zijn functie en kiest voor een hoogleraarschap in Parijs.

Welk standpunt heeft vader Pieter Stellingwerff in de Bonifaciuskerk ingenomen? Ik vermoed een tussenpositie. De houding van zijn voorganger Taco Sybrants treffen we wel aan in tal van bronnen. Taco weigerde, toen hij nog in Utrecht werkte, de nieuwe Nederlandse geloofsbelijdenis te ondertekenen en werd daarom ontslagen. Zijn loopbaan heeft ook in Medemblik tot tal van protesten geleid.⁹ De opvolger van zijn vader, Johannes Ursinus, kennen we als een contraremonstrant. Velius schetst zijn optreden in 1618 toen men in Hoorn enige predikanten van buiten de stad liet komen. Ursinus ging door de tijdsomstandigheden nogal fel tekeer, hoewel hij voorheen bekend stond als iemand met een gematigde opvatting.¹⁰

Het Twaalfjarig Bestand in de Tachtigjarige Oorlog heeft zeker geen bestand in de toenmalige godsdienststrijd opgeleverd. Prins Maurits heeft in die strijd duidelijk zijn voorkeur kenbaar gemaakt. Hij koos voor de contraremonstranten en heeft daartoe in veel steden ingrijpende maatregelen genomen. Op 9 oktober 1618 komt hij als belangrijke gast in het stadhuis in Medemblik. Hij wenst andere gezichten in de vroedschap. Elf van de zestien leden worden vervangen door vertegenwoordigers van de contraremonstranten.¹¹

De orthodoxe calvinisten die zich spiegelen aan de ideeën van Gomarus worden de nieuwe bestuursleden in de stad. Een jaar later wordt de stadssecretaris Frans Pietersz opgevolgd door de hoofdpersoon van dit artikel.¹² Of Nicolaes dan in Leiden is afgestudeerd? Misschien niet. Wel staat vast dat hij in dat jaar zijn loopbaan begint als notulist. Het jaar van zijn aanstelling als stadssecretaris wekt de suggestie dat Nicolaes zich kon vinden in de overtuiging van de opvolger van zijn vader (predikant Ursinus).

Mijn vermoeden is dat hij in een twijfelperiode verkeerde. Zeker is wel dat hij in de loop der jaren een afkeer heeft gekregen van de wijze waarop Maurits tegenstanders als Van Oldenbarnevelt en Hugo de Groot heeft weggezet. De beroemde ontsnapping van Hugo uit Loevestein spreekt boekdelen.

Notulist in Den Haag

Op maandag 4 juli 1622 reist Stellingwerff voor het eerst als afgevaardigde van Medemblik naar de bijeenkomsten van de Staten van Holland. Dinsdagavond is de delegatie aangekomen in de herberg. Donderdagmorgen begint hij met zijn aantekeningen. Hij heeft nooit kunnen vermoeden dat zelfs zijn kladaantekeningen aan het eind van de vorige eeuw in boekvorm zouden verschijnen. De eerste onderwerpen betreffen een discussie over de gevolgen van de Synode van Dordrecht en geldkwesties als de waarde van de gouden rijder en de waarde van de zilveren leeuwendaalder. De grootste indruk van die morgen is ongetwijfeld zijn eedaflegging aan de raadspensionaris.

Zaterdag 9 juli eind van de middag zit de eerste schrijfweek erop. Zondag is hij bezig om zijn kladaantekeningen om te zetten in een nette versie en die vervolgens naar Medemblik te zenden. Maandagmorgen noteert hij tijdens de vergadering een ingekomen verzoek van Trijn Gerrits, een oude weduwe met geldproblemen. Haar man was predikant in Schoorl en Bergen, maar met haar jaarlijkse toelage lukt het haar niet om rond te komen. Besloten werd om de arme vrouw 150 gulden extra te geven. Zaterdag 30 juli is de laatste dag van zijn eerste Haagse vergaderperiode. In de komende jaren zal hij vier keer per jaar ongeveer vier weken in Den Haag verblijven. Straks meer over de uitzondering in de periode 1650 tot 1652.

Dat deze reis naar Den Haag langdurige gevolgen heeft, kan men afleiden uit de vele bundels notulen die hij heeft opgetekend. Wie een indruk wil krijgen van zijn schrijfwijze in de Haagse beginperiode kan dit digitaal eenvoudig opzoeken. In een bewonderenswaardig langdurig project zijn de aantekeningen van Stellingwerff leesbaar geworden in drukletters. Het startschot voor de vertaling van zijn handschriften vond plaats in 1982.¹³ Drie dames buigen zich dan over zijn pennenvruchten.¹⁴ Uiteindelijk zal het project¹⁵ leiden tot zeven dikke boekdelen met als titel: 'Particuliere notulen van de vergaderingen der Staten van Holland 1620-1640 door N. Stellingwerff en S. Schot'.

Sijbrandt Schot is in deze periode de notulist uit Purmerend. Uit de volgorde van de namen kan men opmaken dat het vooral de aantekeningen van onze pensionaris zijn geweest die in de duizenden bladzijden de voorkeur hebben. Met zijn academische achtergrond heeft Nicolaes weinig moeite om voorgelezen teksten in het Frans of Latijns te notuleren.

Afb. 5: Frederik Hendrik legt de eed af in aanwezigheid van Stellingwerff.

Terzijde: zijn vrouw

Het is mei 1626 als Nicolaes in Hoorn trouwt met Suutje Hases. Haar vader Willem Pietersz is een bekende burgemeester geweest in Hoorn. Vanaf 1594 zit hij bijna 15 jaar in de vroedschap. Hij is in die periode een vooraanstaande bestuurder en is zelfs vijf maal als burgemeester gekozen. Hij is nauw betrokken bij de inpoldering van de Beemster. Het is Maurits geweest die er voor zorgde dat zijn loopbaan eindigde. De prins van Oranje komt in oktober 1618 persoonlijk naar Hoorn om een aantal gezaghebbende tegenstanders van de contraremonstranten te ontslaan. Hases is in dat jaar de Hoornse vertegenwoordiger in de West-Friese admiraliteit. Bij de regenten, die ontslagen worden, treffen we ook de bekende kroniekschrijver Velius.

Hoe heeft Nicolaes zijn geliefde leren kennen? Zeker is dat hij in die tijd regelmatig contact had met de Hoornse vertegenwoordigers in Den Haag. Misschien heeft ook Maerten Velius, de zoon van de bekende kroniekschrijver die in 1625 met een Medemblikse trouwde en hier stadsdokter was, een rol gespeeld in de kennismaking met Suutje.

Nieuwe havens in Medemblik

Het is dinsdag, 14 maart 1630. In de namiddag notuleert Nicolaes in Den Haag een verzoek van de burgemeesters van Medemblik om voor de armen aldaar te mogen bedijken: de Brake, de Poel, de Wijmers en het Ligewater.

Hoorn protesteerde en vroeg uitstel. Op 3 juni 1630 'nansen' komt het onderwerp opnieuw aan de orde. Wederom komen er uit Hoorn enkele bezwaren en daarbij verwijst men naar de mening van de Vier Noorder Koggen. In de net-notulen van Nicolaes lezen we zijn tegenargumenten 'Ik hebbe met verscheyden redenen daertegens geseyt ... de heeren van Hoorn versochten dat deese conclusie noch een dagh off twee moght werden opgehouden'. Uiteindelijk krijgt hij het voor elkaar dat de vergadering toestemming geeft om met de bedijking te beginnen.

In Medemblik gonst het in deze tijd van de plannen om de stad uit te breiden met nieuwe havens. De Hoornse ingenieur Laurens van Teylingen wordt niet alleen uitgenodigd om een tekening en begroting hiertoe te maken maar ook voor het bedijken van de vier zojuist genoemde meren. Het verzoek van deze inpoldering aan de Staten van Holland werd gemotiveerd met de toegenomen armoede als gevolg van piraterij. Vele zeelieden zijn als slaaf gevangengenomen of in de strijd omgekomen en hun vrouwen en kinderen werden daardoor in armoede achtergelaten. Zij waren afhankelijk geworden van armenfondsen en het stadsbestuur.

Op 3 juni lukt het Stellingwerff de Statenleden te overtuigen dat de arme weduwen in Medemblik door de inpoldering geholpen worden. Een paar maanden later heeft Van Teylingen zijn eindrapport klaar.

In Den Haag heeft de stadspensionaris de plannen voor de nieuwe havens aan Zijne Excellentie Frederik Hendrik laten zien. Die reageerde positief. Pim Brieffies schetst in zijn beschrijving van die periode dat voor de aanleg van de havens ingrijpende financiële maatregelen nodig zijn. Zo wordt in mei 1633 de belasting op onroerend goed en bier met 25% verhoogd. Een jaar later worden de inmiddels bedijkte landen in de Poel en de Wijmers verkocht. Daarmee schond het stadsbestuur de concessievoorwaarde dat de opbrengst ten goede moest komen aan de thuiszittende armen. Dat de nieuwe havens tot veel financiële zorgen leidden, leert de geschiedenis. Of de eerder genoemde stadsdokter Dirk Velius veel baat heeft gehad van zijn hoge belasting van 3.000 gulden? Ik denk het niet.

De financiële problemen rond de aanleg van de nieuwe havens staan haaks op de buitensporige uitgaven inzake de toenmalige huizen van Oranje. Het ene paleis na het andere wordt verbouwd. Prachtige tuinen worden aangelegd en de beste architecten zorgen voor de inrichting waar ook onze topkunstenaars niet ontbreken. De aanzienlijke Europese adel geniet van de vele feesten en de 'zedelose en bandeloze pretmakerij'.¹⁶ Dat Nicolaes zich regelmatig ergerde aan deze geldverspilling van de prins van Oranje is vrijwel zeker.

Op de drempel van de Tachtigjarige Oorlog reist Stellingwerff samen met zijn Hoornse collega Nanning Keyser naar Friesland en Groningen.¹⁷ Ze hebben de opdracht gekregen om met enkele gezaghebbende figuren te overleggen over de gevolgen van de komende vrede met Spanje. De Friese stadhouder Willem Frederik noteert in zijn dagboek veel positieve zinnen over de beide heren van Holland.¹⁸

Vrijdag 26 april 1647 is de eerste ontmoeting om 8.00 uur in de morgen. Op 4 mei vindt de laatste bespreking plaats: 'sie waeren heel beleeft en bedanckten mij seer voor alle eer en vruntschap aen haer bewesen'. Voordat beide heren om 16.00 uur in de schuit vertrekken, worden ze door de Staten van Friesland getrakteerd op een hapje en een drankje. Een paar dagen later stapt de stadhouder in Harlingen op de boot. In zijn dagboek noteert hij 'om half zeven vertrokken we en kwamen met slappe wind om 6 uur in Medemblik'. Zijn reis naar Den Haag verloopt niet voorspoedig, maar hij is wel op tijd voor de begrafenis in Delft waar in de grafkelder het plechtige afscheid plaatsvindt van Frederik Hendrik, die een paar maanden eerder is overleden.

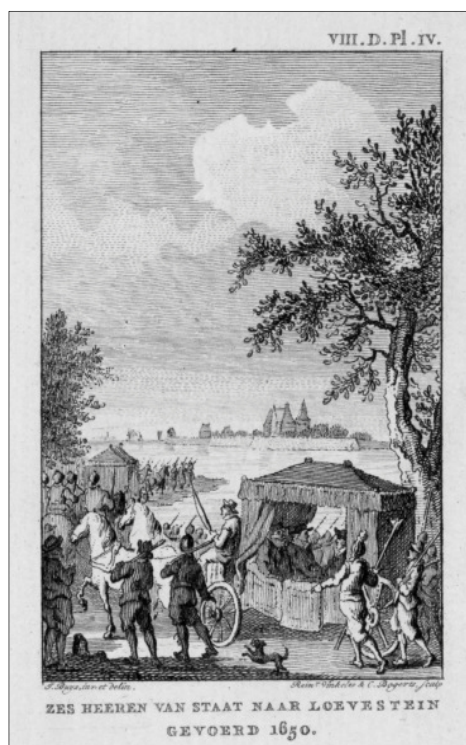
In 1649 verschijnt de beroemde atlas van Joan Blaeu over de steden van de Verenigde Nederlanden. Een van die steden is 'Medemleck'. De bekende plattegrond hangt wellicht bij verschillende stadgenoten aan de wand. De bijgaande Nederlandse tekst is geschreven door Diederick van Widenesse.¹⁹

Hij eindigt zijn beschrijving met een lofzang op de stadbestuurders die Medemblik wereldwijd op de kaart hebben gezet. Met name dankt hij de hooggeleerde heer Nicolaes Stellingwerff, die zijn functie in de Staten van Holland 'loffelijck bekleedt' en die hem uitgenodigd heeft om de geschiedenis van Medemblik te schrijven. Diederick zal toen nooit vermoed hebben wat er met zijn opdrachtgever een paar jaar later zou gebeuren.

Gevangen in Loevestein

Het is zaterdagmorgen 30 juli 1650. In Den Haag lopen Stellingwerff en Nanning Keyser uit Hoorn naar het Binnenhof. Om 8.00 uur 's morgens zijn ze daar door de prins ontboden. De kamerbewaarder brengt ze naar de slaapkamer van Zijne Hoogheid, maar daar treffen ze onverwacht luitenant-kolonel Van Meteren aan. Die vertelt hen dat hij het bevel heeft om ze te arresteren. Keyser schrikt maar Stellingwerff reageert onverschrokken: 'Zijn jullie soms gek geworden?' Even later worden beide heren naar twee afzonderlijke vertrekken op de bovenverdieping gebracht. Zowel Nicolaes als Nanning krijgen drie soldaten als bewakers. Keyser is totaal van streek en denkt aan de geschiedenis van Van Oldenbarnevelt. 'Dat zal ons toch niet gebeuren?'

De volgende dag wordt Stellingwerff naar de kamer van Keyser gebracht. Daar treft hij ook Jacob de Witt, oud-burgemeester van Dordrecht, vader van de beroemde Johan. Hij hoort dan dat er nog drie andere arrestanten zijn: De Waal, burgemeester van Haarlem, Ruyl, pensionaris van Haarlem, en Duyst van Voorhout, burgemeester van Delft.

Afb. 5: Op weg naar Loevestein.

Om 23.00 uur 's avonds worden de zes heren naar beneden gebracht en op het Binnenhof staan twee koetsen klaar. Samen met Keyser en De Witt zit Stellingwerff in de eerste koets. Honderd ruiters en honderd gewapende mannen te voet begeleiden hen. Aanvankelijk vreesden ze dat ze naar de provincie Utrecht werden gebracht, maar gelukkig hoorden ze al gauw dat hun bestemming in het Hollandse rechtsgebied lag: slot Loevestein.

In het begin waren de bewakers streng. In elke kamer waren er twee soldaten. Maar na enkele dagen werd de gevangenschap wat minder streng en mochten de heren af en toe een luchtje scheppen en familieleden ontvangen. Keyser krijgt zijn zoon op bezoek, die bij hem blijft logeren. Jacob de Witt ziet zijn zonen af en toe verschijnen. Of Nicolaes eveneens door zijn vrouw of stadgenoten is bezocht? Misschien.

Hoe reageerden de burgemeesters in Medemblik toen ze het nieuws hoorden? En, hoe de vertegenwoordigers in de Staten van Holland? De raadspensionaris Jacob Cats heeft het bericht zaterdagmorgen 30 juli al persoonlijk van de prins vernomen. Hij is zo versuft van de boodschap dat Willem II reageert met, 'als je even wacht haal ik pen en papier zodat je de namen kunt onthouden'. Als Cats in de spiegel kijkt ziet hij hoe zijn gezicht door de schrik van kleur veranderd is en probeert dan ook snel zijn 'couleur een weinig te reassureren' (lees: op te kalmeren).²⁰

Op 17 augustus komt de oudste van het gevangen gezelschap (de Delftse burgemeester) weer in vrijheid. Keyser en Stellingwerff verblijven er het langst namelijk drie weken. Op 22 augustus wordt Nicolaes opgehaald door burgemeester Evert Jacobszoon van de Werff en Jan Hauwert, 'mede gedeputeerde van Medemblick'. Dat de slotdag op Loevestein ook een feestelijk karakter had, mag blijken uit het volgende.

Toen de Medemblicker en de Hoornse regenten aankwamen, werd er in de grote zaal een afscheidsmaal aangeboden. Aan tafel zat ook de commandant en enkele officieren. De knechten en dienstmeiden kregen een fooi en de soldaten werden getrakteerd op twee tonnen bier. Hoe laat de Medemblickers weer door de stadspoorten reden, weet ik niet. Maar Keyser stond de volgende ochtend al weer om 8.00 uur in de slaapkamer van de prins die nog in bed lag. 'Hebben jullie daar goed gegeten', vroeg hij. 'Beter dan thuis', zei Nanning, 'drie schotels spijzen en drie schotels dessert bij elke maaltijd'.²¹

Waarom heeft de prins juist deze zes heren laten arresteren? Waarschijnlijk om verschillende redenen. Haarlem, Delft en Medemblik behoorden tot de steden die onlangs geweigerd hadden de prins in de vroedschap te ontvangen. Bovendien hadden ze bepleit dat het leger ingekrompen moest worden.

'Voor Stellingwerff gold niet alleen de reden dat hij woordvoerder van Medemblik in de Statenvergadering was, maar ook zijn heftige aard en zijn stellige republikeinse gezindheid, waardoor hij de prins met meer vrijmoedigheid bejegende dan deze gewend was'.²² Een argument dat eveneens genoemd wordt, is dat de zes heren voorstanders waren om in 1648 de oorlog met Spanje te beëindigen. De reis van Keyser en Stellingwerff om in Friesland en Groningen de vrede te bepleiten, is niet bij iedereen in goede aarde gevallen. Zelfs de Friese stadhouder heeft later zijn mening over beide heren gewijzigd en dit kenbaar gemaakt aan de jonge prins.

Een belangrijke voorwaarde voor de vrijlating was het ondertekenen van een brief waarin ze beloofden geen bestuursambten meer aan te nemen. Dat deze belofte voor Stellingwerff van korte duur is geweest, is ongetwijfeld beïnvloed door de dood van de prins enkele maanden later.²³ Begin november begint het Eerste Stadhouderloze Tijdperk en 3 juli 1651 wordt onze pensionaris in ere hersteld door een resolutie van de bestuurders 'der stede van Medemblick'.

Brieven aan en van Johan de Witt

Dat de briefwisseling tussen Stellingwerff en Johan de Witt niet onopgemerkt is gebleven, weten we onder andere door de bekende werken van professor Fruin. Een oud-Medemblicker die reeds eerder op het belang van de brieven heeft gewezen is Pieter Arend Leupe (1808-1881). Ooit was deze majoor hier docent bij de toenmalige marine-opleiding. Door zijn historische interesse heeft hij uitvoerig kennis genomen van de stadsarchieven. Door Leupe komen de persoonlijke brieven van Stellingwerff in een vergadering van het Historisch gezelschap te Utrecht in 1849 uitvoerig aan de orde. In de notulen van die vergadering lezen we: 'We weten weinig van deze man, maar uit zijn geschriften blijkt dat hij een belangrijk staatsman is geweest'.²⁴ Tien jaar later schrijft Leupe: 'Het ware te wensen dat de brieven door hem geschreven over het tijdvak 1621-1664 konden worden uitgegeven'.²⁵ Vijftig jaar later heeft professor Robert Fruin de eerste stappen daartoe gezet. De hoofdpersoon in zijn werk is raadspensionaris Johan de Witt.

Eén van de eerste brieven aan De Witt die we lezen gaat over een opmerkelijke gebeurtenis in Medemblik.²⁶ Nicolaes vertelt dat de Friese stadhouder Willem Frederik half juli (1654) over 'Medemleck' is gereisd en de stad heeft bekeken. Hij wilde de kerk bezichtigen en is daartoe geholpen door een 'seeckren chyrurgijn van het beste credijt nyet' en bovendien sterk Oranjegezind, 'ende noch seeckren schoenmaecker meede een fel prinsman'. De brief vertelt verder dat ze vervolgens naar de herberg zijn gegaan en daar het glas hebben geheven op de gezondheid van de prins. Aan tafel hebben ze hun afschuw uitgesproken over de huidige tactiek van het Hollandse bestuur.

De stadhouder heeft toen ook onze bode ontmoet en gevraagd wat de kortste weg naar Alkmaar was. Ook wilde hij weten of er onderweg gelegenheid was om te 'pleisteren'. Maar, schrijft Nicolaes in zijn brief, gelukkig kende de bode hem en speelde daarom dat hij het niet wist.

Ik vermoed dat de chirurgijn de schoonvader van Dirk Burger van Schoorel was, namelijk Cornelis Pietersz Rijnenburgh.²⁷ De bode is mogelijk de eerder genoemde neef van Stellingwerff. Dat Willem Frederik geen onbekende was voor onze pensionaris, weten we. Dat hij de voorvader van onze huidige koning is geworden, heeft niemand toen kunnen bedenken.

Burgemeester Stellingwerff

In zijn beginjaren als burgemeester ervaart hij dat zijn verschillende functies nogal tijdrovend zijn. In 1655 wil hij daarom stoppen met zijn ambt als secretaris. Hij heeft daarvoor een goede plaatsvervanger op het oog. Het is de zoon van burgemeester De Zee, die in Utrecht gestudeerd heeft en die geen moeite heeft met talen als Frans en Latijn. Het stadsbestuur gaat akkoord met zijn voorstel. Een opzienbarende handeling van Jan de Zee vindt in hetzelfde jaar plaats. Medemblik heeft het eindelijk voor elkaar gekregen om de West-Friese munt binnen te halen en Jan krijgt in 1655 de eervolle taak om de eerste rijksdaalder te slaan. Hij waardeerde dit en trakteerde de medewerkers daarom op een 'tonne bier'. Twaalf jaar later is Jan opgeklommen tot één van de burgemeesters van de stad.

In het jaar 1658 beschrijft Cornelis Opperdoes hoeveel geld de stadsambtenaren ontvangen. Dik bovenaan de lijst staat onze pensionaris die jaarlijks 700 gulden 'treckt'. De Latijnse rector ontvangt 300 gulden, stadsdokter Hooghtwoud krijgt 200 gulden, vroedvrouw Mary Jans moet het doen met 90 gulden en de burgemeestersbode doet zijn werk voor 50 gulden. Een opvallend kenmerk in het werk van onze kroniekschrijver Opperdoes, zijn de omslachtige verhalen die hij in sommige jaren rapporteert. Illustratief is het nu volgende drama.

Predikant Abraham van de Velde in opspraak

In de lijst van predikanten in de Bonifaciuskerk staat een aantal namen met een indrukwekkende geschiedenis. De naam die Medemblik bijna een jaar lang in rep en roer bracht is dominee Abraham van de Velde. De lijst in de kerk wekt de suggestie dat hij hier een jaar gepredikt heeft. Benoemd in 1660 en vertrokken in 1661? Nee, dat klopt niet. Hij heeft mede door het optreden van Stellingwerff geen stap in de kerk gezet. Hier het verhaal dat veel opzien baarde.

In 1660 werd besloten om de grote zaal van het kasteel in te richten als tweede 'predickplaets'.

Daarvoor was een derde predikant nodig en het voorstel was om dominee Van de Velde daarvoor te benaderen. Oud-burgemeester Jan Cornelisz Hauwert en de kerkeraad vonden dat een uitstekend idee. Van de Velde, die in 1651 beroepen was in Utrecht, was daar in de loop der jaren een omstreden figuur geworden. Dit leidde uiteindelijk tot een preekverbod en het Utrechtse stadsbestuur besloot dat hij op 19 juli 1660 de stad moest verlaten en niet meer mocht terugkeren in de provincie.

De verbannen Van de Velde is toen vertrokken naar de stad van zijn jeugdjaren: Middelburg. Al spoedig werd hij daar verrast door de uitnodiging om zijn ambt in Medemblik voort te zetten. Vier gedeputeerden zijn toen naar de Zeeuwse hoofdstad gegaan om de dominee te bewegen tot het aannemen van het beroep. Van de Velde aarzelde en stelde als voorwaarde dat hij officieel vrijgesproken werd van zijn Utrechtse ambt. In Medemblik werd verslag uitgebracht van deze wens en besloten om de benoemingsprocedure voort te zetten.

Rond 20 december zijn er opnieuw gedeputeerden vertrokken. Drie van hen reisden naar Utrecht voor het ontslagverzoek en drie gingen richting Middelburg. Een paar dagen later ontving Stellingwerff een brief van de Raad van Staten. Daarin werd de vroedschap afgeraden verdere stappen te ondernemen om Van de Velde naar Medemblik te halen. Dat dit opschudding in het stadhuis teweegbracht, laat zich raden. Een spoedvergadering leidde tot drie brieven. De eerste brief bestemd voor de drie gedeputeerden die op weg waren naar Utrecht met het verzoek om naar huis terug te komen. De tweede brief voor de gedeputeerden richting Middelburg met de boodschap de dominee niet mee te nemen. De derde brief bestemd voor de beurtschipper met het verbod om het huisraad van de dominee te voeren.

Nicolaes is de regent die in Medemblik de touwtjes voor deze aanpak in handen heeft. Hij correspondeert hierover met de raadspensionaris Johan de Witt. Deze schrijft weinig lovende woorden over de dominee. In Utrecht heeft hij op de preekstoel de vrede met Spanje vervloekt. Van de Velde is iemand 'die sijn cours veel eer naer een dolhuysch als naer een predickstoel schijnt te setten'. De boodschap is duidelijk: stop met de benoemingsprocedure.

De onrust in de stad over de houding van het stadsbestuur is uitgebreid verwoord in de kroniek van Cornelis Jansz Opperdoes. Veel burgers kwamen in opstand en strooiden pamfletten. Vooral de betrokkenheid van organist Prins en Rijnenburgh worden genoemd. Hier een kort fragment uit de dichtregels:

'Maer so zij Van der Veld niet toe en staen,
Soo sal het haer eerlange qualyck gaen
Het is dan tyt, dat wij ons ook vermeren,
Haer huysen tot de grondt toe heel raseren.'²⁸

Een tweede pamflet gespijkerd aan het huis van de pensionaris spreekt voor zich:

'Hier woont verraet van stadt en staet
Een verdrucker van Godes heylige kercke
Dat hij myneedich is blyckt wel aen al sijn wercke.'²⁹

De dreigende volksofstand noopt Stellingwerff tot toegeven. In zijn brief aan De Witt (26 januari) schrijft hij dat veel burgers zo opgewonden zijn geraakt dat zij over niets anders dan plunderen en doodslaan spreken. Onder deze druk van het volk is door de raad besloten dat de benoeming zal doorgaan en over enkele dagen zal een commissie uit de magistraat hem per schip uit Middelburg ophalen.

Op 1 februari vertrekken vier gedeputeerden met binnenschipper Heyndrick Mun naar Middelburg om Van de Velde op te halen. Er is in de stad al een huis voor hem geregeld. Maar acht dagen later gebeurt er iets dat we kennen onder de noemer 'turfship van Breda'.³⁰ Er koersen zes

Amsterdamse binnenschepen met oostenwind door het gat van de haven. Bij het ophalen van de brug roept de havenmeester 'manne wat heb je er in?'. Het antwoord luidt: 'hoppe en stuckgoederen'. 'En soo gaven ze het kint een naem', aldus onze geschiedschrijver Opperdoes.

De schepen werden aangelegd en vastgemaakt bij de postbezorger Olycan. Daarna loopt een man zonder achterdocht op te roepen richting stadhuis om de burgemeesters te vertellen dat de hop voor het brouwen van bier en de stukgoederen zijn aangekomen. Rond half twaalf lopen burgemeesters Evert van der Werf en Adriaen Albertsz Hauwert samen met pensionaris Stellingwerff naar de haven. Het is dan rustig op straat want de bestuurders weten dat het 'volck nu meest aen de maelyt saeten om te eeten'.³¹

Als ze bij de schepen aankomen, geven ze het bevel om de luiken te openen. De hop en stukgoederen blijken 360 soldaten die aan land springen met 'volle geweren, vliegende vaandels, brandende lonten, gladde stormhoeden en gladde harnassen'. Natuurlijk stroomt het gerucht van de soldaten de stad door en velen haasten zich naar het stadhuis. Daar horen ze stadsomroeper verzoeken om slaappleaatsen. De arme burgers krijgen te horen dat ze daartoe verplicht zijn, want anders krijgen ze geen brood meer.

Het gevolg is in elk geval geweest dat het schip uit Middelburg op 12 februari zonder de predikant terugkomt. Pas begin augustus is de onrust vermindert en varen de laatste soldaten vroeg in de morgen de haven uit. Een maand later gaan twee magistraten en twee leden van de kerkenraad een nieuwe predikant ophalen. Zijn naam is Wilhelmus Wassenbergh. Op 18 september staat hij op de preekstoel en vertelt de toehoorders al wat God bevolen heeft.³²

Afb. 7: Van der Velde en Wassenberg op de predikantenlijst in de Bonifaciuskerk.

Voor de bekende opstandelingen Rijnenburgh en Prins is het jaar 1661 teleurstellend verlopen. De chirurgijn verliest op 27 mei door het 'verrotten der burgery' zijn functie als luitenant en wordt weer gewoon schutter. Op 22 november zet men hem uit de vroedschap en hoort hij de uitspraak dat hij nimmer in zijn leven nog een bestuursfunctie mag vervullen op straffe van 1.000 gulden. Ook organist Prins heeft de gevolgen van zijn spitschriften ervaren. Op 22 december wordt hem meegedeeld dat hij zijn functie als 'organist in dienst van de stad' verliest. Zijn vrouw Aafje zal hem opvolgen en krijgt daarvoor jaarlijks 125 gulden.

Hoe het met de dominee uit Middelburg is afgelopen? Na zijn verbanning uit Utrecht kwam de uitspraak van het Hof van Holland dat hij geen voet meer op Hollandse bodem mocht zetten. In de Zeeuwse hoofdstad groeit hij uit tot een toonaangevend figuur op zowel kerkelijk als staatkundig gebied. Hij sterft op 7 juni 1677.

Over zijn begrafenis is een spotprent gemaakt. Daarop is te zien hoe een lange stoet van vier rijen mannen met ezelsoren het lijk van de dominee vervoeren. In het midden een vaandel met het opschrift 'Het beroep van Troyen'. Dit is waarschijnlijk een verwijzing naar de afloop van het gebeuren in Medemblik. 'Kennelijk konden tegenstanders van Van de Velde het niet laten om hem zelfs na zijn dood nog te bestrijden'.³³

Laatste jaren

Eind december 1662 is de vrouw van Nicolaes Stellingwerff overleden. Ze heeft al tien jaar eerder in haar testament aangegeven dat ze in de Grote Kerk in Hoorn begraven wilde worden. Hun vroeg overleden zoon heeft daar waarschijnlijk eveneens zijn laatste rustplaats gekregen. Je mag verwachten dat de vele conflicten rond Nicolaes ook haar geraakt zullen hebben. De periode na 1648 is zeker geen makkelijke tijd voor Suutje geweest.

In 1664 begint zijn laatste jaar als burgemeester. In hetzelfde jaar ziet hij in Den Haag een schilderij van Radboud, een afbeelding die hem zeer geschikt lijkt voor een wand in het vernieuwde stadhuis. Nu, 350 jaar later, kunnen bezoekers nog steeds een oude kopie van zijn aankoop zien in de raadzaal. De moeilijk leesbare Latijnse tekst is door de kroniekschrijver Dirk Burger van Schoorel ruim drie eeuwen geleden ter plekke vertaald: 11 juni 1708 om precies te zijn.

Overleden in oktober 1667

Wie als vooraanstaand burger overlijdt, mag rekenen op een waardig afscheid. Hoe dit is gegaan bij de herdenking van Nicolaes is niet bekend. Vermoed wordt dat hij rond half oktober is overleden. In de notulen van de vroedschap noteert men toch nog enkele weken: 'Stellingwerff afwezig'. We weten niet waar de uitvaart heeft plaatsgevonden. Heeft hij net zoals zijn vrouw en kind voor een begrafenisplechtigheid in Hoorn gekozen?

Op 14 oktober opent de notaris zijn testament. Ter sprake komt zijn woonhuis in de Nieuwstraat, een huis aan de Oude Haven, een stuk grond op Uilenburg, rentebrieven en een aandeel in de West-Indische Compagnie. De erfgenamen zijn vier neven en enkele nichten. De neef met een nog steeds bekende naam is meester Pieter Backer, organist en schoolmeester.

Tot slot

Stellingwerff heeft als bestuurder een langzame start gehad omdat hij niet verwant was aan het Medemblicker regentenpatriciaat. Hij is uitgegroeid tot een zeer bekwame pen- en woordvoerder van de stad en hoorde tot de steunpilaren van Johan de Witt. Het is echt een Medemblicker geweest die zijn straatnaam dubbel verdient en een vervolgstudie waard is.³⁴

Ad Dudink
Medemblik, juni 2014

Geraadpleegde bronnen

A.J. van den Berg, *Biografisch lexicon voor de geschiedenis van het Nederlands protestantisme, deel 5*, Kampen, 2001, 497-498.

J. Belonje en R. Kaptein, 'Een kroniek van Medemblik', *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap*, 64^e deel, Utrecht, 1943, 45-107.
P.J. Blok, *Frederik Hendrik Prins van Oranje*, Amsterdam, 1924.

G. Brandt, *Historie der Reformatie, deel II*, Amsterdam, 1674, 857, 995.

W.F.M. Brieffies, 'De Pekelharinghaven', *Een Nieuw Medemblicker Scharre-zootje*, Schoorl, 1989, 67-76.

A. Th. van Deursen, *Maurits van Nassau, De winnaar die faalde*, Amsterdam, 2005.

R. Fruin, *Brieven aan Johan de Witt, 1648-1660*, Amsterdam, 1919.

R. Fruin, *Brieven aan Johan de Witt, 1660-1672*, Amsterdam, 1919.

R. Fruin, *Brieven van Johan de Witt, 1658-1664*, Amsterdam, 1909.

C.J. Gonnet, *Inventaris van het archief Medemblik*, Den Haag, 1915.

H. de Groot, *Kroniek van de Nederlandse Oorlog. De Opstand 1559-1588*, vertaling en nawoord J. Waszink, Nijmegen, 2014.

G.J. Hoenderdaal, *Verklaring van Jacobus Arminius, afgelegd in de Staten van Holland op 30 oktober 1608*, Lochem, 1960.

G.W. Kernkamp, 'Memorie van Nanning Keyser betreffende de gebeurtenissen van het jaar 1650', *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap*, 18^e deel, Den Haag, 1897, 342-406.

G.W. Kernkamp, *Prins Willem II*, Amsterdam, 1943.
W. Kramer, *De Bonifatiuskerk te Medemblik*, Medemblik, 1978.

P.W. de Lange, 'De ontwikkeling van een oligarchische regeringsvorm in een Westfriese stad. Medemblik 1289-1699', *Hollandse Studiën* 3, Haarlem 1972, 119-146.

P.A. Leupe, *Kronijk van het Historisch Genootschap*, 5e jaargang, Utrecht, 1849.

P.A. Leupe, 'Ambassade van Cats naar Engeland', *Kronijk van het Historisch Genootschap*, 15e jaargang, Utrecht, 1859.

W.J. op 't Hof, *Abraham van de Velde (1614-1677): De historicus onder de nadere reformatie*, Lezing in Middelburg, 2012.

J.J. Poelhekke, *Frederik Hendrik, prins van Oranje. Een biografisch drieluik*. Zutphen, 1978.

J.J. Poelhekke, *Geen blijder maer in tachtigh jaer*, Zutphen, 1973.

J.G. Smit, *Particuliere notulen van de vergaderingen der Staten van Holland 1620-1640 door N. Stellingwerff en S. Schot, Deel 1*, Den Haag, 1992, VII-XXV (Inleiding).

W. van 't Spijker en anderen, *De Synode van Dordrecht in 1618 en 1619*, Houten, 1987.

P.S. Teeling en H. Langereis, *Medemblik, Grep uit de roemrijke geschiedenis van de oude Radboudstad*, Medemblik, 1988.

Th. Velius, *Kroniek van Hoorn, Band 2, 1560-1629*, Hoorn, 2007.

D. van Widenesse (gheseyt Baens), 'De stadt Medemleck', J. Blaeu, *Toonneel der Steden van Westfriesland, Holland Utrecht*, Amsterdam, 1649, 203-209.
J. Zwaan, *Kroniek Van Medemblick 2012*, Medemblick, 2012.

WFA – Westfries Archief, Hoorn

GBM – Gemeentebestuur Medemblick 1933-1980

Herkomst afbeeldingen:

Ad Dudink, Medemblick: 3.

Arnold de Greeuw, Medemblick: 1 en 7.

Dirk Meijers, Medemblick: 2.

commons.wikimedia.org/wiki/File:Jacobus_Arminius.jpg: 4.

leidenamericanpilgrimmuseum.org/Page31H.htm: 4.

www.collectiegelderland.nl/musea/slotloevestein/voorwerp-S1978-01a: 6.

www.geheugenvannederland.nl/?/nl/items/LEMU01:00102288-002: 5.

- 1 De stadspensionaris is de officiële woordvoerder van de stad in de Staten van Holland.
- 2 Teeling, 41.
- 3 WFA, GBM 85. Zijn naam voor een van de straten in Plan West is reeds in juni 1940 genoemd (dank aan Peter Swart).
- 4 Frans Banning Cocq (1605-1655) was een van de burgemeesters van Amsterdam.
- 5 Nicolaes heette op jonge leeftijd Claes (Claes Pietersz).
- 6 Smit, XV.
- 7 Zwaan, 65.
- 8 In Hoenderdaal de verklaring van Arminius en een toelichting.
- 9 Taco was ooit een katholiek priester in Friesland en zijn naam is te vinden in veel historische studies.
- 10 Velius, 722.
- 11 De Lange gaat in zijn artikel uitvoerig in op de gevolgen. De drie burgemeesters blijven de gezaghebbende figuren en de plaatselijke politiek is door de ingreep van Maurits niet echt veranderd.
- 12 Frans Pietersz verhuist naar Hoorn. Jan den Tex (1899-1984) die boeken geschreven heeft over Van Oldenbarnevelt heeft daartoe de Haagse notulen van Frans gebruikt.
- 13 De aanzet voor het project begon reeds begin 1900. In 1952 is een officieel startschot gegeven door de Rijkscommissie van Vaderlandse Geschiedenis. Dertig jaar later gebeurde het echt.
- 14 De dames: E.C.M. Huysman, C.E. Key en J.W. Veenendaal-Barth.
- 15 Smit beschrijft in zijn inleiding dat het project een lange voorgeschiedenis kent.

Vanaf 1980 is er een commissie van toezicht van bekende professoren.

¹⁶ Blok, hoofdstuk XI.

¹⁷ Keyser (1611-1655) is zoon van bekende Hoornse bestuurder Cornelis Cornelisz Keyser.

¹⁸ Deze dagboeken zijn digitaal te raadplegen: www.dbnl.org.

¹⁹ Zijn tekst over de historie van Medemblick komt bijna letterlijk overeen met die van Dirk Burger van Schoorel (1710). Heeft Dirk deze tekst gekopieerd of hebben beiden gebruik gemaakt van een 'seecker oudt boeckgen'?

²⁰ Uitvoerig beschreven door Kernkamp (1943) in hoofdstuk V, 119 en verder.

²¹ Kernkamp (1943), 150.

²² Kernkamp (1943), 152.

²³ Hij is dan 24. 'Geen blijder maer, in tachtigh jaer' aldus een historisch briefje in de collectebus. Poelhekke heeft deze periode in 1973 gebundeld met dezelfde boodschap.

²⁴ In 1849 komt het onderzoek van Leupe aan de orde. Meer dan honderd archiefstukken worden kort beschreven. Op 15 september wordt meegedeeld dat hij zijn nasporingen zal voortzetten, 309. Leupe was tot 1850 aan het Koninklijk Instituut voor de Marine in Medemblick verbonden en doceerde daar Maleis. Na zijn pensionering werd hij beambte bij het Rijksarchief.

²⁵ Leupe (1808-1881) kan worden beschouwd als de voorloper van Gonnet die in 1915 de inventaris van het archief Medemblick publiceerde.

²⁶ Fruin, 135.

²⁷ Dirk Burger van Schoorel schreef de 'Chronyk van de stad Medemblick' (1710). Opmerkelijk is dat hij met geen woord rept over de periode rond Loevestein. Hij is vermoedelijk Oranjegezind geweest.

²⁸ Belonje en Kaptein, 88.

²⁹ Belonje en Kaptein, 89.

³⁰ Teeling heeft deze geschiedenis uitvoerig beschreven in hoofdstuk 9.

³¹ Belonje en Kaptein, 90.

³² Belonje en Kaptein, 96.

³³ Op 't Hof, 9. Hij toont waardering voor het standpunt van Van de Velde.

³⁴ Peter Swart wees me op zijn straatnaam in Sleeuwijk. De straat Nicolaas Stellingwerf komt uit op de Nanningh Keyserstraat. In deze buurt vindt men ook de namen van andere gevangenen in Loevestein.

Jaarverslag 2012-2013

Hieronder volgt het verslag van het bestuur van de Oudheidkundige Vereniging "Medemblick" over het seizoen 2012-2013.

Bestuur

Het bestuur vergadert, zoals bekend, iedere eerste maandagavond van de maand in het gebouw 'De Vier Weeskinderen' aan de Torenstraat. Een aantal malen werd extra vergaderd. Ton Pronk is onze voorzitter.

Leden

In 2013 telde de vereniging 382 leden, één meer dan in 2012. Het ledental is over genoemde jaren tamelijk stabiel.

Overleden leden

In het afgelopen verenigingsjaar moesten we helaas afscheid nemen van:

- Mevrouw J. Struik-Klaver;
- De heer G. Kroezen;
- Mevrouw Kuin;
- De heer J. Maassen;
- De heer P. Ruiters;
- De heer C. Weel;
- Mevrouw E. von Wolzogen Kühr-Gorter;
- De heer J. Tromp.

Stadswandelingen

Op 2 februari 2013 ontvingen wij de gemeente Opmeer voor een stadswandeling.

De familie Toorenburg liet zich op 6 april verrassen tijdens de wandeltocht door onze stad.

Op 3 mei mocht de vereniging voor GroenLinks een presentatie verzorgen met als onderwerp: wat en wie is de Oudheidkundige Vereniging "Medemblick". Ten slotte zijn wij 7 september 2013 met een groep catamaranzeilers door de stad gegaan.

Lezingen

De volgende lezingen zijn voor onze leden en belangstellenden verzorgd: op 29 maart 2013 vertelde Ina Broekhuizen-Slot over West-Friesland.

Herman van der Kolk presenteerde op 19 april 2013 een verhaal met als thema 'feestend Medemblick'.

De reeks werd op 25 oktober 2013 afgesloten met een door Arnold de Greeuw verzorgde lezing. Hij presenteerde dia's uit het beeldarchief van Jaap van Leverink.

Jaarlijkse excursie

De jaarlijkse excursie vond op 22 mei 2013 plaats. Bij voorinschrijving hadden 58 leden te kennen gegeven deel te willen nemen. De stad Kampen was dit keer de bestemming. In het oude centrum werd het Stedelijk Museum bezocht.

Hier werd ook koffie gedronken en de lunch gebruikt. Verder stond een bezoek aan het Ikonenmuseum op het programma. In het Wapen van Medemblick werd traditiegetrouw de dag afgesloten met een diner, waaraan 49 leden deelnamen.

Schenken

De volgende schenkingen hebben wij dit afgelopen jaar in ontvangst mogen nemen:

- Zakje van sigarenhandel J. Brouwer met sigaar van slager D. Groot en geschonken door Cees Groot.
- Boekje 'Het dorp Opperdoes', samengesteld door Jacob Zwaan en geschonken door het Historisch Genootschap Opperdoes ter gelegenheid van ons 50-jarig verenigingsjubileum.
- Pentekening van het oude stadhuis geschonken door de heer Bakker uit Zwartewaal.
- Boekje 100-jarig bestaan 'School met den Bijbel' in 2008 en geschonken door de firma Idema.
- Duitse brief uit 1725 over Medemblick gericht aan de Chinese keizer en geschonken door de heer A. Dudink.
- Oud geld (gulden tijdperk) en enige buitenlandse munten geschonken door mevrouw Baantjer.
- Olieverfschilderij van Chris Manshande geschonken door de heer J. Bakker uit Zwartewaal.
- Doos musketkogels gevonden in de Omringdijk geschonken door de heer Van der Zwaag.
- Ingelijste oorkonde van de heer Teeling, lid van verdienste van onze vereniging, en geschonken door mevrouw L. Visser-Geers uit Middenmeer.
- Bidprentjes van Medemblicker personen geschonken door de heer Smit uit Wognum.
- DVD met straten van Medemblick geschonken door mevrouw L. Gort-Bot.
- Doos oude ansichtkaarten van Medemblick en de Wieringermeer geschonken door de heer Evert Arends.
- Een achttal fotoalbums gemaakt door mevrouw A. Boekel-Donker en geschonken door de heer Rienk van Veen uit Bergen.
- Een zilveren penning met de beeltenis van Koningin Emma ter gelegenheid van de 1^e prijs 200 meter hardlopen en geschonken door mevrouw G. Bobeldijk-Koorn.
- Archief van de slagerefamilie Grooteman geschonken door mevrouw W. Grooteman-Ruiter.
- Boeken 'Kijk op Noord-Holland' en het 'Groot IJsselmeerboek' geschonken door mevrouw Dekker uit Spanbroek.
- Collectie ansichtkaarten van Medemblick uit de nalatenschap van de heer Henk Bouwman en geschonken door de erven.

- Kalender met Medembliker foto's uit 1985 en een boek over R.K.-internaten en andere onderwijsinstellingen uit 1928 geschonken door mevrouw L. Bot-Hoedjes.
- Watersportsociëteit 'Najade' uit 1962 in hotel-café Radboud en een tegeltje met markante panden van Medemblik geschonken door mevrouw D. Stavenuiter.
- Modelbouw vissersboten geschonken door de heer Goed te Emmer-Compascuum.
- Boek over Jacob Wajer & Co en zonen aannemers uit Medemblik en Amsterdam, geschonken door de heer Wajer).
- Boekje 'Een lied over doik' geschreven en geschonken door mevrouw Ina Broekhuizen-Slot.
- Archief van Karl Schuitenmaker met onder andere een olieverfschilderij van frater Ephrem de Kok.
- Twee stropdassen 700 jaar stad, diverse foto's en krantenknipsels.
- Twee boeken 'Afluiting en gedeeltelijke droogmaking van de Zuiderzee'.
- Zelf aangekocht: een olieverfschilderij van de Oosterhaven geschilderd door Jan Geusebroek.
- Aangekocht: diverse ansichtkaarten van Medemblik.
- Topstuk van schilder Chris Manshande: een portret van een vrouw in dracht van die tijd. Het is een familielid van Corrie Schoonbeek-de Geus en geschonken door Ab en Corrie Schoonbeek.
- Maalstenen geschonken door de heer Sjaak Temmerman.

Huisvesting

Op 6 juni 2013 is een huurcontract getekend met de gemeente Medemblik voor het gebruik van het stadhuis. Voor de gemeente tekenden wethouder de heer K. Gutter en hoofdambtenaar de heer H. Rood. Namens onze vereniging hebben voorzitter Ton Pronk en penningmeester Ton Gieling hun paraaf gezet.

Inmiddels is een werkgroep actief die zich in brede zin bezighoudt met ons Medembliker Stadsmuseum. Hoofdcoördinatie wordt gedaan door John Roos en Thomas van Hulsen. Piet Jansen en de dames Ada Loos en Nel Loos houden zich bezig met suppoostzaken. De technische zaken worden verzorgd door Niek Hoogendijk. Hij wordt hierin bijgestaan door een commissie uit het bestuur.

Op basis van een verkregen mandaat is het bestuur verder gegaan met de opzet en uitwerking van een museum in het stadhuis. Hieraan zijn natuurlijk kosten verbonden. Het bestuur heeft daar echter nog geen budget voor vrijgemaakt. Tot op heden zijn de kosten echter minimaal. Alle vitrines zijn weliswaar gratis door het Westfries Museum aan onze vereniging overgedragen maar dienen op enkele onderdelen nog in de gewenste staat te worden gebracht. Hiermee zijn bepaalde uitgaven gemoeid.

Verder zijn er aanvullende kosten voor verlichting en het afdrukken van portretten en teksten om de expositie te verduidelijken. Het is moeilijk om exact te bepalen welke budget benodigd is.

Verder wordt bezien of in de toekomst het 'Medembliker Stadsmuseum' ondergebracht kan worden in een aparte stichtingsvorm, los van de vereniging. Eén en ander houdt ook verband met het feit dat het eigendom van het stadhuis in de toekomst bij een andere -private- partij terecht kan komen.

Afb. 1: De vitrines voor ons museum werden op 13 augustus 2013 van Hoorn naar Medemblik getransporteerd (foto: Oudheidkundige Vereniging "Medemblick").

Openstelling van onze expositieruimte

Op voor Medemblik bijzondere dagen was de expositieruimte in de Torenstraat open voor publiek van 12.00 tot 16.00 uur. De openingsdagen worden mede in overleg met andere organiserende instanties afgestemd en gepubliceerd.

Dit jaar waren de openingsdagen: Florisdag 19 mei 2013, Oudhollandse markten 29 juni, 6 juli, 13 juli, 20 juli en 29 juli 2013 en Open Monumentendag op 14 september 2013. Ook op Dickensdag, 14 december 2012, was de expositieruimte geopend.

Een fijn gegeven is dat lagere scholen ook belangstelling hebben als ze met een historisch onderwerp bezig zijn. Zo hebben we 'De Meridiaan' en de 'Maria Bernadette' school al een aantal malen mogen begroeten. Voor de personele bezetting is een beroep gedaan op een aantal leden dat zich bij toerbeurt volgens een vooraf aangereikt rooster enige dagdelen beschikbaar heeft gesteld. Dit is goed verlopen en het aantal bezoekers was behoorlijk.

Het bestuur dankt de betreffende leden en hoopt in de toekomst weer een beroep op hen te kunnen doen.

Mevr. T. Rombout-Wolfslag, secretaris
Medemblik, april 2014

Colofon

Secretariaat en ledenadministratie:

Mw. T. Rombout-Wolfslag
Achtereiland 6
1671 HP Medemblik
e-mail: info@okv-medenblick.nl

Website: <http://www.okv-medenblick.nl>

Contributie lidmaatschap: € 20,-- per jaar.

Jaaruitgave: € 6,-- per exemplaar.

Bestuur Oudheidkundige Vereniging "Medenblick":

A.J. Pronk	Voorzitter
A.B. Gieling	Vice-voorzitter
Mw. T. Rombout-Wolfslag	Secretaris
A.T.N. Gieling	Penningmeester
N.J.P. Stavenuiter	Conservator
Mw. T. Huesmann	Coördinatrice
Mw. J. Mureau-Droog	Bibliothecaris
A. Dudink	Coördinator

Stadsmuseum

Op de eerste verdieping van het voormalige stadhuis aan de Dam is een permanente tentoonstelling ingericht over de geschiedenis van de stad Medemblik. In drie vertrekken staan vitrines met voorwerpen en bodemvondsten. Ook de statige burgemeesterskamer is toegankelijk.

Het Stadsmuseum is van half april tot half september geopend op woensdag, zaterdag en zondag van 12.00 tot 17.00 uur en op afspraak. Meer informatie vindt u op onze website.

Medewerkers redactiecommissie jaaruitgave:

A. Dudink
P. Swart
A. de Greeuw
A. Kamma
Mw. A.J.C. Revier-van der Aar

Bankrekeningnummer: NL77 ABNA 0586 8451 00,
p/a A.T.N. Gieling, Pampus 42, 1671 RK Medemblik,
tel. 0227 - 544057.

Drukwerk: Puurdrukken b.v., Grootebroek.

